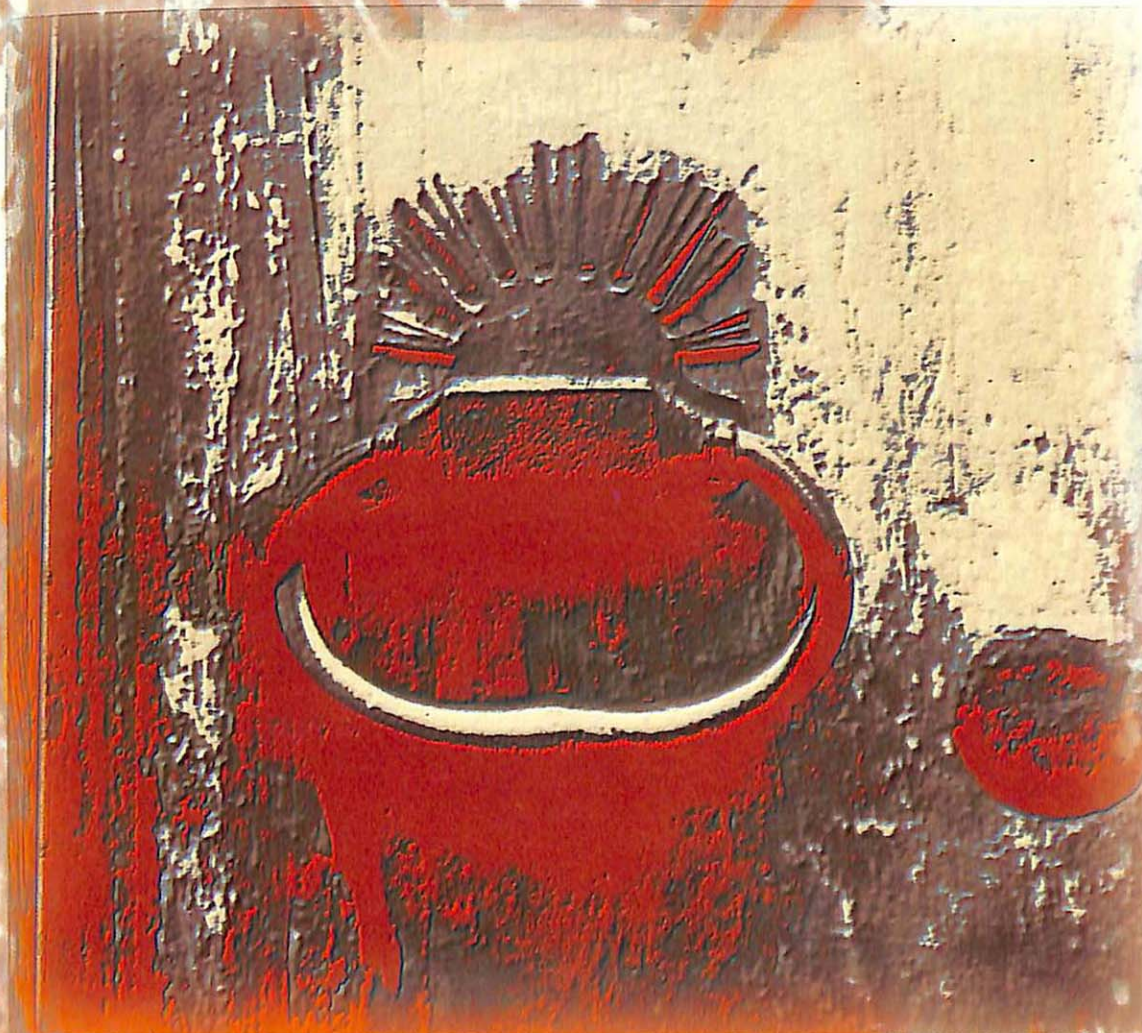

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ
• Αρ. έκδοσης 16

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 96
Έκδοση Δ.Ε.ΤΟ.ΠΟ.Κ.Α.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΔΕ.ΤΟ.ΠΟ.ΚΑ.

Κόλβατζης Κυριαζής, Πρόεδρος
Βαφειδης Κων/νος, Αντιδήμαρχος
Κουρουζίδης Γιάννης, Μέλος
Σοφιανίδης Εμμανουήλ, Μέλος
Χιονίδης Γεώργιος, Μέλος
Ταρατσίδης Δημήτριος, Μέλος
Δραγκόλας Παύλος, Μέλος
Αναστασίου Νίκος, Μέλος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Καρπούρης Γιάννης, Διευθυντής
Ταρατσίδης Δημήτρης, Λογιστήριο
Ουσουλτζόγλου Χαρούλα, Προγραμματισμός
Στάντζος Αθανάσιος, Προγραμματισμός
Χιονίδου Σοφία, Γραμματεία
Χρυσόχου Μαρία, Γραμματεία
Νικολόπουλος Νίκος, Τεχνική Υποστήριξη
Στεφανόπουλος Αντώνης, Ηλεκτρολόγος
Βέρρος Δημήτρης, Γενικών Καθηκόντων
Κοντολέων Μηνάς, Γενικών Καθηκόντων
Κότσαλου Βούλα, Βιβλιοθηκονόμος
Στεργιόπουλος Δημήτρης, Μαθητικό Κέντρο

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Δήμου Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία
Α. Αντωνιάδη 19 59 100 ΒΕΡΟΙΑ, τηλ. (0031) 22.967 - 62.548, FAX (0331) 27.914
- Αντωνιάδεις Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, Α. Αντωνιάδη 19, τηλ. 62.548
- Δημοτική Βιβλιοθήκη "Θ. Ζωγιοπούλου", Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 24.879
- Κέντρο Νεολαίας, Αντ. Καμάρα 9, τηλ. 28.277
- Μαθητικό Κέντρο, Κωτουνίου 16, τηλ. 66.380

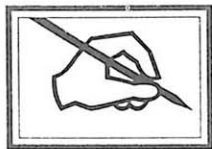
Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία
Α. Αντωνιάδη 19, 59 100 Βέροια, τηλ. (0331) 29.295, FAX (0331) 27.914

Ετήσια συνδρομή (4 τεύχη): 3.000 δρχ. Νομικά πρόσωπα, Οργανισμοί
: 1.500 δρχ. Φυσικά πρόσωπα
Τιμή τεύχους: 500 δρχ.

Φωτοστοιχειοθεσία - Εκτύπωση

TYPE PRESS Ν. ΚΑΡΑΜΑΝΛΙΔΗΣ Ν. Νικομήδεια τηλ. (0331) 90.234

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Στα πλαίσια του διαλόγου που επιδιώκουν τα "Πολιτιστικά Δρώμενα" σε θέματα που αφορούν τη θεματογραφία του περιοδικού παραθέτουμε την ακόλουθη επιστολή που μας εστάλη αναφορικά με το άρθρο του τεύχους 15 "Η Αγία Φωτίδα (ένας Ναός της Βέροιας που δεν υπάρχει πια...)" σελ. 35, 36, 37.

"Αγαπητοί Εκδότες και Υπεύθυνοι της Σύνταξης των "Πολιτιστικών Δρωμένων".

Κατ' αρχάς θα ήθελα πολύ να Σας ευχαριστήσω για το ότι μου στέλνετε το Περιοδικό και έτσι μαθαίνω τα δρώμενα σε χώρους αγαπητούς, του πολιτισμού και της παιδείας γενικότερα, στην ερατεινή μας Βέροια. Από πολύ καιρό σκέφτομαι να Σας γράψω και τώρα η Αγία Φωτίδα μου παρέχει την ευκαιρία.

Στις σελίδες λοιπόν 35-37 του τεύχους 15 γίνεται λόγος και παρουσιάζεται μια φωτογραφία ενός παρεκκλησίου, της Αγίας Φωτίδας. Η ύπαρξη μίας προς το παρόν φωτογραφίας, μας κάνει να ευελπιστούμε πως σιγά σιγά θα φωτιστούν και άλλα μνημεία, που σήμερα δεν υπάρχουν, που όμως μπορεί να τα κατέγραψε κάποιος φωτογραφικός φακός.

Το εκκλησάκι λοιπόν της Αγίας Φωτίδας, με μία φωτογραφία και τον τοιχογραφικό του διάκοσμο, που σώζεται μπορεί θαυμάσια να ξαναστηθεί, σύμφωνα με τη γνώμη και τις υποδείξεις των ειδικών. Εκείνο όμως που δυσκολεύομαι να κατανοήσω είναι πως ο αγαπητός συντάκτης του κειμένου αυτού στην σελ. 37 μεταπηδά από το κτίσμα της Αγίας Φωτίδος σε μία αγία μάρτυρα με το όνομα Φωτίς - Φωτίδος, και κοινώς Φωτίδα.

Είναι γνωστό, στα αγιολογικά δεδομένα, πως κάθε ημέρα τιμάται ένας ή και περισσότεροι άγιοι. Συνήθως όμως το βάρος πέφτει στον πρώτο άγιο της ημέρας, εκτός εάν συντρέχουν ειδικοί λόγοι να τιμηθεί κάποιος άλλος της σειράς. Οι υπόλοιποι άγιοι απλώς μνημονεύονται, με το ανάλογο δίστιχό τους, στο Συναξάρι μετά την έκτη ωδή, στην Ακολουθία του Ορθρου.

Στις 26 λοιπόν Φεβρουαρίου έχουμε αρκετούς αγίους. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι η περίοδος αυτή σχεδόν πάντοτε πέφτει μέσα στην Μεγάλη Σαρακοστή και οι μνήμες των αγίων "καταλιμπάνονται", όπως λέμε, γιατί προέχει η Σαρακοστιανή Ακολουθία.

Πρώτος άγιος στις 26 Φεβρουαρίου τιμάται ο Άγιος Πορφύριος, που καταγόταν από την Θεσσαλονίκη και έγινε επίσκοπος στην Γαζα της Παλαιστίνης, αφού έζησε αρκετά χρόνια ως μοναχός στην Αίγυπτο. Σπάνια τιμάται ο άγιος την ημέρα της μνήμης του λόγω της τεσσαρακοστής.

Δεύτερη Αγία στις 26 Φεβρουαρίου τιμάται η Αγία Φωτεινή. Είναι η γνωστή Σαμαρείτιδα με την οποία συζήτησε ο Χριστός στο φρέαρ του Ιακώβ και την οδήγησε σε μετάνοια. Αυτή στη συνέχεια οδήγησε στην πίστη όλη της την οικογένεια, ακόμη και τους δημίους της. Θεωρείται μάλιστα Ισαπόστολος.

Επειδή ακριβώς θεωρείται μεγάλη Αγία τιμάται από την εκκλησία μας την τέταρτη Κυριακή μετά το Πάσχα, την χαρμόσυνη δηλαδή περίοδο που διδάσκει πως αυτή μία πρώην κοινή γυναίκα έγινε Αγία και μάλιστα Ισαπόστολος. Αλλά και αυτήν την ημέρα τιμάται ως Σαμαρείτις. Μόνο στο Συναξάρι ακούγεται το όνομά της, Φωτεινή. Οι άλλες αδερφές της αναφέρονται μόνον στο Συναξάρι της 26ης Φεβρουαρίου.

Στην Βέροια αλλά και γενικά στην Ελλαδική Εκκλησία απαντούν τα εξής σχετικά ονόματα: Φώτης, Φώτος, Φώτω, Φωτεινή, Φωφώ κλπ. χαιδευτικά. Αλλά κατά πλειοψηφία γιορτάζουν όλοι τα Φώτα και οι περισσότεροι αγνοούν την ύπαρξη ομώνυμης αγίας.

Πώς λοιπόν τώρα συμβαίνει στην Βέροια να τιμάται η αδερφή της αγίας Φωτεινής, η Φωτίδα η οποία αναφέρεται ως πέμπτη αγία της ημέρας;

Το βρίσκω παράξενο, αν όχι απίθανο.

Υπάρχει έστω κάτι σχετικό στις τοιχογραφίες; Δεν το νομίζω.

Βέβαια το ότι ο ναός είναι αφιερωμένος στην Αγία Φωτίδα το υποστήριζε και ο μακαριστός κυρ-Νίκος ο Πεντζίκης, αλλά μάλλον από υπερβολική αγάπη προς τους αγίους.

Πάντως στην Μητροπολιτική περιφέρεια Βεροίας υπάρχει και άλλος ναΐσκος αφιερωμένος στην Αγία Φωτίδα. Πρόκειται για ένα ξεχασμένο Μετόχι της Μονής Προδρόμου των Πιερίων έξω από το χωριό Δάσκιο, όπως αναφέρει ο μακαρίτης Ευάγγελος Στεφανόπουλος στην ιστορία του χωριού του. Όπως μάλιστα σημειώνει ο ίδιος, το Μοναστήρι του Προδρόμου, όπου ανήκει.

Κάτι ανάλογο πρέπει να συμβαίνει και με την Αγία Φωτίδα Βεροίας. Προς το παρόν ας περιμένουμε.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με ναούς αφιερωμένους στην Αγία Σοφία. Ενώ η εκκλησία ονομάζεται "της του Θεού Σοφίας", και γιορτάζει άλλοτε τα Χριστούγεννα (αγία Σοφία Κων/πόλεως) και άλλοτε την Πεντηκοστή (Αγία Σοφία Θεσσαλονίκης) σε κάποιες εποχές στην Θεσσαλονίκη γιορτάζαν την Αγία Σοφία και τις τρεις θυγατέρες της, Πίστη, Ελπίδα και Αγάπη, στις 17 Σεπτεμβρίου. Συχνά συμβαίνουν αυτά και παρόμοια.

Αξίζει όμως η ορθή γνώση που θα οδηγήσει σε πιο σωστά συμπεράσματα.

Μέχρι να φανερωθεί η αλήθεια, ας τιμάται και η αγία Φωτίδα μαζί με την Ισαπόστολο Φωτεινή την Σαμαρείτιδα, της οποίας η τιμία καρα θησαυρίζεται στην Ι. Μονή Οσίου Γρηγορίου στο Άγιον Όρος.

Με συγχωρείτε που Σας κούρασα.

Αν νομίζετε πως η σχετική συζήτηση θα ωφελήσει μπορείτε ελεύθερα να δημοσιεύσετε αυτήν την επιστολή σε κάποιο από τα επόμενα τεύχη Σας. Μπορεί το θέμα αυτό να οδηγήσει ακόμα περισσότερο την έρευνα, και σιγά σιγά να μάθουμε καλύτερα την ιστορία του τόπου όπου γεννηθήκαμε.

Και πάλι Σας ευχαριστώ για την αποστολή.

Με πολλές θερμές ευχές
από το Περιβόλι της Παναγίας
Πορφύριος Μοναχός Σιμωνοπετρίτης"

Η Δυσκοδία πολιτεομένου

ΚΡΑΞΕ τί να κράζω;
'Ω κάθε οάρκα είναι χορτάρι: εννοομένων
Των Σταίρων του Λουτρού, των Ίσποτιών της Βρεταννικής
Αυτοκρατορίας, των Ίσποτιών,
Ο Ίσποτες! της Λεγεώνας της Τιμής,
Του Τάγματος του Μέλανος Αιτού (α' και β' τάξεως),
Και αυτού του Τάγματος του Ανατέλλοντος Ήλιου.
Κράζε, κράζε, τί να κράζω;
Το πρώτο εκ των πραγμάτων είναι να δημιουργηθούν επιτροπές:
Τα συμβουλευτικά συμβούλια, οι μόνιμες επιτροπές, ειδικές
επιτροπές και υποεπιτροπές.
Μία γραμματέας θα κάνει για πολλές επιτροπές.
Τί να κράζω;
Ο Άρθουρ Εντουαρ Λόριλ Πάρκερ είναι διορισμένος τηλεφωνητής.
Μισθός μιάμιση λίρα εβδομαδιαίως ογδόμενος μ' ετήσιες
προσαυξήσεις των πέντε σελινίων
Σε λίρες δρόμοι εβδομαδιαίως μ' ένα επιμίσθιο τριάκοντα
σελινίων τα Χριστούγεννα
Και μιά εβδομάδα άδεια το έτος.
Μιά επιτροπή διορίσθηκε για να ονομάσει μιά επιτροπή μηχανικών
Πού θα εξετάσει την Προμήθεια 'Υδατος.
Μιά επιτροπή διορίσθηκε
Για τα Δημόσια Έργα, κορίως το ζήτημα των οικειρώσεων.
Μιά επιτροπή διορίσθηκε
Να συζητήσει με μιά Βολοκρινή επιτροπή
Περί διαρκούς ειρήνης: οι βελονχοί κι ακορτιοκατασκευαστές και οιδεράδες
Έχουν διορίσει μια μικρή επιτροπή διαμαρτυρίας για ελάττωση των παραγγελιών.
Τί να κράζω;
Ζητούμε μια επιτροπή, μίαν αντιπροσωπευτική επιτροπή, μια
επιτροπή ανακρίσεων
ΠΑΡΑΙΤΟΥΜΑΙ ΠΑΡΑΙΤΟΥΜΑΙ ΠΑΡΑΙΤΟΥΜΑΙ

Κοριοδανός

Γ.Σ. ΕΛΙΟΣ

Από τη Σοντακτική Επιτροπή

Εκλογές '96. Θέμα επίκαιρο για τη στιγμή, και επιλογή της στήλης των σχολίων, να ασχοληθεί μ' αυτό. Το σκεπτικό είναι πως όσος καιρός και να περάσει και όσο κι αν ξεχαστεί η συγκεκριμένη περίοδος δε θα πάψει ποτέ να ανήκει σε μια ορισμένη ιστορική στιγμή που όσο, και αν μοιάζει με τις προηγούμενες, δεν μπορεί παρά να έχει το συγκεκριμένο στίγμα που θα χαρακτηρίζει τις βουλευτικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 1996.

Και ποιά κατά τη γνώμη μας ήταν το στίγμα αυτών των εκλογών;

Ζήσαμε λοιπόν, για πρώτη φορά, τα τελευταία χρόνια, την πιο σύντομη προεκλογική περίοδο. Ενας μόνο μήνας απ' την προκήρυξη των εκλογών ως την προσέλευσή μας στις κάλπες. Κι όμως ένας μήνας που φάνηκε αιώνας εξαιτίας του καταιγισμού όλων αυτών που κρίθηκε ότι έπρεπε να γίνουν και να ειπωθούν. **Να λοιπόν που αποδεικνύεται περίτρανα πως ο χρόνος είναι ανθρώπινη εφεύρεση.** Όσο κι αν τον ορίσουμε, αυτός μας ξεφεύγει και μας παίζει παιχνίδια παράξενα. Ειρωνεύεται τις ίδιες μας τις πράξεις που τον επικαλούνται όταν αργούν να ολοκληρωθούν ή όταν εκτελούνται σε μικρότερο διάστημα απ' όσο θα θέλαμε ή απ' όσο υπολογίσαμε.

Εχθρός μας ή φίλος μας ο χρόνος; Δεν θα μας επιτρέψει ποτέ να το κατανοήσουμε. Είναι η εκδίκηση που παίρνει από μας επειδή αποφασίσαμε αυθαίρετα να τον ορίσουμε, να τον βαφτίσουμε σε έτη να τον κατακερματίσουμε σε μήνες και μέρες.

Αυτό που έχει σημασία για μας σ' αυτές τις εκλογές ήταν η πλήρης έλλειψη της συμμετοχής μας ως λαού. Ενός λαού ο οποίος είχε, από την αρχαιότητα, συνηθίσει να ασχολείται να μιλά, να φωνάζει - γιατί όχι; - να αφήνει το στίγμα του σε κάθε εκλογική αναμέτρηση έφτασε σ' αυτές τις εκλογές, να αδρανοποιηθεί, να γίνει ο παθητικός δέκτης των μηνυμάτων των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Πώς εξαφανίστηκαν έτσι οι προεκλογικές συγκεντρώσεις; Πώς σταμάτησαν οι σημαίες, οι πανηγυρισμοί, η άνοδος της αδρεναλίνης; Πού πήγαν τα μπαλκόνια με τους υποψήφιους και τα ζωντανά "θα". Αν θέλετε, τί απέγινε το ελληνικό ταμπεραμέντο; Τόσο πολύ αδιαφορήσαμε για το αν παίζεται η τύχη μας με την εκλογή της οποιασδήποτε κυβέρνησης; Τόσο πολύ διαχωρίσαμε τη θέση μας απ' τους κυβερνώντες; Τόσο πολύ έπαψαν να είναι "δικοί" μας αυτοί τους οποίους ψηφίζουμε για να αποφασίσουν για μας; Τόσο πολύ αποδεχτήκαμε την κυριαρχία των μέσων, μαζικής ενημέρωσης; Τόσο πολύ ο ηλεκτρονικός τρόπος έκφρασης μας εκπροσωπεί και μας εκμηδενίζει;

Ποιός έδωσε το δικαίωμα στον κάθε δημοσιογράφο καταξιωμένο ή μη να υποβάλλει τις όποιες δικές του ερωτήσεις και να κατευθύνει τους εκπροσώπους των κομμάτων σε όποια κατεύθυνση διάλεξε ο ίδιος; Εξουσιοδοτήσαμε εμείς τα κανάλια να κάνουν μααραθώνια πάλη με "εκλογικούς πυρετούς" και "εκλογικές γρίπες" ώστε να οδηγούν σε αδιέξοδα τους πολιτικούς ηγέτες μας;

Και μέσα από όλα αυτά, μέσα δηλαδή απ' τον πλουραλισμό των καναλιών γιατί δεν αντιμετωπίστηκαν με ίσους όρους όλες οι πολιτικές παρατάξεις οι οποίες εκπροσωπήθηκαν στις εκλογές; Διότι όλοι μας φτάσαμε στην κάλπη και πριν μπούμε να ψηφίσουμε πήραμε στο χέρι μας - στο όνομα της δημοκρατίας - ένα αξιόσεβαστο αριθμό ψηφοδελτίων. Και όταν μετά τους ρίξαμε μια ματιά διαπιστώσαμε πως δεν γνωρίζαμε καν την ύπαρξη των κομμάτων τα οποία στα αποτελέσματα εκπροσωπούνται με το γενικό ορισμό "λοιποί". Ποιοί είναι όλοι αυτοί οι "λοιποί" οι οποίοι μέσα σε τόσο εκδημοκρατισμό δεν εμφανίστηκαν ποτέ και πουθενά παρά μόνο στα αποτελέσματα για να βγουν σωστά οι αριθμοί, λες και είχαμε να καταθέσουμε ισολογισμό τραπέζης και φοβόμασταν μήπως μας φύγει καμιά ψήφος και χαλάσει το "συν-πλην" του λογαριασμού;

Στο όνομα της δημοκρατίας, είχαν δικαίωμα όλα τα κόμματα να διαφημιστούν στην τηλεόραση - και μάλιστα, όπως διαπιστώσαμε, με χονδροειδείς και πολλές φορές αναίσχυντους τρόπους -. Πόσα όμως από τα κόμματα άντεχαν στο οικονομικό βάρος μιας τέτοιας διαδικασίας; Κατά πόσον λοιπόν - πάντα στο όνομα της "ταλαίπωρης" δημοκρατίας - οδηγηθήκαμε από τα ηλεκτρονικά μέσα στην αρχή του δικομματισμού την οποία όλοι κατηγορούμε; Σε τι διέφερε ο πολιτικός αρχηγός από το απορρυπαντικό, που πλένει τα ρούχα στους 40° μέσα στο σούπερ μάρκετ;

Προλάβουμε άραγε να τα σκεφτούμε όλα αυτά ή μήπως θεωρήσαμε πως εξευρωπαϊστήκαμε αφού δεν τρέχουμε πια σε συγκεντρώσεις και αρνηθήκαμε τη συμπεριφορά της "αρένας". Επιτέλους αυτά είναι τα καλά που θα πάρουμε απ' την Ευρώπη; Το να βάλουμε στη ζωή μας, και ειδικότερα στη ζωή των νέων τη λέξη "debate" εννοώντας τη μονομαχία των αρχηγών των δύο μεγαλύτερων κομμάτων σαν να μην υπήρχε τίποτα πίσω απ' αυτούς, καμιά άλλη φωνή, καμιά άλλη αντίδραση;

Διερωτηθήκαμε γιατί δεν υπάρχουν πολιτικές νεολαίες; Ανησυχήσαμε καθόλου που τα παιδιά μας τα οποία ψηφίζουν πια απ' τα δεκαοχτώ τους είναι αδιάφορα και σε σχετικά γκάλοπ ξέρουν να απαντήσουν στο τι σημαίνει "κλάμπινγκ" αλλά δεν έχουν ιδέα ποιός κυβερνάει αυτή τη χώρα που "ποτέ δεν πεθαίνει";

Συγχωρέστε τη στήλη των σχολίων για τους υψηλούς τόνους που χρησιμοποίησε αυτή τη φορά. Συγχωρέστε την ακόμη διότι προτιμά το "μπαλκονάτο" υποψήφιο και τις πολιτικές συγκεντρώσεις.

Συγχωρέστε την που προτιμά τον αληθινό προεκλογικό πυρετό και όχι το "εμβόλιο" εναντίον του που δεχθήκαμε απ' την εξελεγμένη ηλεκτρονική τεχνολογία. Το μοναδικό μας επιχείρημα πάνω στις θέσεις αυτές είναι πως η μισαλλοδοξία και ο φανατισμός δεν καταργούνται με την μη συμμετοχή στα κοινά. Αντιθέτως η ενεργός συμμετοχή και μάλιστα της νεολαίας είναι αυτή που θα οδηγήσει σε ωριμότητα, συνειδητοποίηση και στο "φτιάξιμο" της Ελλάδας του 21ου αι.

παρουσιάσεις

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΟ ΕΘΝΟΣ ΧΩΡΙΣ ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ. 1821-1910*

Θάνος Βερέμης. Καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μετάφραση. **Γεώργιος Μίντσης.** Δικαστής του Πρωτοδικείου Βέροιας.

Από το 1821 (έτος γέννησης του σύγχρονου ελληνικού κράτους) μέχρι την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα η ιδεολογική συσχέτιση μεταξύ κράτους και έθνους γνώρισε σημαντικές αλλαγές. Οι δυτικές αρχές περί διακυβέρνησης και διοίκησης, οι οποίες ενέπνευσαν τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους, εισήχθησαν από μία φωτισμένη "ελίτ". Ωστόσο ο εθνικισμός εξασφάλισε τη λαϊκή βάση του, μόνο όταν το κράτος έγινε "πρωταγωνιστής" του έθνους και ανέλαβε το καθήκον της απελευθέρωσης των αλύτρωτων αδελφών. Προς το τέλος του αιώνα ο ελληνικός αλυτρωτισμός κατέρρευσε εξαιτίας των πολλών αδυναμιών του κράτους. Ο καταστροφικός πόλεμος του 1897 με την οθωμανική αυτοκρατορία προκάλεσε δυσπιστία προς τους πλέον κραυγαλέους υποστηρικτές του αλυτρωτισμού και επέφερε μία ευρεία πνευματική διεργασία με σκοπό τη σωτηρία του έθνους, το οποίο κινδύνευε από την απερισκεψία ενός αναποτελεσματικού κράτους. Αντικείμενο αυτής της μελέτης είναι ακριβώς η μετάβαση από τη συναινετική βάση του εθνικού κράτους στη συνακόλουθη κριτική η οποία προήλθε από τις αποτυχίες του.

Το πολιτικό πρότυπο των εμπόρων διανοουμένων, οι οποίοι εισήγαγαν στα Βαλκάνια τις δυτικές ιδέες μαζί με τα εμπορεύματα, βρισκόταν στο επίκεντρο του δυτικού διαφωτισμού και της επανάστασης. Το συγκεντρωτικό κράτος, που προέκυψε από τη γαλλική απολυταρχία, υπήρξε παράδειγμα προς μίμηση για όλα τα σχηματιζόμενα έθνη-κράτη της Ευρώπης το δέκατο ένατο αιώνα⁽¹⁾. Αναμφίβολα οι στρατιωτικοί αρχηγοί της υπαίθρου, οι τοπικοί πρόκριτοι και οι ναυτικοί των νησιών, οι οποίοι χρηματοδότησαν τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας εναντίον των Οθωμανών, είχαν ασαφέστερη άποψη για το ιδανικό πολίτευμα από εκείνη την οποία είχαν οι ιδεολογικοί συγγενείς

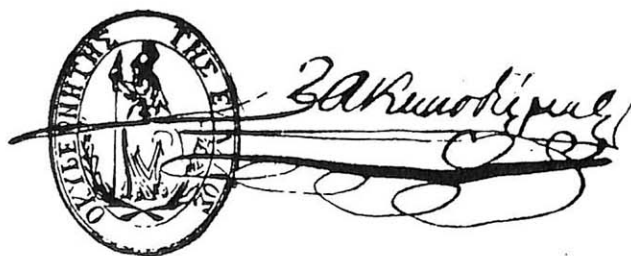
τους της ελληνικής διασποράς. Η αφοσίωση αυτών των κοινωνικών ομάδων στο Διαφωτισμό ήταν αμφίβολη, αλλά ακόμη και οι πλέον οπισθοδρομικοί αρματωλοί αντελήφθησαν ότι η Ελλάδα έπρεπε να ξεκινήσει μια διαδικασία εκσυγχρονισμού προκειμένου να εξασφαλίσει νομιμότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Τη λειτουργία αυτή επιτελούσε κατά ιδανικό τρόπο μία ευμετάβλητη τάξη διανοουμένων, της οποίας η επιρροή στον ιδεολογικό σχηματισμό του νέου κράτους ήταν δυσανάλογη προς το μέγεθος του κοινωνικού στρώματος το οποίο εκπροσωπούσε. Αν και οι υψηλές αρχές τις οποίες υπηρετούσαν απείχαν πολύ από την εμπειρία των χριστιανικών ορθόδοξων αγροτικών κοινοτήτων, οι προάγγελοι της εξέγερσης όπως ο Ρήγας, ο Κοραής και ο ανώνυμος συγγραφέας της "Ελληνικής Νομαρχίας"

προσέφεραν το ιδεώδες πρότυπο για τους μελλοντικούς θεμελιωτές του κράτους. Σκοπός τους ήταν να μετατρέψουν τους αγρότες υπηκόους σε ώριμους πολίτες ενός ενιαίου φιλελεύθερου κράτους. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι εν λόγω διανοούμενοι, καθώς βρίσκονταν στο περιθώριο της ελληνικής

κοινωνίας, ήλπιζαν να επανασυστήσουν μία εθνική κοινότητα μεγαλύτερη από τη δική τους. Στρατεύθηκαν σθεναρά στην υπόθεση των συλλογικών συμφερόντων και της κοινής αλληλεγγύης και εξακολούθησαν να ασκούν σημαντική επιρροή στον ελληνικό εθνικισμό⁽²⁾.

Το νέο εθνικό κράτος υιοθέτησε τις δυτικές αρχές διακυβέρνησης και διοίκησης σε βάρος των εσωτερικών πολιτικών ιδιαιτεροτήτων. Αντλώντας δύναμη από τον έλεγχο του 70% επί του συνόλου της καλλιεργήσιμης γης και τη λαϊκή συναίνεση, το κράτος επέτυχε όχι μόνο να αφομοιώσει όλα τα παραδοσιακά κέντρα πολιτικής δύναμης⁽³⁾, αλλά και να δημιουργήσει ένα εθνικιστικό δόγμα, στο οποίο αφοσιώθηκαν οι υπήκοοι και το οποίο αποτέλεσε τη συνεκτική δύναμη μεταξύ τους.

Το ποικίλο περιεχόμενο του ελληνικού εθνικισμού

Η υπογραφή του Καποδίστρια και η σφραγίδα του.

παρουσιάσεις

και το ιδεολογικό παρελθόν του είναι περισσότερο σύνθετα σε σύγκριση με τα όρια αναφοράς του κράτους. Θρησκευτικά και κοσμικά στοιχεία συνιστούν τις βασικές αναλυτικές κατηγορίες της έννοιας. Με την έναρξη των εχθροπραξιών το 1821 έγινε φανερή η επιρροή της Εκκλησίας μεταξύ των επαναστατών και η ικανότητά της να τους καθοδηγεί εναντίον του μουσουλμανικού εχθρού. Μετά την Ανεξαρτησία οι προσπάθειες του κράτους να επεκτείνει την εξουσία του στην περιφέρεια απαιτούσαν σημαντικές παραχωρήσεις στο προϋπάρχον θρησκευτικό συναίσθημα. Όταν η Εκκλησία της Ελλάδας ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη από την εξουσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου το 1833⁽⁴⁾ και περιήλθε σταθερά υπό κρατικό έλεγχο, συνδέθηκε στενότερα με το έθνος. Αντί να υιοθετήσει την ασαφή άποψη του Κοραή σχετικά με τον κλήρο, το κράτος συμπεριέλαβε την Εκκλησία και τους μάρτυρές της στο πάνθεο των Ελλήνων ηρώων και τους μετέτρεψε σε αναπόσπαστα στοιχεία του εθνικού μύθου. Έτσι η Εκκλησία έγινε εταίρος του κράτους στην αποστολή του να διαδώσει το συνεκτικό εθνικιστικό δόγμα και εν συνεχεία ανέστειλε την αρχική ώθηση των φωτισμένων ιδρυτών του κράτους.

Ο ευρωπαϊκός νεοκλασικισμός των αρχών του δέκατου ένατου αιώνα ενέπνευσε δύο αντίρροπες τάσεις στην ελληνική εθνική ιδέα, η μία βασισμένη στο κλασικό παράδειγμα της Αθήνας του πέμπτου αιώνα π.Χ. και η άλλη στην Αλεξάνδρεια ως πολιτιστικής πρωτεύουσας του ελληνιστικού κόσμου. Κάθε μία επικεντρωνόταν σε διαφορετική εποχή ένδοξης κληρονομιάς για την οριοθέτηση των φυσικών συνόρων του ελληνισμού και προέβαλλε αντίθετους ορισμούς της ελληνικής ταυτότητας. Οι αυτόχθονες Έλληνες (εκείνοι που γεννήθηκαν μέσα στα όρια του 1830) έμειναν προσκολλημένοι στο ιδεώδες της Ελλάδας του πέμπτου αιώνα και αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν τους ελληνόφωνους χριστιανούς που γεννήθηκαν έξω από την επικράτεια του βασιλείου (ετερόχθονες). Το ιδεώδες του ελληνιστικού κόσμου, ο οποίος μοιραζόταν μία κοινή πολιτισμική κληρονομιά, ενέπνευσε τους ετερόχθονες Έλληνες⁽⁵⁾. Ενώ οι

αυτόχθονες αποτελούσαν την πλειοψηφία του βασιλείου, οι ετερόχθονες συνιστούσαν το πλέον ζωντανό στοιχείο του, δηλαδή οι διανοούμενοι από το Αιγαίο, την Κωνσταντινούπολη και τα Ιόνια Νησιά, διακεκριμένοι πολιτικοί και οπλαρχηγοί της Επανάστασης, καθώς και πρόσφυγες οι οποίοι εγκατέλειψαν τις περιοχές των αποτυχημένων εξεγέρσεων και συνέρρευσαν στο ελληνικό κράτος. Οι αυτόχθονες υπήκοοι δεν παραιτήθηκαν αμαχητί από την αποκλειστική αξίωσή τους στα δημόσια αξιώματα, αλλά οι ετερόχθονες τελικά επέτυχαν την άρση των περιορισμών, ώστε όλοι

οι Έλληνες να αποκτήσουν πρόσβαση στις δημόσιες θέσεις. Όταν το κράτος εδραίωσε την εξουσία του, το αλτρωτικό δόγμα (απελευθέρωση των υπό οθωμανική κυριαρχία ομοεθνών) έγινε σύμβολο πίστης όλων των κυβερνήσεων και το ισχυρότερο στατικό στοιχείο της πολιτικής κοινωνικοποίησης. Κάθε ελληνόφωνος ορθόδοξος χριστιανός γινόταν μέλος μιας "νοητής κοινότητας"⁽⁶⁾, η οποία επεξέτεινε τα όριά της πέρα από τα ασημαντα όρια της ελληνικής επικράτειας. Έτσι το κράτος ουσιαστικά νομιμοποιήθηκε, καθώς έγινε ο μοναδικός υπέρμαχος του έθνους. Η υπανάπτυξη και η ανέχεια του κράτους δεν δικαιολογούσαν την αφοσίωση των πολιτών, αλλά την δικαιολογούσε η υπόσχεση ενός ενδόξου μέλλοντος. Στα πρώτα εξήντα χρόνια της σύγχρονης Ελλάδας η ταύτιση κράτους και έθνους υπήρξε αδιαμφισβήτητη.

* * *

Στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα το περιεχόμενο του ευρωπαϊκού εθνικισμού άλλαζε ανάλογα με τις περιστάσεις οι οποίες το είχαν δημιουργήσει. Οι εξεγέρσεις του 1848 ήταν οι τελευταίοι κραδασμοί μετά το 1789. Προήλθαν από κοινωνικά στρώματα τα οποία υπέστησαν τις επιπτώσεις έντονων οικονομικών αλλαγών, όπως ήταν η ανάπτυξη του "φιλελεύθερου εμπορικού καπιταλισμού"⁽⁷⁾. Όποτε τέτοιες αναταραχές συνδυά-

Τα όρια του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Πρωτόκολλο του Λονδίνου, 3 Φεβρουαρίου 1830 - Πρωτόκολλο Λονδίνου 26 Σεπτεμβρίου 1831.

ψηφιακή Βιβλιοθήκη Τοπικής Ιστορίας παρουσιάσεις

ζονταν με τη δυσaráσκεια προς τα ξένα καθεστώ-
τα, αποκτούσαν εθνικιστικό περιεχόμενο, το οποίο
ελάχιστα θύμιζε τα επαναστατικά ιδεώδη του δέ-
κατου ένατου αιώνα. Ενώ ο πρώιμος ευρωπαϊκός
εθνικισμός επεδίωκε να αποδεσμευθεί από τη με-
σαιωνική υποταγή και να ενσωματώσει στην εθνική
κοινότητα λαϊκά στρώματα, τα οποία ήταν πολιτικά
και κοινωνικά ενεργά, ο νέος εθνικισμός τόνιζε τον
αποκλειστικό χαρακτήρα των εξεγέρσεων του και
επεδίωκε υπεροχή επί των άλλων εθνικών ομάδων.
Αν και συχνά γινόταν επίκληση των αρχών της
Γαλλικής Επανάστασης για αλυτρωτικούς λόγους,
ο σκοπός της εθνικής ενότητας και της συλλογικής
εξουσίας επεσκίαζε τα φιλελεύθερα ιδεώδη του
Διαφωτισμού. Η μετάβαση από τον οικουμενικό
ανθρωπισμό στην αποκλειστικότητα του έθνους -
από τα ανθρώπινα δικαιώματα στο απαραβίαστο
του κράτους κατά τη θεωρία του Hegel - σημάδευ-
σε τα χαρακτηριστικά του νέου εθνικισμού⁽⁸⁾. Η
καταστολή των περισσότερων κινημάτων του 1848
δημιούργησε ένα νέο είδος συντηρητισμού, ανα-
νεωτικού και επιθετικού, παρά αντιδραστικού και
οπισθοδρομικού. Επιπλέον ο συντηρητισμός δεν
στηριζόταν μόνο στην παρακαταθήκη των πα-
ραδοσιακών αξιών και των θείων δικαίων, αλλά
στράφηκε και προς τις μάζες για ευρύτερη υπο-
στήριξη. Όπως παρατηρεί ο Ολλανδός ιστορικός
Jan Romein, "Όταν οι μικρομεσαίες τάξεις και εν
συνεχεία οι εργάτες αναγνωρίστηκαν επίσημα ως
πλήρη μέλη του έθνους, άρχισαν να προβάλλουν
πιεστικά τις ιδιαίτερες αξιώσεις τους επί του φιλε-
λεύθερου κράτους και κάθε φορά που το κράτος....
δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να τους συνδράμει, πα-
ρασύρονταν από τα δημαγωγικά σαλπίσματα και
στρέφονταν σχεδόν ενστικτωδώς στους συντη-
ρητικούς"⁽⁹⁾.

Από την Ανεξαρτησία μέχρι τα μέσα του αιώνα
η ελληνική κοινωνία δεν είχε αλλάξει σημαντικά.
Η χώρα είχε ξεπεράσει τις καταστροφές του
πολέμου και η αγροτική παραγωγή είχε υπερβεί
τα προεπαναστατικά επίπεδα, αλλά η εκβι-
ομηχάνιση απείχε πολύ ακόμη. Η σημαντικότερη
αλλαγή μετά την ίδρυση του κράτους ήταν η
θέσπιση συντάγματος το 1844 και η ταυτόχρονη
αναβίωση της κοινοβουλευτικής πολιτικής. Στο
εξής ο βασιλιάς και οι κυβερνήσεις του έπρεπε να
λαμβάνουν υπ' όψη την κοινή γνώμη, αλλά θα
περνούσαν ακόμη αρκετές δεκαετίες μέχρι να αρ-
χίσουν τα πολιτικά κόμματα να εκπροσωπούν πρα-
γματικά τους ψηφοφόρους τους. Στο μεταξύ οι
πολιτικοί διεπίστωσαν ότι οι αλυτρωτικές εξάρσεις
συνήθως αποσπούσαν την προσοχή του λαού από
τα εσωτερικά προβλήματα. Περίπου την ίδια εποχή

η αλυτρωτική ένταση παρουσιάσθηκε στην Ιταλία
και γεννήθηκαν προσδοκίες ενοποίησης υπό δη-
μοκρατική κυριαρχία εναντίον των αποφάσεων του
Συνεδρίου της Βιέννης και των συνεπειών του. Αν
και το αδύναμο ελληνικό βασίλειο στην ουσία είχε
ελάχιστα κοινά στοιχεία με τη βιομηχανική Ευρώ-
πη, η ελληνική "ελίτ" καθιέρωσε τις δυτικές ιδέες
ως μόνιμο χαρακτηριστικό της κοινωνικής διαδι-
κασίας.

Ο καλύτερος εκπρόσωπος του αναδυομένου εθ-
νικισμού ήταν ο ιστορικός **Κωνσταντίνος Παπαρ-
ρηγόπουλος**. Ως υπέρμαχος της εθνικής ενότητας
αγωνίσθηκε να δικαιώσει τη γεωγραφική συνέχεια
της Ελλάδας αποδεικνύοντας την ιστορική της συ-
νέχεια. Η πολύτομη ιστορία του άρχισε να εκδί-
δεται στη δεκαετία του 1850 και παρουσίασε το
βυζαντινό πολιτισμό ως αναπόσπαστο τμήμα της
ελληνικής ιστορίας, το οποίο είχε υποτιμηθεί από
τους εκφραστές του διαφωτισμού. Η προσπάθειά
του να αποκαταστήσει το Βυζάντιο συνάντησε την
ισχυρή αντίδραση διακεκριμένων εκπροσώπων του
εδραιωμένου κλασικισμού, όπως ο *Νικόλαος Σα-
ρήπολος*, ο *Παύλος Καλλιγιάς* και ο *Ιάκωβος Ρίζος
Νερουλός*. Τελικά ο Παπαρρηγόπουλος υπερίσ-
χυσε των επικριτών του. Αφοσιώθηκε στην ενσω-
μάτωση των αλυτρωτών πληθυσμών και την ένταξή
τους στο ελληνικό κράτος και φυσικά διαφύλαξε
το κύρος της πολιτικής και πολιτισμικής ενότητας
της Ανατολικής Ορθόδοξης αυτοκρατορίας⁽¹⁰⁾. Η
στροφή των διανοουμένων προς το μεσαιωνικό πα-
ρελθόν της Ελλάδας μπορεί να μην εναρμονι-
ζόταν με την ευρωπαϊκή ρομαντική αναθεώρηση
του μεσαίωνα, αλλά η έλλειψη ενδιαφέροντος για
την κλασική αρχαιότητα πάντοτε διαφοροποι-
ούσε έντονα την Ελλάδα από τη Δύση⁽¹¹⁾.

Παρά το θόρυβο και την αναστάτωση που προ-
κάλεσε ο βασιλιάς Όθων στις αρχές της δεκαετίας
του 1850 η πορεία του αλυτρωτισμού εξαρτιόταν
περισσότερο από τη διεθνή συγκυρία παρά από
την αδιαμόρφωτη βούληση του ελληνικού λαού.
Κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου η (ελλη-
νική) υπόθεση οπισθοδρόμησε σημαντικά, όταν οι
αγγλογαλλικές δυνάμεις ακύρωσαν τα ρωσικά
σχέδια για διαμελισμό της οθωμανικής αυτοκρα-
τορίας. Ο συμμαχικός αποκλεισμός (1854-7) των
ζωτικότερων ελληνικών λιμανιών ανάγκασε το
βασιλιά να αποσύρει τα στρατεύματά του από την
τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία και Ηπειρο και προ-
κάλεσε την τελική εκθρόνισή του. Χρειάστηκε μία
δεκαετία, μέχρι να διαμορφωθούν οι κατάλληλες
διεθνείς συνθήκες, ώστε να εξορμήσουν τα
ελληνικά ανταρτικά σώματα, γεγονός που οδήγησε
σε μία ακόμη μεταστροφή. Το 1869 η καταστολή

παρουσιάσεις

της μεγάλης κρητικής εξέγερσης κατά των Οθωμανών, η οποία μαινόταν τρία ολόκληρα χρόνια, και κυρίως η εμφάνιση των βαλκανικών εθνικών κινήσεων υποχρέωσε το ελληνικό κράτος να αναθεωρήσει τις προτεραιότητές του. Τα σλαβικά εθνικιστικά κινήματα, με τις αλληλοεπικαλυπτόμενες αξιώσεις τους επί των ευρωπαϊκών επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έθεσαν ένα νέο τρομερό εμπόδιο στον ελληνικό αλυτρωτισμό.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης κλήθηκε σε βοήθεια του έθνους, το οποίο κινδύνευε αλλά ο ηγέτης των υπόδουλων ορθοδόξων λαών, καθώς ήταν προσηλωμένος περισσότερο στη θρησκευτική, παρά

στην κοσμική, πτυχή της εθνικής ταυτότητας, συχνά αποδείχθηκε πολύ λιγότερο συνεργάσιμος από όσο θα επιθυμούσε το ελληνικό κράτος ⁽¹²⁾. Αντιμέτωπος με το δίλημμα να διαλέξει ανάμεσα στις προτεραιότητες του ελληνικού κράτους και τη δική του οικουμενική αποστολή, ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' δεν μπορούσε παρά να επιλέξει, την τελευταία. Ενώ η Ελλάδα στις δεκαετίες του 1870 και 1880 έκλινε προς φιλικότερες

σχέσεις με τους Τούρκους, με σκοπό να αντιμετωπίσει τη σλαβική πρόκληση, ο Ιωακείμ αγωνίσθηκε να επαναφέρει στο ποίμνιο της Μεγάλης Εκκλησίας τη Βουλγαρική Εξαρχία, η οποία διακήρυξε την ανεξαρτησία το 1870. Ως εθνάρχης (Millet-Bashi), ο πατριάρχης ευνόησε τη συνδιαλλαγή και τη συνεργασία μεταξύ των ορθοδόξων λαών των Βαλκανίων και αντιτάχθηκε στις προσπάθειες του Έλληνα πρωθυπουργού, Χαρίλαου Τρικούπη, να δημιουργήσει έναν τρόπο συμβίωσης με τους Οθωμανούς, που πιθανώς θα οδηγούσε στην κοινή ελληνοτουρκική αναχαίτιση της σλαβικής εισβολής στη Μακεδονία και τη Θράκη. Προσκολλημένος στη θρησκευτική του άποψη, ο Ιωακείμ δεν κατόρθωσε να εκτιμήσει το μέγεθος της εθνικιστικής πλημμυρίδας και αναγκάστηκε να παραιτηθεί το 1884, αφού έπεσε στη δυσμένεια των οθωμανικών αρχών ⁽¹³⁾. Η κρίση δεν αφορούσε μόνο τη σύγκρουση μεταξύ δύο ιδιόμορφων προσωποτήτων, αλλά επίσης **υπογράμμιζε τα διαφορετικά ενδιαφέροντα μεταξύ Αθηνών και Πατριαρχείου** - τα δύο σημαντικότερα κέντρα του ελληνικού κόσμου ⁽¹⁴⁾.

Επιπλέον, σήμαινε την άνοδο των Ελλήνων του οθωμανικού κράτους σε θέση οικονομικής ισχύος. Αν και το ποίμνιο του Πατριάρχη δεν συμφωνούσε πάντοτε με την πολιτική του (στην περίπτωση του Ιωακείμ υπήρξε ισχυρή αντίδραση), οι υπόδουλοι Έλληνες ενίσχυαν την εξουσία του Πατριαρχείου με την οικονομική και ηθική υποστήριξή τους.

Το τελευταίο τέταρτο του δέκατου ένατου αιώνα ο ελληνικός εθνικισμός πέρασε σοβαρή κρίση ταυτότητας. Καθώς αντιμετώπιζε τρομερά εξωτερικά εμπόδια και οικονομικά προβλήματα, η μονομερής

προσήλωση του επίσημου κράτους στον αλυτρωτισμό της οθωμανικής περιόδου μεταστράφηκε εξαιτίας των εσωτερικών προτεραιοτήτων. Ο πειστικότερος μεταρρυθμιστής της εποχής του, ο Χαρίλαος Τρικούπης, πίστευε ότι η εθνική ενοποίηση ήταν ανέφικτη χωρίς τον προηγούμενο εκσυγχρονισμό του κράτους και την οικονομική ανάπτυξη. Οι διάδοχοί του συμμερίζονταν την αντιπάθειά του προς τις εξωτερικές περιπέτειες και θεω-

Η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου. Λαϊκή λιθογραφία.

ρούσαν ότι οι επίμονοι οπαδοί του αλυτρωτισμού έπασχαν από έμμονες ιδέες, επειδή συνέχιζαν να εμπνέονται από τις επικίνδυνες αλυτρωτικές δραστηριότητες στις πρώτες δεκαετίες του βασιλείου ⁽¹⁵⁾. Υπήρχαν άλλοι που αποκήρυτταν την αρχή της "Μεγάλης Ιδέας" ως ουτοπική και έκριναν ότι το κράτος θα έπρεπε να επιδιώξει τη βλετιωσή του ως αυτοσκοπό ⁽¹⁶⁾. Ωστόσο η αντίθετη πλευρά επέκρινε δριμύτατα το κράτος για την αδράνειά του ως προς τα εθνικά θέματα και τον ιδιοτελή υλισμό του. Αυτή η κριτική δεν ελάμβανε υπ' όψη την αναίμακτη ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων το 1864 και του σιτοβολώνα της Θεσσαλίας το 1881, ενώ εξυμνούσε τις ανεπιτυχείς και δαπανηρές εξεγέρσεις στην Ηπειρο, τη Θεσσαλία και την Κρήτη. Ο Αναστάσιος Βυζάντιος, ένας δημοσιογράφος με επιρροή στην κοινή γνώμη, ελεεινολογούσε την ελληνική αδράνεια: "Ιδέτε που καταντήσαμεν από του 1821 μέχρι σήμερα.... Πού ήσαν τα όρια της ιδανικής Ελλάδος προ πενήτηντα ετών; Διότι είναι προφανής η κατιούσα αυτή κλίμαξ,

παρουσιάσεις

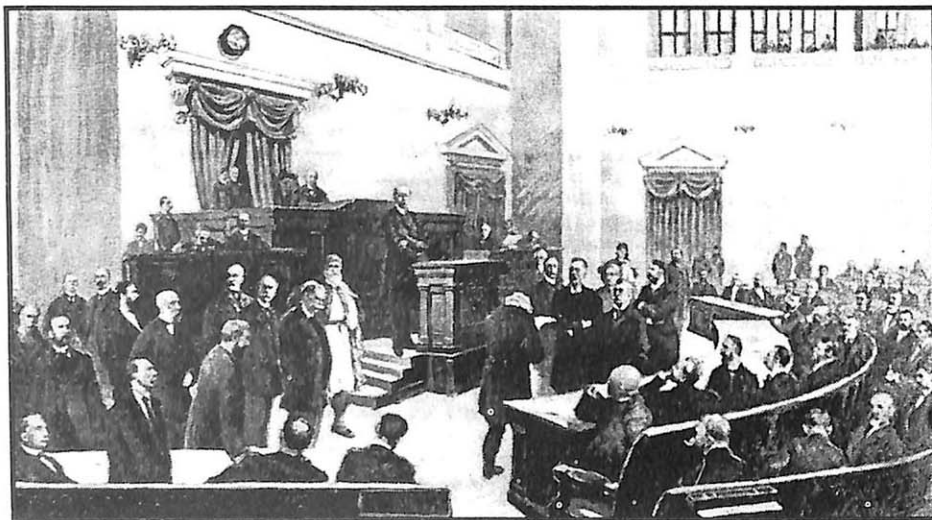
αντιθέτως προς την πάροδο των ετών. Τα όρια της ιδανικής Ελλάδος πλησιάζουν βαθμηδόν προς τα όρια της πραγματικής" (17).

Η πίεση των υπερμάχων της "ανάπτυξης" μετριάσθηκε από την τελική πτώση του Τρικούπη. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του είχε δώσει απόλυτη προτεραιότητα στον εκσυγχρονισμό της κρατικής μηχανής και σε έργα υποδομής, τα οποία θα ενεθάρρυναν την ιδιωτική πρωτοβουλία. Τα πολυδάπανα εγχειρήματά του οδήγησαν το κράτος σε χρεωκοπία και κατέστρεψαν την αξιοπιστία του. Όταν ο κύριος αντίπαλός του, Θεόδωρος Δελιγιάννης, πήρε την εξουσία, το κράτος συμφιλιώθηκε σύντομα με το υπόδουλο έθνος και τα αλυτρωτικά πάθη αναμοχλεύθηκαν ακόμη μία φορά. Το 1897 ο Έλληνας Δαβίδ αντιμετώπισε τον Οθωμανό Γολιάθ στην πεδιάδα της Θεσσαλίας. Ωστόσο η έκβαση αυτής της εσφαλμένης εκστρατείας δεν έμοιαζε καθόλου με τη βιβλική κατάληξη. Οι ελληνικές δυνάμεις νικήθηκαν ολοσχερώς και τράπηκαν σε φυγή. Η Ελλάδα σώθηκε από την καταστροφή μόνο χάρη στην ξένη παρέμβαση, αλλά το αντίτιμο αυτής της εξυπηρέτησης ήταν η εγκαθίδρυση ενός οργάνου

της δεν αποκόπηκε ποτέ. Ακόμη και όταν οι σθεναρότεροι επικριτές του κράτους απέδιδαν τη δυσφορία του σε μία γενική και άκριτη υιοθέτηση των δυτικών τρόπων, στην πραγματικότητα μεταχειρίζονταν και αυτοί την ίδια γλώσσα, την οποία χρησιμοποιούσαν οι αντίπαλοι του ορθολογικού διαφωτισμού στη Δύση. Η εθνικιστική αντίδραση σε ορισμένες βασικές αρχές του δυτικού πολιτισμού δεν είχε τόσο ευρωπαϊκή προέλευση, όσο επρόκειτο για εγκώμιο των παγκόσμιων ορθολογικών αξιών.

Μέχρι το τέλος του αιώνα ο εθνικισμός έχασε τις φιλελεύθερες αρχές του προς όφελος του τοπικισμού και των παράλογων ενεργειών. Το δρόμο άνοιξε ο Nietzsche, ανυψώνοντας την ανθρώπινη βούληση σε τρομερή δύναμη, η οποία απορρέει από την ψυχή παρά από την ορθολογική σκέψη. Ταυτόχρονα με την ελληνική ήττα στη Θεσσαλία ο Γάλλος συγγραφέας Maurice Barres αποκήρυξε τα διεθνή μέτρα της αφηρημένης αλήθειας, του φιλελευθερισμού και της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και έδινε προτεραιότητα στο έθνος και την εθνική διαίσθηση (18). Ο κοινωνικός δαρβινισμός του Herbert Spencer υποστήριζε μία παγκόσμια αντίληψη βασισμένη στον πανάρχαιο αγώνα για επιβίωση, στον οποίο υπερσχύουν τα ικανότερα έθνη.

Η κρίσιμη καμπή του ελληνικού αλυτρωτισμού το 1897 επηρεάσθηκε κάπως από τη σχέση του δυτικού εθνικισμού με τη ριζοσπαστική δεξιά. Ο αντιπροσωπευτικότερος μαθητής του Barres στην Ελλάδα, ο Ιων Δραγούμης, επανέλαβε τις βασικές αρχές του δασκάλου του χωρίς τις φυλετικές υπερβολές τους (19). Αν και η ελληνική ήττα το 1897 σχεδόν ισοδυναμούσε με τη γαλλική του 1870, ο Δραγούμης κατηγορήσε για την ήττα όχι μόνο τους ξένους και τους

Η Βουλή των Ελλήνων στο 1886. Στο βήμα ο πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης. Είναι η περίοδος της δεύτερης μεγάλης πρωθυπουργίας του (1886-1896). Κάτω δεξιά όρθιος με το χέρι στο παλτό εικονίζεται ο αρχηγός της αντιπολίτευσης Θεόδωρος Δηλιγιάννης.

διεθνούς οικονομικού ελέγχου, για να επιβλέπει την αποπληρωμή των χρεών της Ελλάδας προς τους ξένους δανειστές της. Μέχρι το τέλος του αιώνα το κράτος είχε χάσει όλη τη φερεγγυότητά του, τόσο ως ο κύριος εκπρόσωπος του έθνους, όσο ακόμη και ως αξιόπιστος διαχειριστής της ίδιας της περιουσίας του.

Ο ομφάλιος λώρος που συνέδεε την ελληνική διάνοηση με τους Δυτικοευρωπαίους ομολόγους

Εβραίους (αφού κανένας από αυτούς δεν είχε εξέχουσα θέση στο ελληνικό βασίλειο), αλλά και το ίδιο το κράτος και τη φιλελεύθερη αστική τάξη, η οποία το διοικούσε (20). Όπως και ο Barres, θεωρούσε ότι η μυστικιστική ιδιότητα του εδάφους και του κλίματος διαμορφώνει τον εθνικό χαρακτήρα, αλλά προτιμούσε τον άκρατο θαυμασμό του Nietzsche προς το άτομο παρά την έμφαση του

παρουσιάσεις

Barres στις κοινές αξίες.

Ως πολιτικός, ο Δραγούμης, απέτυχε να εξασφαλίσει ευρεία υποστήριξη, επειδή οι ιδέες του εναρμονίζονταν ελάχιστα με τις τάσεις της εποχής του. Νοσταλγούσε την επιστροφή στη φύση σε μία χώρα η οποία υπέφερε όχι από τις αρνητικές συνέπειες της εκβιομηχάνισης, αλλά από τις δυσχέρειες της αγροτικής υπανάπτυξης. Επεδίωκε να αναζωογονήσει τις κοινές παραδόσεις, οι οποίες είχαν αμετάκλητα καταργηθεί εξαιτίας της συγκεντρωτικής επίδρασης του σύγχρονου κράτους. Τελικά εξέφρασε τις αριστοκρατικές αξίες, που προέρχονταν από τους Barres, Maurras και Taine, σε μία κοινωνία χωρίς την αριστοκρατία η οποία αποτελούσε το πρότυπο της ριζοσπαστικής δεξιάς στη Γαλλία. Οσόσο ανελήφθη τη λαϊκή οργή κατά του κράτους και τον εθνικτικό πυρετό που αναβίωσε με τον αγώνα μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων για την κυριαρχία στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία (21). Η φήμη του ως δραστήριου διανοούμενου, αφοσιωμένου στα εθνικά ιδανικά, του προσέδωσε σεβασμό μεταξύ φίλων και εχθρών. Η εμπειρία του ως εθελοντή στον πόλεμο του 1897 στην ευαίσθητη ηλικία των δεκαεννέα χρόνων τον σημάδεψε για πάντα. Κατά τη διάρκεια της θητείας του ως Έλληνα προξένου στο Μοναστήρι, τις Σέρρες, τη Φιλιππούπολη (Ploudiv) και την Κωνσταντινούπολη εργάστηκε για την ελληνική υπόθεση στον Μακεδονικό Αγώνα και με τη βοήθεια του φίλου του αξιωματικού Αθανάσιου Σουλιώτη - Νικολαΐδη, διαμόρφωσε μία θεωρία η οποία αποσυνέδεε το μέλλον του έθνους από τις ατυχίες του ελληνικού κράτους (22).

Η μοναδική "εθνική" εξουσία επί των Ελλήνων εκτός του βασιλείου ήταν το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Αν και το "εθνικό κέντρο" και η "Μεγάλη Εκκλησία" συνεργάζονταν σε πολλές περιπτώσεις, υπήρχε επίσης εγγενής ανταγωνισμός ανάμεσα στα δύο κέντρα του ελληνισμού. Η παρέκκλιση του Δραγούμη και του Σουλιώτη από το κράτος κανονικά θα τους είχε οδηγήσει στο σημείο της εθνικής εγρήγορσης του έθνους χωρίς κρατική υπόσταση. Αλλά οι δύο άνδρες, αντίθετα με τα δυ-

τικά τους πρότυπα, έτρεφαν μικρή εκτίμηση για την εκκλησία (23) και ο κοσμικός εθνικισμός τους ελάχιστα συμφωνούσε με το οικουμενικό πνεύμα του Πατριάρχη. Ενώ το Πατριαρχείο θεωρούσε όλους τους ορθόδοξους ως εν Χριστώ αδελφούς, ο Δραγούμης και ο Σουλιώτης πίστευαν ότι οι Έλληνες μπορούσαν να συνυπάρξουν περισσότερο με τους Τούρκους παρά με τους Βούλγαρους. Απορρίπτοντας τον δυτικό ορθολογισμό χάριν της Ανατολής, ο Δραγούμης προσέβλεπε σε μία κοσμική εκδοχή των κοινοτήτων της τουρκοκρατίας ως πρότυπο εθνικής οργάνωσης. Η ρομαντική άποψη

του για την κοινοτική ζωή υπό τον οθωμανικό ζυγό, ογδόντα χρόνια μετά την ανεξαρτησία, υπήρξε η τελευταία προσβολή κατά του ελληνικού κράτους (24).

* * *

Παραδόξως χρειάστηκαν ένας δημόσιος υπάλληλος και ένας αξιωματικός του ελληνικού στρατού για να διατυπωθεί η συστηματικότερη κριτική κατά του κράτους και να προταθεί μία βιώσιμη εναλλακτική λύση ως προς αυτό. Η λαϊκή δυσανεμία κατά των εκπροσώπων του κράτους υπέβασκε μία δεκαετία, πριν να ξεσπάσει σε μία στρατιωτική επίδειξη δύναμης. Η "διακήρυξη" της 15ης Αυγούστου 1909 στην Αθήνα φιλοδοξούσε να αναμορφώσει έναν κρατικό μηχανισμό, ο οποίος βρισκόταν σε λήθαργο, και να

τον καταστήσει κατάλληλο, ώστε να προωθήσει τις αλυτρωτικές φιλοδοξίες του έθνους. Με αυτήν την έννοια το πραξικόπημα αποδείχθηκε κάτι παραπάνω από επιτυχές. Ανακίνησε την πολιτική ζωή και δημιούργησε τον σπουδαιότερο δημόσιο άνδρα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που ήλθε στην εξουσία το 1910, ολοκλήρωσε την ενοποίηση της Ελλάδας το 1912-19.

Ο Δραγούμης και ο Σουλιώτης είχαν εντελώς αντίθετη πορεία. **Ενώ ο Βενιζέλος αναμόρφωσε το κράτος και το συμφιλίωσε με το έθνος**, οι δύο άνδρες προσπάθησαν να αναβαθμίσουν το ελληνικό στοιχείο μέσα στα πλαίσια του οθωμανικού κράτους και να του εμψύχουν το πνεύμα της αποστολής του στην Ανατολή. Η αλλαγή πολιτικής

Λαϊκή εικόνα του Νικολάου Ζορμπά, ηγέτη του "Στρατιωτικού Συνδέσμου".

παρουσιάσεις

του ελληνικού κράτους απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία συνέπεσε με την πρόοδο των πανσλαβιστικών σχεδίων στα Βαλκάνια. Η αίσθηση της βουλγαρικής απειλής στη Μακεδονία και η πανωλεθρία του 1897 υποχρέωσαν τις ελληνικές κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής τους. Ο παραδοσιακός ελληνικός αλυτρωτισμός εξέλιπε με την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του αιώνα και οι διπλωμάτες του ελληνικού βασιλείου στα κέντρα του οθωμανικού κράτους συχνά συμβούλευαν τους ομοεθνείς αδελφούς τους να αποφεύγουν ανατρεπτικές δραστηριότητες κατά των τουρκικών αρχών. Αυτή η νέα εξέλιξη στα Βαλκάνια εγκαίνιασε μία εποχή προσπάθειας για ελληνοτουρκική συνεργασία, μία πολιτική η οποία περιελάμβανε επίσης τις απόπειρες εκ μέρους οργάνων του ελληνικού κράτους να αναπτύξουν νέους πολιτικούς προσανατολισμούς μεταξύ των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ο Αθανάσιος Σουλιώτης υπήρξε δημιουργήμα αυτής της νέας επίσημης πολιτικής έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της επιχειρούμενης μεταστροφής προς αποκατάσταση φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα δύο κράτη. Από τη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρετούσε ως μυστικός πράκτορας της Ελλάδας ⁽²⁵⁾, ο Σουλιώτης στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1908, για να διερευνήσει τη δυνατότητα του συντονισμού στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και καθιέρωσης επαφών με Οθωμανούς αξιωματούχους. Φθάνοντας τις παραμονές της εξέγερσης των "Νεοτούρκων", αντιλήφθηκε ότι η εξουσία του σουλτάνου Abdul Hamid είχε εξασθενήσει πολύ και το καθεστώς του επρόκειτο να αντικατασταθεί από νέες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις. Την ίδια χρονιά ο Σουλιώτης ίδρυσε τη μυστική "Εταιρεία της Κωνσταντινούπολης" και ανέπτυξε τις δικές του θεωρίες και τα σχέδια ελληνοτουρκικής συνεργασίας παρά τις οδηγίες των προϊσταμένων του. Συνεπίκουρος στη διαμόρφωση της ιδεολογίας του για ένα πολυεθνικό ανατολικό κράτος υπήρξε ο Δραγούμης, ο οποίος υπηρετούσε ως πρόξενος στην οθωμανική πρωτεύουσα ⁽²⁶⁾.

Ο αλυτρωτισμός υπήρξε το κυρίαρχο δογμα των βαλκανικών κρατών στα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα, αλλά ο Σουλιώτης πίστευε ότι η αυτοκρατορία πρέπει να διατηρηθεί ανέπαφη τόσο από βαλκανικές, όσο και από δυτικές βλέψεις. Αν παρεχόταν ισοπολιτεία στις εθνικές κοινότητες του οθωμανικού κράτους, πίστευε ότι οι Έλληνες θα μπορούσαν να αναπτύξουν πλήρως τις δυνατό-

τητές τους στο φυσικό του περιβάλλον της Ανατολής. Στρεφόμενος προς μία πολυεθνική "Ανατολική Αυτοκρατορία", ως αντίδοτο κατά του κρατικού τοπικισμού, ο Σουλιώτης επίσης εξέφρασε τη δυσπιστία των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης προς τη Δύση. Αντιμετωπίζοντας τον σκληρό ανταγωνισμό των δυτικών συμφερόντων στη Μικρά Ασία, ορισμένοι Έλληνες επιχειρηματίες ήταν πρόθυμοι να υποστηρίξουν ένα ισχυρό οθωμανικό κράτος, το οποίο θα ενισχυόταν χάρη στη συναίνεση της μη μουσουλμανικής αστικής τάξης του. Αυτή, ωστόσο, δεν ήταν κατά κανένα τρόπο η μόνη άποψη μεταξύ των Ελλήνων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Σουλιώτης σύντομα βρέθηκε αντιμέτωπος με όλο το φάσμα των ελληνικών θέσεων και διαφορών ⁽²⁷⁾. Χωρίς να είναι πολιτικά μονολιθικοί, οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συγκρότησαν ομάδες των οποίων οι πεποιθήσεις μερικές φορές συνέπιπταν, συνήθως όμως αλληλοσυγκρούονταν.

Ο παλαιότερος και πλέον σεβαστός θεσμός μεταξύ των Ελλήνων του οθωμανικού κράτους ήταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ο Πατριάρχης αντιτάχθηκε στις κοσμικές συνέπειες των μεταρρυθμίσεων του διατάγματος *tanzimat* το δέκατο ένατο αιώνα και σε πολλές περιπτώσεις ήλθε σε αντίθεση με τις θρησκευτικές και εθνικές προτεραιότητες της Ελλάδας. Εφ' όσον η επιρροή του Πατριαρχείου περιοριζόταν με κάθε επέκταση του ελληνικού κράτους, το Πατριαρχείο δεν είχε σχεδόν κανένα κίνητρο για να αναγνωρίσει τη "Μεγάλη Ιδέα" της Ελλάδας. Αντίθετα προς τους εκπροσώπους του ελληνικού κράτους, οι οποίοι αρχικά έβλεπαν με συμπάθεια την επανάσταση των "Νεοτούρκων", ο Πατριάρχης δεν απέκρυψε την προτίμησή του για το προγενέστερο καθεστώς των Παλαιοτούρκων και τη διατήρηση του συστήματος των εθνικών κοινοτήτων (*millet*). Ο Ιωακείμ, που ανήλθε πάλι στον πατριαρχικό θρόνο το 1901, εξέφρασε την αντίθεσή του προς τους Νεοτούρκους και ανακάλεσε τις εχθρικές δηλώσεις του μόνο κατόπιν παραινήσεων από εξέχοντα μέλη του ποιμνίου του ⁽²⁸⁾.

Οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι οποίοι υποστηρίζαν την Επιτροπή των Νεοτούρκων για την Ένωση και την Πρόοδο (ΕΕΠ), παρακινήθηκαν από την αρχική της υπόσχεση να χορηγήσει πολιτικά δικαιώματα σε όλους τους υπηκόους του οθωμανικού κράτους και να καταστήσουν την υπηκοότητα εξισωτικό παράγοντα μεταξύ ανθρώπων διαφορετικής θρησκευτικής και εθνικής καταγωγής. Η προσήλωση στις αρχές τις οποίες εξέφρασε η ΕΕΠ συνεπαγόταν την κατάργηση των

παρουσιάσεις

προνομίων καθώς και των μειονεκτημάτων του συστήματος των εθνικών κοινοτήτων. Η φιλελεύθερη πτέρυγα της κίνησης των Νεοτούρκων, η οποία εξελίχθηκε σε ώριμο φιλελεύθερο κόμμα, προσέλκυσε περισσότερους Έλληνες υποστηρικτές, επειδή συνδύαζε την υπόσχεση της φιλελευθεροποίησης με τη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας των εθνικών κοινοτήτων ⁽²⁹⁾.

Το 1908 ήταν ευνοϊκές οι συνθήκες για μία ελληνοτουρκική επαναπροσέγγιση, λόγω της γενικής ανακούφισης και των μεγάλων προσδοκιών που δημιουργήθηκαν από την επανάσταση των Νεοτούρκων και της επιδείνωσης των τουρκοβουλγαρικών σχέσεων μετά τη διακήρυξη της πλήρους ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας από την οθωμανική επικυριαρχία. Η προσάρτηση της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης από την Αυστρία επέσπευσε τη σκληρή πολιτική της Ρωσίας για να ενισχυθούν τα συμφέροντα των Σλάβων της Βαλκανικής. Τα μη σλαβικά έθνη άρχισαν να αποτιμούν τις συνέπειες της απομόνωσης και στράφηκαν προς τη βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων.

Υπό αυτές τις συνθήκες ο Σουλιάτης δραστηριοποιήθηκε πολιτικά προς συντονισμό των Ελλήνων του οθωμανικού κράτους σε μία πολιτική δύναμη με κοινό σκοπό. Οι ενέργειές του σύντομα συνάντησαν τρομερή αντίδραση. Τα μέλη της ελληνικής ορθόδοξης εθνικής κοινότητας δεν σκέπτονταν με τον ίδιο τρόπο και φάνηκαν απρόθυμοι να αποδεχθούν την εξουσία μιας οργάνωσης καθοδηγούμενης από το εξωτερικό. Σοβαρό εμπόδιο στα σχέδια του Σουλιάτη στάθηκε ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ', ένας πραγματικός εθνάρχης (millet-bashi) του χριστιανικού ορθόδοξου ποιμνίου ⁽³⁰⁾. Τέλος, όσοι Έλληνες του

οθωμανικού κράτους προσέβλεπαν στην Ελλάδα για καθοδήγηση θεώρησαν τον ανεξάρτητο τρόπο του Σουλιάτη ως ακατάλληλο για έναν αξιόπιστο εκπρόσωπο του ελληνικού κράτους. Παρά τις δυσκολίες αυτές η Εταιρία της Κωνσταντινούπολης εξασφάλισε την υποστήριξη από σημαίνονταν μέλη της ελληνικής κοινότητας, μεταξύ των οποίων ήταν και βουλευτές του οθωμανικού κοινοβουλίου ⁽³¹⁾.

Το 1909 οι προτεραιότητες του Σουλιάτη και της οργάνωσής του διαμορφώθηκαν με την εξής σειρά: (32).

1. Οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα έπρεπε να εκμεταλλευθούν όλα τα πλεονεκτήματα του συντάγματος με σκοπό να επιτύχουν ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους Τούρκους και να προσπαθήσουν να αποκτήσουν θέσεις στη διοίκηση σύμφωνα με την αριθμητική τους δύναμη.

2. Αν αυτό αποτύγχανε, οι Έλληνες έπρεπε να συνεργα-

σθούν με τις άλλες εθνικές κοινότητες της Αυτοκρατορίας, για να αγωνισθούν ώστε να αναγνωρισθούν ως πλήρεις πολίτες και να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους ως εθνικών ομάδων. **"Αν επιτευχθεί οποιαδήποτε από τις παραπάνω λύσεις, θα ήταν δυνατή η συμμαχία Ελλάδας και Τουρκίας. Αυτή η συμμαχία θα γινόταν ο πυρήνας μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας"** ⁽³³⁾.

3. Αλλιώς αν όλα αυτά αποτύγχαναν, τότε τα βαλκανικά κράτη θα αναλάμβαναν την πρωτοβουλία να ασκήσουν πίεση στους Νεοτούρκους, για να διευθετηθεί ειρηνικά το εκκρεμές πρόβλημα της θέσης των εθνικών κοινοτήτων. Ο πόλεμος εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα ήταν η τελευταία διέξοδος των βαλκανικών κρατών, με τελικό σκοπό να συμπεριληφθούν οι Οθωμανοί σε

Η Ελληνική αντιπροσωπεία στο συνέδριο του Βερολίνου. Στο κέντρο διακρίνεται ο αρχηγός της αντιπροσωπείας Θεόδωρος Δηλιγιάννης.

παρουσιάσεις

μία ανατολική ομοσπονδία κρατών. Στο αδημοσίευτο χειρόγραφο του ο Σουλιώτης σημειώνει: **"Η Ομοσπονδία θα είναι το μεγαλύτερο όφελός μας, αν ξεκινήσει με μία συμμαχία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Αυτή η συμμαχία θα ήταν δυνατή, αν παραχωρηθεί πολιτική ισότητα και αναγνώριση της εθνικής υπόστασης στους Έλληνες (του οθωμανικού κράτους)"** ⁽³⁴⁾.

Το αποκορύφωμα των σχεδίων του Σουλιώτη για μία πολυεθνική "Ανατολική Αυτοκρατορία" δεν διήρκεσε πολύ. Αν και, η οργάνωση διακήρυξε ότι ήταν υπέρ των Νεοτούρκων, κατά τη διάρκεια της αντεπανάστασης του 1909 ο Σουλιώτης ήλθε σύντομα αντιμέτωπος με τον ανερχόμενο εθνικισμό της ΕΕΠ. Αντιμετωπίζοντας τις δυσμενείς συνέπειες από το γρήγορο μετασχηματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την επίδρασή του στις εθνότητες, ο Σουλιώτης αντελήφθη ότι τα γεγονότα είχαν ξεπεράσει τα ιδανικά του. Οι βαλκανικές συμμαχίες και οι συνακόλουθοι πόλεμοι, οι οποίοι άλλαξαν τον πολιτικό χάρτη της περιοχής, έθεσαν τέρμα στο πείραμα της φαντασίας του.

Ο Δραγούμης και ο Σουλιώτης δεν ήταν οι μόνοι που διαχώριζαν τις δύο έννοιες του κράτους και του έθνους ⁽³⁵⁾. Σε όλη τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας αυτού του αιώνα οι αρχές της κρατικής οργάνωσης αναθεωρήθηκαν εκ βάθρων από διανοούμενους, πολιτικούς και αξιωματούχους. Το έθνος χωρίς κρατική οργάνωση περιπλανήθηκε σε θεωρητικές συζητήσεις και πρακτικές, πριν να επιστρέψει στο αρχικό σημείο αναχώρησης. Η σοσιαλιστική κριτική του Γεωργίου Σκληρού ήταν όχι μόνο λογικότερη από τις κραυγές των πολυάριθμων συντηρητικών οπαδών του εθνικισμού, αλλά επίσης φιλοδοξούσε να συμφιλιώσει το κράτος με το έθνος ⁽³⁶⁾. Ο Σκληρός πρότεινε αλλαγή και εκσυγχρονισμό του κράτους, για να το καταστήσει αποτελεσματικό φορέα των φιλοδοξιών του έθνους. Δεν προκαλεί έκπληξη, επομένως, το γεγονός ότι είδε στον Βενιζέλο τόσο το μεταρρυθμιστή, όσο και τον εθνικό ηγέτη και τον εθνικό ηγέτη και υποστήριξε τη φιλελεύθερη μεταρρύθμιση ως αυθεντικό μέτρο για την κοινωνική πρόοδο. Μετά το 1912 το έθνος αρχίσε να εναποθέτει τις ελπίδες του στο ελληνικό κράτος. Οι εσωτερικές έριδες υποχώρησαν και οι Έλληνες του οθωμανικού κράτους τελικά αναγκάστηκαν από τις περιστάσεις να στραφούν προς το εθνικό κέντρο για τη σωτηρία τους. Από την αρχή της δεκαετίας του 1920 το έθνος τελικά ήλθε σε συμφωνία με το κράτος και ξεκίνησε μία αμοιβαία σχέση χωρίς δρόμους διαφυγής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Hans Kohn, "Nationalism" (= Εθνικισμός) στην Encyclopedia of the Social Sciences (Λονδίνο 1972), έκδοση David Sills, τόμος II, 67.
2. Anthony D. Smith, The Ethnic Revival (= Η εθνική αναβίωση), Cambridge 1981, 126.
3. John A. Petropoulos, Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece, 1833-1843 (= Πολιτική και Διπλωματία στο Βασίλειο της Ελλάδας, 1833-1843), Princeton 1968.
4. Petropoulos, ό.π., 181 "Ο Νόμος (του 1833) ανακήρυξε την Εκκλησία στην Ελλάδα ανεξάρτητη από τη μητέρα Εκκλησία στην Κωνσταντινούπολη, της οποίας ήταν τμήμα μέχρι το ξέσπασμα της Επανάστασης. Κατά συνέπεια, η αντιβασιλεία απλώς έδωσε τυπική μορφή σε μια de facto απόσχιση, η οποία είχε επισπευσθεί στην αρχή της Επανάστασης, όταν ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης, κάτω από την πίεση των Οθωμανικών αρχών, αφόρισε τους επαναστάτες Έλληνες".
5. K.T. Dimaras (The ideological Infrastructure of the New Hellenic State" (= Η ιδεολογική υποδομή του νέου ελληνικού κράτους), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. XIII (Αθήνα 1977), 458.
6. Benedict Anderson, Imagined Communities (= Κατά φαντασία Κοινότητες), London 1986.
7. John Weiss, Conservatism in Europe 1770-1945 (= Συντηρητισμός στην Ερώπη 1770-1945), London 1977, 56.
8. Hans Kohn, Nationalism its Meaning and History (= Εθνικός, το νόημα και η ιστορία του), New York 1965, 50-2.
9. Jan Romein, The Watershed of Two Eras: Europe in 1900 (= Η διαχωριστική γραμμή δύο εποχών: Ευρώπη 1900), Middletown CT 1978, 108.
10. K.T. Δημαράς, Κ. Παπαρηγόπουλος, Αθήνα, 1986.
11. K.T. Δημαράς, Ελληνικός Ρομαντισμός, Αθήνα 1982, 424-5.
12. Σχέσεις μεταξύ της Εκκλησίας της Ελλάδος και του Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη αποκαταστάθηκαν το 1850.
13. Evagelos Kofos, "Patriarch Joachim III (1878-1884) and the Irredentist Policy of the Greek State" (= Ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' (1878-1884) και η αλτρωτική πολιτική του ελληνικού κράτους), Journal of Modern Greek Studies, τομ. 4, No 2 (Οκτώβριος 1986), 115-18.
14. Evagelos Kofos "Attempts at Mending the Greek - Bulgarian Ecclesiastical Schism (1875-1902)" (= Προσπάθειες προς άρση του ελληνοβουλγαρικού Εκκλησιαστικού Σχίσματος, 1875-1902), Balkan Studies, τομ. 25, No 2 (1984).
15. Στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Αθήνα 1930, τομ. ν, 81-2) ο Παπαρηγόπουλος άσκησε κριτική στο Πατριαρχείο για την αποτυχία του να εξελιγνίσει τον μη ελληνοφώνω χριστιανικό ορθόδοξο λαό της Αυτοκρατορίας επί τέσσερις αιώνες. Το σχετικό χωρίο παρατίθεται στο Kofos, "Patriarch Joakim III", ό.π., 120, σημ. 145.
16. Ελλη Σκοπετέα, "Το "Πρότυπο Βούλειο" και η Μεγάλη Ιδέα (1830-1880)" (Διδακτορική Διατριβή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1984) 332.
17. D. Bikelas, Le role et les aspirations de la Grece dans la Question d' Orient (= Ο ρόλος και οι φιλοδοξίες της Ελλάδας στο Ανατολικό Ζήτημα), Paris 1885, 23: Παρατίθεται στο Σκοπετέα, ό.π., 359, σημ. 28.
18. Σκοπετέα, αυτόθι, 310.
19. Weiss, ό.π., 103-7.
20. Ο Δραγούμης συναντήθηκε με τον Barres στην Αθήνα και διατήρησε αλληλογραφία μαζί του.
21. "Εάν είμαστε ζωντανό έθνος, δεν θα προσκολληθούμε στο πολιτικό σύστημα που μας επιβλήθηκε. Το Σύνταγμα και οι Βουλευτές είναι αρρώστια. Δεν είναι η ζωή μας. Είτε θα μας σκοτώσει είτε θα πεθάνει το ίδιο. Και τότε ασφαλώς θα ζήσουμε καλύτερα", Ιων Δραγούμης, Ο Ελληνισμός μου και οι Έλληνες (Αθήνα 1927), 8.
22. Για μια προσωπική άποψη της ζωής και των ιδεών του Δραγούμη, βλέπετε το ίδιο το ημερολόγιό του: Ιων Δραγούμης, Φύλλα Ημερολογίου, έκδοση των Ιωάννη Κολιόπουλου και Θάνου Βερέμη (Αθήνα 1985), τόμ. IV.
23. Αθανάσιος Σουλιώτης, ένας αξιωματικός του ελληνικού στρατού,

παρουσιάσεις

ο οποίος υπηρέτησε στη Μακεδονία ως πράκτορας με το ψευδώνυμο Νικολαΐδης. Το 1908 στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνάντησε και επηρέασε τον Δραγούμη στην πολιτική του σκέψη.

23. "Ιεράρχες της Εκκλησίας δεν είναι Έλληνες, είναι Χριστιανοί....", Δραγούμης, Ο Ελληνισμός, ό.π., 22.

24. Η γοητεία των ελληνικών κοινοτήτων επί τρουκοκρατίας επιζεί ακόμη και σήμερα. Ο μύθος που περιβάλλει την κοινοτική ζωή προκλήθηκε από ιστορικές εργασίες που παρουσιάζουν τις κοινότητες περισσότερο ως ένα λειτουργικό συστατικό του οθωμανικού φορολογικού συστήματος παρά ως ένα προϊόν της εθνικής βούλησης.

25. Αθανάσιος Σουλιώτης - Νικολαΐδης, Ο Μακεδονικός Αγών: Η Οργάνωσις Θεσσαλονίκης 1906-1908 (Θεσσαλονίκη 1959).

26. Αθανάσιος Σουλιώτης - Νικολαΐδης, Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως, έκδοση των Κ. Μπούρα και Θ. Βερέμη (Αθήνα 1984).

27. Αγνωία των ελληνικών πηγών εξηγεί παρανοήσεις της ακόλουθης έκτασης: "Αντίθετα προς την αρμενική (και βουλγαρική) κοινότητα, των οποίων τμήματα βρήκαν έκφραση σε πολιτικά κόμματα, η ελληνική κοινότητα ήταν πολιτικά μονολιθική δεχόμενη χωρίς αμφισβήτηση την απόλυτη εξουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας και του Πατριάρχη.... Υπονοούμενο στην συμπεριφορά της ελληνικής κοινότητας ήταν η ολοκληρωτική συνταύτιση με την Αθήνα, όπου οι διδυμες φλόγες του αλτρωτισμού και της Μεγάλης Ιδέας έκαιγαν δυνατά καιγι' αυτούς η Οθωμανική κοινότητα αποτελούνταν από "αλύτρωτους" Έλληνες. Με λίγα λόγια, ο Ahmad συναγέλασε ολόκληρο το φάσμα των ιδεολογικά αντίθετων στρατοπέδων μέσα στην οθωμανική ελληνική κοινότητα: Feroz Ahmad, "Unionist Relations with the Greek Armenian and Jewish Communities of the Ottoman Empire 1908-1919" (= Συνδικαλιστικές σχέσεις με την ελληνική, αρμενική και εβραϊκή Κοινότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1908-1919) στην έκδοση των Benjamin Braude και Bernard Lewis, Christians and Jews in the Ottoman Empire (= Χριστιανοί και Εβραίοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία), τομ. Ι (New York 1983), 402.

28. Caterina Bouras, "The Young Turk Revolution and the Greeks of the Ottoman Empire 1908-1912" (= Η Επανάσταση των Νεοτούρκων και οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1908-1912), ανέκδοτη μελέτη του 1976 στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του King's College, 7.

29. Ο Σουλιώτης σημειώνει ότι ακόμη και η Αθήνα το 1908 ήταν χαρούμενη για την επιτυχία των Νεοτούρκων. Όταν ο φιλελεύθερος Sabaheddin επισκέφθηκε την Ελλάδα την ίδια χρονιά, οι Αρχές τον

υποδέχθηκαν εγκάρδια. Σουλιώτης, Οργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως, ό.π., 66.

30. Παρά την αντίθεση του Πατριάρχη στην οργάνωσή του, ο Σουλιώτης ακολούθησε την οδό της προστασίας του θεσμού από τις καταχρήσεις εκ μέρους των εχθρών του Ιωακείμ. Σουλιώτης, αυτόθι, 72.

31. Αυτόθι, 82.

32. Βλέπετε το ανέκδοτο χειρόγραφο των Εργασιών του Σουλιώτη - Νικολαΐδη, Dossier No 5-1 (plus) στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

33. Αυτόθι, 250 στο χειρόγραφο.

34. Αυτόθι, 249 α.

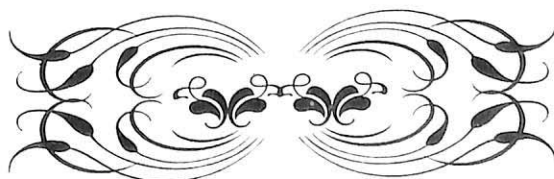
35. Ένας πανεπιστημιακός καθηγητής ο Νεοκλής Καζάζης, ιδρυτής της συντηρητικής εθνικής εταιρείας "Ελληνισμός", έγραψε λίγα χρόνια μετά την αποτυχία του 1897 "ήταν το κράτος εκείνο που ηττήθηκε και όχι το έθνος και τούτο εξαιτίας της αναποτελεσματικής οργάνωσης και λειτουργίας του, όσον αφορά το έθνος, οι δυνάμεις του αναδύθηκαν σάως και αβλαβείς". Το χωρίο παρατίθεται στο Gerasimos Augustinos, Consciousness and History: Nationalist Critics of Greek Society 1897-1914 (= Συνείδηση και Ιστορία: Εθνικιστικοί Κριτές της ελληνικής κοινωνίας 1897-1914), Boulder, 26.

36. Γεώργιος Σκληρός, Έργα, (Αθήνα 1981).

* ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο **Θάναος Βερέμης** είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συγγραφέας των έργων "Ο Στρατός στην ελληνική πολιτική 1916-35" (1977), "Δικτατορία και Οικονομία" (1982) και "ΕλληνοΤουρκικές Σχέσεις" (1986). Το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε στην αγγλική γλώσσα στο συλλογικό έργο "Modern Greece: Nationalism and Nationality" (= Σύγχρονη Ελλάδα: Εθνικισμός και Εθνικότητα), εκδόσεις Sage, 1990.

Η μετάφραση από τα αγγλικά έγινε, κατόπιν αδείας του Θ. Βερέμη, από τον **Γεώργιο Μίντση**, Δικαστή στο Πρωτοδικείο Βεροίας, διπλωματούχο μεταπτυχιακών σπουδών και συγγραφέα. Κυριότερα έργα του "Ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος: 1770-1993" (στ' έκδοση, Θεσσαλονίκη 1993), "80 χρόνια ελεύθερη Εδεσσα: 1912-1992" (έκδοση Δήμου Εδεσσας 1992), "Ιστορία της Εδεσσας: 1ος-20ος αι." (1993), "Εθνολογική Σύνθεση της Μακεδονίας" (εκδόσεις "Ηρόδοτος", Αθήνα 1996), "Το "ερωτικό" στοιχείο στην "Άλεξιάδα" της Άννας Κομνηνής" (Βυζαντινά, Θεσσαλονίκη 1996), "Η Επανάσταση του 1821 ως αφετηρία εθνικής αποκατάστασης του Μακεδονικού Ελληνισμού" (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1993).

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Δρ. Γεώργιος Δ. Μάρδας.

Οι Μακεδονικοί αγώνες των ετών 1903-1908, δεν ήταν απλά μια περίοδος μαχών, δεν εδημιούργησαν μόνο μια μεταβατική εποχή, μια προλείανση του εδάφους για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, αλλά, ουσιαστικά, ήταν οι ζωντανοί φορείς της φωνής της ελληνικής ιστορίας. Υπήρξαν οι αγώνες αυτοί μια "υποταγή" στην επιταγή του κινδυνεύοντος ελληνικού πνεύματος και ψυχής στις περιοχές της Βόρειας Ελλάδας.

Οι Μακεδονικοί αγώνες απόδειξαν ότι η ελληνική ψυχή είναι πάντα αδάμαστη και ελεύθερη και ότι οι πληθυσμοί της Μακεδονίας, κατά το χρονικό αυτό διάστημα, παρέμειναν ελληνικότατοι, ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι και ανεγνώριζαν το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Το ελληνικό στοιχείο, κατά την πολύχρονη τουρκική κατοχή, δεν είχε μόνο να αντιμετωπίσει τις κακότητες των κατακτητών, αλλά και κάτι άλλο, τους Βουλγάρους.

Η ίδια η τουρκική κακοδιοίκηση δεν κατόρθωσε να εμποδίσει τον έξωθεν προσηλυτισμό των Βουλγάρων ο οποίος έσπειρε το μίσος και άνοιξε εξοντωτικό αγώνα μεταξύ των κατοίκων της Μακεδονίας.

Η Σερβία και η Βουλγαρία, επιζητούσαν εδαφική επέκταση και δεν έκρυβαν τις σχετικές διαθέσεις τους για τα Μακεδονικά εδάφη, καλυπτόμενοι και ευνοούμενοι, κατά τα άλλα, από την τουρκική Αρχή.

Προσπαθούσαν οι Βούλγαροι, με κάθε μέσο, να πείσουν εκείνους από τους κατοίκους της Μακεδονίας οι οποίοι μιλούσαν ιδιόρρυθμο γλωσσικό ιδίωμα, με ορισμένες σλαβικές ρίζες και

λέξεις, ότι δεν ήταν Έλληνες, αλλά Βούλγαροι. Επί πλέον προσπαθούσαν οι Βούλγαροι να εξεγείρουν τους κατοίκους αυτούς κατά του Πατριαρχείου. Οι ιστορικοί διαστρεβλωτές λησμονούσαν ή δεν ήθελαν να εννοήσουν ότι δεν είναι πάντοτε κύριο χαρακτηριστικό ενός έθνους η γλώσσα. Για διάφορους, απλά, λόγους, ιστορικούς ή άλλους,

συμβαίνει καμιά φορά ένα τμήμα ενός έθνους να λησμονήσει τη γλώσσα του και να χρησιμοποιεί, μερικά ή γενικά, μια άλλη.

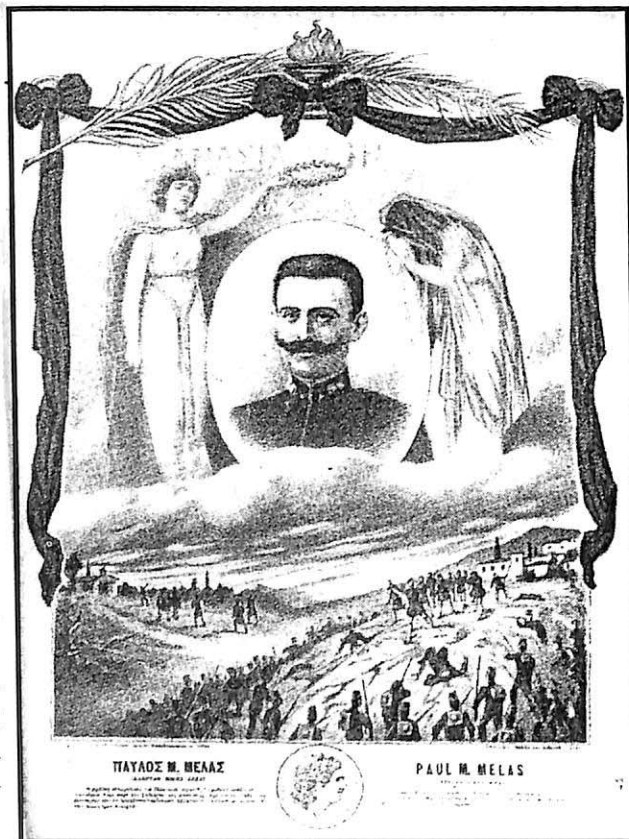
Οι Βούλγαροι όμως, αντίθετα με την ιστορική αυτή αλήθεια, θεωρούσαν όλους τους σλαβόφωνους της Μακεδονίας ως Βουλγάρους και επιζητούσαν να τους μεταστρέψουν προς την Εξarchία. Αυτή η προσπάθεια άρχισε - σταθερά και συστηματικά - από του έτους 1890. Αργότερα, από τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του έτους 1897, οι Βούλγαροι ελήστευαν, εφόνευαν και κατεδίωκαν τους Έλληνες δασκάλους, ιερείς, ιατρούς και προκρίτους. Παράλληλα, κατέστρεφαν ελληνικά σχολεία και Μο-

ναστήρια. Οι Βούλγαροι κομιτατζήδες επιδίδονταν συστηματικά σε εγκλήματα κατά των ηγετικών στελεχών στα ελληνικά σλαβόφωνα χωριά.

Δύο γεγονότα, που συντελέστηκαν το έτος 1903, αφύπνισαν την κοινή γνώμη και εξήγειραν όλο το ελληνικό στοιχείο, αφού έπεισαν κατηγορηματικά τους Έλληνες ότι τα δικαιώματά τους κινδυνεύουν.

Το πρώτο είναι η επανάσταση του βουλγαρικού Κομιτάτου (στην ουσία επρόκειτο για ψευδεξέγερση) που έγινε στις 20-7-1903 (Ηλι-Ντεν).

Το δεύτερο γεγονός είναι το κάψιμο του ελληνικότατου χωριού Κρουσόβο από τους Τούρκους οι οποίοι εξοργίστηκαν για την ψευδε-

παρουσιάσεις

έγερση του Ηλι-Ντεν. Πρέπει να σημειωθεί, ότι το χωριό Κρουσόβο κατοικείτο από 8000 Έλληνες βλαχόφωνους. Η μέρα αυτή, που συνέβη το κάψιμο του χωριού, θεωρείται και η πρώτη της περιόδου των Μακεδονικών αγώνων.

Ο Παύλος Μελάς (1870-1905), με το ψευδώνυμο Μίκης Ζέζας, αναλαμβάνει τη γενική αρχηγία των ελληνικών σωμάτων που δρούσαν στην περιοχή Μοναστηρίου - Καστοριάς.

Τα σχολεία, οι επισκοπές και τα μοναστήρια υπήρξαν οι μυστικές βάσεις των ανταρτικών σωμάτων, τα οποία εκτός των Βουλγάρων Κομιτατζήδων είχαν να αντιμετωπίσουν και τον τουρκικό στρατό.

Ταλαιπωρία, κούραση, πορεία μέσα στη νύχτα, φαγητό λιτό, σχεδόν ανύπαρκτο, ύπνος πάνω στα αγκάθια, στα δάση και μέσα στις σπηλιές, ήταν οι καθημερινοί σύντροφοι των αγωνιστών της περιόδου 1903-1908.

Η ιστορική επιβεβαίωση των αγώνων των Μακεδονομάχων συνίσταται στην ευψυχία των Ελλήνων και το μεγαλείο των ανταγωνιστών.

Ενενήντα, περίπου, χρόνια μετά το τέλος των Μακεδονικών αγώνων, θα ήταν εθνικά επικίνδυνο εάν δεν διατηρούσαμε την ανάμνηση των γεγονότων εκείνων, τα οποία συνέθεσαν το πνεύμα των Μακεδονικών Αγώνων, τη νέα αυτή ιερή παρακαταθήκη της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΤΣΙΑΒΟΥΡΑΣ: ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΟΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Οι πρόγονοι του Μακεδονομάχου Δημήτρη Πατσιαβούρα, κατάγονταν από την Αβδέλλα της Πίνδου. Ο προπάππος του έφυγε από το χωριό Αβδέλλα και ήλθε στη Βέροια όταν κηρύχθηκε η ελληνική επανάσταση του 1821. Ο πατέρας του ονομαζόταν Μιχάλης. Ο Δημήτρης Πατσιαβούρας γεννήθηκε στη Βέροια το έτος 1878 και η μόρφωσή του περιορίζεται στις τέσσερες πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου της Βέροιας. Ο πατέρας του, συνδεδεμένος με το πνεύμα της τότε εποχής, γρήγορα τον απέτρεψε από τη στοιχειώδη μόρφωση του σχολείου και τον κράτησε κοντά του, για να τον βοηθάει στο κρεοπωλείο που διατηρούσε στο κέντρο της πόλης της Βέροιας. Ο μικρός Πατσιαβούρας, παρ' όλη την πολύωρη, καθημερινή και δυσβάσταχτη για την ηλικία του εργασία στο πλευρό του πατέρα του, πάντα εύρισκε την ευκαιρία να έρχεται σ' επαφή με μεγαλύτερα παιδιά και έτσι να μαθαίνει, όσο το δυνατό, περισσότερα σχετικά με τις σκέψεις και τις αγωνιστικές τάσεις των ελευθέρων Ελλήνων της Νότιας Ελλάδας όσον αφορά στην πολυπόθητη απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, από τη μικρή του ηλικία συνεχώς έλεγε: "Μία μέρα οπωσδήποτε η Μακεδονία θα ελευθερωθεί από τον ελληνικό στρατό".

Το προσφιλέστερο παιχνίδι για το μικρό Δημήτρη, ήταν ο πετροπόλεμος. Τις ελεύθερες βραδυνές ώρες από τη δουλειά του, τις αφιέρωνε στα παιχ-

νίδια στις απότομες ρεματιές της τοποθεσίας "Μπαρμπούτα".

Λέγεται μάλιστα πως, παρ' όλο που ο μικρός Δημήτρης στις διάφορες αψιμαχίες του πετροπόλεμου έμπαινε μπροστά χωρίς κανένα δισταγμό, σχεδόν ποτέ δεν έφερε κανένα σοβαρό τραύμα. Μόνο μια φορά τραυματίστηκε σοβαρά. Όταν δε τον πήγαν αιμόφυρτο στην αγκαλιά της μητέρας του, αυτή έβαλε τις φωνές και του είπε: "Πού πήγες ρε Δημήτρη και ζάρωσες και ήλθαν τα βρωμο-τουρκόπαιδα και σου άνοιξαν το κεφάλι!".

Ο Δημήτρης Πατσιαβούρας ήταν αλύγιστος στο σώμα, με μεγάλη, ταυτόχρονα, ευστροφία στο πνεύμα. Μιλούσε με ευχέρεια, ψυχολογούσε το συνομιλητή του σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και είχε το χάρισμα να πείθει εύκολα και αβίαστα τον οποιοδήποτε και έτσι κατόρθωνε, τελικά, να τον κερδίσει. Νεαρός ακόμα και με τη δύναμη του πατριωτικού του ενθουσιασμού, παρέσειρε στον κοινό αγώνα κατά των Τούρκων και αργότερα κατά των Βουλγάρων, τριάντα οικογένειες από το σόϊ του. Επικεφαλής, με άλλα πέντε πρώτα εξαδέλφια του όλων αυτών των οικογενειών έδωσε όλο το εί-ναι του για τον ιερό αγώνα, για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Το 1904, όταν έφθασαν στην περιφέρεια της Βέροιας τα πρώτα αντάρτικα σώματα του Βασιλείου Σταυρόπουλου, Καπετάν-Κόρακα όπως επονομαζόταν, ο Πατσιαβούρας ήταν από τους πρώτους

παρουσιάσεις

που κατατάγηκε στα ανταρτικά αυτά σώματα, προσφέροντας επί πλέον και την πολύτιμη πείρα που είχε από την τέλεια γνώση της περιοχής της Βέροιας.

Μετά τον Καπετάν-Κόρακα, υπηρέτησε πλάϊ

προορισμού του. Ο πρόξενος του ενεχείρισε το περίφημο αυτό έγγραφο με την προφορική εντολή, να παραδοθεί μέσα σε σαράντα οκτώ ώρες προσωπικά στον Καπετάν Κόρακα (Βασίλη Σταυρόπουλο).

Για μεγαλύτερη ασφάλεια και φυσικά για την αποφυγή ενδεχόμενων κακών συνεπειών, ο Πατσιαβούρας τοποθέτησε το έγγραφο διπλωμένο μέσα στη σόλα του αριστερού παπουτσιού του. Δυστυχώς, όμως, ο ίδιος δεν μπόρεσε να μη γίνει αντιληπτός.

Είτε από προδοσία, που είναι και πιο πιθανό, είτε από μια κακή σύμπτωση, όταν το τραίνο, στο οποίο επέβαινε, έφθασε στο σταθμό, βρέθηκε μπλοκαρισμένο. Μόλις αυτό έγινε αντιληπτό από τον Πατσιαβούρα, ενήργησε σαν αστραπή. Πήδησε από την πίσω πλευρά του τρένου και γρήγορα τα πυκνά ψηλά δένδρα του κάμπου τον κάλυψαν από τα εχθρικά μάτια και βόλια. Τελικά, ο Δημήτρης Πατσιαβούρας, ύστερα από λίγες ώρες παρέδωσε το έγγραφο του ελληνικού προξενείου της Θεσσα-

λονίκης στον προορισμό του.

Αργότερα, το Μάρτιο του 1906, σε μια μάχη που έδωσε το Σώμα του "Καπετάν-Κόρακα" στο χωριό Ξηρολείβαδο, συνελήφθηκε από ένα τουρκικό απόσπασμα. Ομως, παρά το γεγονός ότι οι Τούρκοι τον έδειραν και τον βασάνισαν, τίποτε δεν ομολόγησε σχετικά με τις θέσεις των ελληνικών σωμάτων. Στη συνέχεια, οι Τούρκοι τον έστειλαν στις φυλακές "Γεντί-Κουλέ". Για είκοσι επτά μέρες τον είχαν κλεισμένο μέσα στο "μπουντρούμι" και τον βασάνιζαν, προκειμένου να του αποσπάσουν οι Τούρκοι κάποια σημαντική ομολογία.

Το ελληνικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, έστειλε έμπιστο άνθρωπο στις φυλακές να τον δεί και να του δώσει κουράγιο.

Ο Πρόξενος Κορομηλάς, μαζί με τον στρατιωτικό ακόλουθο Αλέξανδρο Μαζαράκη και το δικηγόρο Φιλώτα Παπαγεωργίου, προέβησαν στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να γίνει η δίκη γρήγορα, όπως και πράγματι έγινε, με αποτέλεσμα να αθωωθεί ο Μακεδονομάχος.

Η επόμενη επαναστατική κίνηση του Πατσια-

σους καπετάνιους Νίκο Τσίπουρα και αργότερα Νίκο Ρόκκα που στη συνέχεια έγινε αντιστράτηγος. Για μια μικρή χρονική περίοδο υπηρέτησε στο ανταρτικό σώμα του Καπετάν-Μαλέα.

Στη Θεσσαλονίκη, την εποχή αυτή, πρόξενος ήταν ο Λάμπρος Κορομηλάς και στρατιωτικός ακόλουθος ο Αλέξανδρος Μαζαράκης, που και αυτός έγινε, κατόπιν, αντιστράτηγος.

Ο Πρωτοσύγκελος Βέροιας Αμβρόσιος ζήτησε και ήλθε σε επαφή με το Δημήτριο Πατσιαβούρα. Με προφυλάξεις και προσοχή ο Πατσιαβούρας επισκέφθηκε τον Αμβρόσιο σε ένα παλιό και ετοιμόρροπο σπίτι στην άκρη της πόλης. Σ' αυτό το μέρος ο Πρωτοσύγκελος του ανέθεσε μια άκρως εμπιστευτική αποστολή. Επρεπε να πάει στο ελληνικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης, όπου θα παρελάμβανε ένα απόρρητο έγγραφο με μεγάλη πολιτική σημασία και εν γένει με ύψιστη σπουδαιότητα για τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. Πράγματι, χωρίς χρονοτριβή, ύστερα από μια κοπιώδη πορεία δύο ημερών, μέσα από τα λασπώδη μέρη της πεδιάδας της Θεσσαλονίκης, φθάνει στο τέλος του πρώτου σταδίου του

παρουσιάσεις

βούρα ήταν να έλθει σε επαφή με τον Καπετάν-Αγρα, ο οποίος είχε την έδρα του στο Βάλτο της Βέροιας. Εκεί πολέμησαν μαζί για είκοσι μέρες.

Το καλοκαίρι του έτους 1906, χωρίς να το καταλάβουν οι Έλληνες αντάρτες, μέσα στους οποίους βρισκόταν και ο Πατσιαβούρας, βρεθήκανε κυκλωμένοι από τουρκικά αποσπάσματα, στο χωριό Τσόρνοβο.

Υστερα από σκληρή μάχη, οι Έλληνες κατόρθωσαν να σπάσουν τον κλειό και να ξεφύγουν προς τα ανατολικά από κάποιο μονοπάτι δύσβατο. Οι Τούρκοι κατεδίωξαν τους Έλληνες αντάρτες και συνέλαβαν το Δημήτρη Πατσιαβούρα κοντά στο χωριό Ξηρολείβαδο.

Τον έδειραν μέχρι αναισθησίας και στη συνέχεια τον εγκατέλειψαν, με την εντολή να μην τολμήσει κανείς να τον βοηθήσει γιατί θα τιμωρηθεί με θάνατο.

Μια ηρωική όμως Ελληνίδα απήφισε τις διαταγές των Τούρκων και με θαρραλέες κινήσεις πήρε τον Πατσιαβούρα και τον περιέθαλψε, τον έβαλε πάνω σε ένα άλογο και τον πήγε σ' ένα συγγενικό σπίτι, όπου και του έδωσαν τις πρώτες ιατρικές βοήθειες και φαγητό. Ο Πατσιαβούρας όμως δεν ήθελε να φάει τίποτα και συνεχώς παραμιλούσε. Χρειάστηκε να περάσουν μέρες για να συνέλθει, ώστε να μπορέσει να φύγει μαζί με το μικρό γιό του για τη Βέροια.

Στο δρόμο του όμως για τη Βέροια, το παιδί του αντιλήφθηκε μια ομάδα Τούρκων. Ο μικρός ειδοποίησε αμέσως τον πατέρα του και έτσι άλλαξαν πορεία, για να φθάσουν, τελικά, στην Καστανιά, όπου οι δικοί του τον περιποιήθηκαν· μάλιστα δε οι συγγενείς του, προκειμένου να εξαλείψουν τα σημάδια από τα κτυπήματα των Τούρκων, τοποθέτησαν τον Πατσιαβούρα μέσα σε δέρματα από ζώα.

Ετσι φθάνουμε στην τελευταία αγωνιστική πράξη της επαναστατικής συμβολής του Δημήτρη Πατσιαβούρα στην περίοδο των Μακεδονικών Αγώνων.

Στις 28 Αυγούστου 1906, ο Μπλατσιώτης, ένας κακούργος και διπρόσωπος κατάσκοπος, άγνωστος όμως για τις πραγματικές του βλέψεις, πλησίασε τον Πατσιαβούρα, καθώς και δύο άλλους αγωνιστές - πατριώτες φίλους του Πατσιαβούρα και προθυμοποιήθηκε να τους οδηγήσει στη Βεργίνα για να βρούν τους δικούς τους.

Ο Μπλατσιώτης όμως είχε το δικό του προδοτικό σκοπό. Κοντά στον ποταμό Αλιάκμονα συνάντησαν Τούρκους στρατιώτες και στους οποίους αμέσως παρέδωσε τους Έλληνες πατριώτες. Τότε, όλοι μαζί οδηγούνται από τους Τούρκους, μαζί και ο κατάσκοπος Μπλατσιώτης, στο σπίτι του Ζησέκου με σκοπό να τον μπλέξουν και τελικά να τον συλλάβουν. Ο Ζησέκος όμως, κατάλαβε αμέσως την όλη υπόθεση και θέλοντας να εκδικηθεί τον προδότη Μπλατσιώτη απευθύνθηκε στους Τούρκους και είπε: "Μα αυτός (δείχνοντας τον Μπλατσιώτη) δεν είναι ο δικός μας κατάσκοπος;". Τότε, οι Τούρκοι στρατιώτες σιχάθηκαν το πρόσωπο του προδότη και αφού τον έδειραν αλύπητα, άφησαν ελεύθερους τον Πατσιαβούρα και τους άλλους δύο αγωνιστές.

Ο Δημήτριος Πατσιαβούρας συνέχισε να αγωνίζεται με την ίδια αδιαφορία για τον κίνδυνο και με το ίδιο πάθος για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, μέχρι τις 9-7-1908, ημερομηνία κατά την οποία έγινε το κίνημα των Νεοτούρκων.

Κουρασμένος και ταλαιπωρημένος, αλλά και με το ηθικό και εθνικό φρόνημα αναπτερωμένο και δυνατό, γύρισε ο Δημήτρης Πατσιαβούρας στη Βέροια. Εδώ συνέχισε να εργάζεται ως κρεοπώλης ζώντας, παράλληλα, τις αναμνήσεις των αγώνων του 1903-1909, έως ότου, ήσυχα, απεβίωσε το 1958. Το Υπουργείο Στρατιωτικών του απένειμε μετάλλιο και διπλώματα για τις εξαιρετικές υπηρεσίες που πρόσφερε στη μεγαλειώδη πορεία των Μακεδονικών Αγώνων, που, σε τελευταία ανάλυση, οι αγώνες αυτοί δημιούργησαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για τη μελλοντική απελευθέρωση της Μακεδονίας κατά την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913.

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΤΑΣ

Νίκος Καλογήρου. Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος, αναπληρωτής καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

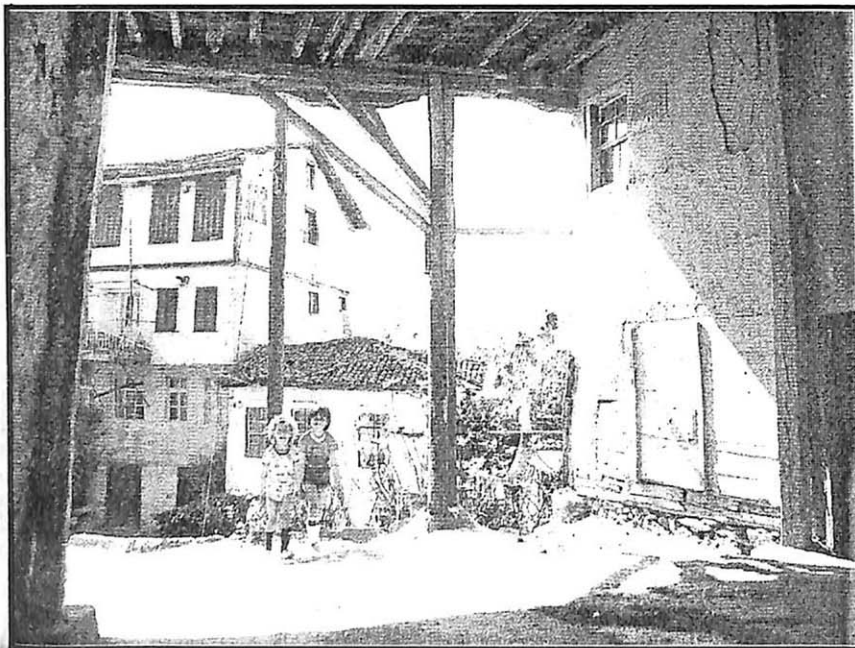
Με μεγάλη επιτυχία πραγματοποιήθηκε στην πόλη μας το κοινό εργαστηριακό μάθημα του Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής της Βενετίας και του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που είχε ως αντικείμενο τη διατύπωση αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών προτάσεων για τον ιστορικό οικισμό της Μπαρμπούτας και τον Τριπόταμο. Η υλοποίηση αυτής της σημαντικής διεθνούς συνεργασίας των δύο πανεπιστημιακών ιδρυμάτων έγινε δυνατή με την ενεργό συμπράξη και τη συνεργασία του Δήμου Βεροίας.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν 15 Έλληνες και 11 Ιταλοί φοιτητές. Στη διδακτική ομάδα εκ μέρους του Πανεπιστημίου της Βενετίας συμμετείχαν οι καθηγητές **A. Barp, C. Lamanna, M. Reho, P. Somma**, ο κοσμήτορας και διεθνώς γνωστός καθηγητής **F. Indovina** και ο πρύτανης **M. Folin** που έδωσε και σχετική διάλεξη στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών στις 22-4-96. Αντίστοιχα στη διδακτική ομάδα εκ μέρους του τμήματος Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συμμετείχαν οι **N. Καλογήρου, Χ. Σαχανά**, ενώ για τη διοργάνωση συστάθηκε ειδική επιτροπή του τμήματος που αποτελούσαν οι **M. Μαλινδρέτος, Γ. Συννεφάκης, Σ. Τσιτηρίδου** και **A. Προδρομίδης** υπό την εποπτεία της προέδρου του τμήματος **Ξ. Χόιπελ**.

Η εργασία πεδίου στη Βέροια διάρκεσε 15 ημέρες από τις 21-4-96 ως τις 5-5-96. Τα πρώτα αποτελέσματα της εργασίας παρουσιάστηκαν με την παρουσία του δημάρχου Βεροίας κ. Γιάννη Χασιώτη στο στέκι νεολαίας πριν από την ανχώρηση των φοιτητών και των διδασκόντων.

Οι Ιταλοί φοιτητές παρουσίασαν μια κοινή λύση που βασίζεται σε μια τυπολογική ανάγνωση της Εβραϊκής συνοικίας. Η πρότασή τους προωθεί την πολυλειτουργικότητα της περιοχής, ώστε να σταματήσει η σχετική απομόνωση της από την υπόλοιπη πόλη. Κεντρική επιλογή της λύσης είναι η ανάπλαση και η αναβάθμιση της κοίτης του Τριποτάμου, με ελάχιστες επεμβάσεις, ώστε να λειτουργεί ως τόπος περιπάτου και στοιχείο σύνδεσης με την πόλη και την αγορά. Για τη

συνοικία σε γενικό επίπεδο οργάνωσης επιδιώκεται η σύνδεση με την Πλατεία Ωρολογίου και την επέκταση της προς την οδό Κεντρικής. Στο εσωτερικό οι επεμβάσεις ακολουθούν δυο σενάρια: στην περισσότερη "οικονομική" λύση αξιοποιείται, με ειδικά κίνητρα η ιδιωτική πρωτοβουλία, ενώ στην "δυναμική" λύση δημι-

ουργούνται περισσότερα κοινωφελή κτίρια από τη δημοτική αρχή. Τα πιο πολλά κτίρια παραμένουν στην αρχική χρήση της κατοικίας, ενώ παράλληλα δημιουργούνται ένα Πολιτιστικό Κέντρο, το Ινστιτούτο Μελέτης της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής, ένα Κέντρο σεμιναρίων, εκθέσεων στην συναγωγή και ένας ξενώνας - εστιατόριο. Οι αρχιτεκτονικές προτάσεις περιλαμβάνουν την αυστηρή αποκατάσταση των διατηρητέων κτισμάτων με διατήρηση της μορφολογίας αλλά και της εσωτερικής τυπολογίας με μόνη προσθήκη την ένταξη χώρων υγιεινής και εστίασης. Προτείνονται ακόμη ελάχιστες νέες κατασκευές προς την πλευρά του τείχους με μοντέρνα αρχιτεκτονική και τεχνολογία που τις διακρίνει από τις υφιστάμενες, αλλά με οργανωτικές συνθετικές

παρουσιάσεις

αρχές και κλίμακα κατ' αναλογία προς την παράδοση της περιοχής.

Οι Έλληνες φοιτητές παρουσίασαν πολλές

ελάχιστες νέες κατασκευές στην πλευρά προς το τείχος, που διακρίνονται σαφώς από τις παλιές κρατώντας παράλληλα την κλίμακα και τις αρχές οργάνωσης που διαπιστώθηκαν κατά τη φάση της

ανάλυσης των ιστορικών κτισμάτων. Η διαμόρφωση των ανοιχτών χώρων διαφοροποιείται ανάλογα με τις γενικές οργανωτικές αρχές της πρότασης που διατυπώνει κάθε ομάδα.

Τα σχέδια των Ελλήνων και Ιταλών φοιτητών θα ολοκληρωθούν στο τέλος του ακαδημαϊκού έτους. Προγραμματίζεται η έκθεσή τους στη Βέροια και η έκδοση ειδικού τεύχους με επιμέλεια των διδασκόντων από τα δύο Πανεπιστήμια. Η εμπειρία από το κοινό πειραματικό μάθημα του τμήματος Αρχιτεκτόνων Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του αντίστοιχου της

διαφορετικές λύσεις που ξεκινούν από την άγνοια των τυπολογικών χαρακτηριστικών της εβραϊκής συνοικίας. Μια πρώτη ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι η αναλογία της γενικής διάταξης με την αντίστοιχη εβραϊκή γειτονιά της Βενετίας που περιβάλλεται από το υγρό στοιχείο και έχει επίσης δύο εισόδους. Η διατήρηση κλειστού χαρακτήρα της Μπαρμπούτας επιλέγεται ως κύριο οργανωτικό στοιχείο από ορισμένες λύσεις, ενώ σε άλλες επιδιώκεται ένα μεγαλύτερο "άνοιγμα" της περιοχής με πολλές προσβάσεις προς την οδό Μεραρχίας, το τείχος και την πλατεία Ωρολογίου. Για τις χρήσεις γης πέρα από την κατοικία οι φοιτητές προτείνουν μια μεγάλη γκάμα διαφορετικών περιπτώσεων όπως: ξενώνες, εργαστήρια στα ισόγεια, σχολή αγιογραφίας, σχολή συντήρησης - αποκατάστασης, ανοιχτή θεραπευτική κοινότητα για εξαρτημένα άτομα, καταστήματα, πολιτιστικές δραστηριότητες. Όλες αυτές οι δραστηριότητες εντάσσονται στο κέλυφος των υπάρχοντων κτισμάτων, που αναστηλώνονται προσεκτικά διατηρώντας αυστηρά την αρχική τυπολογία και μορφολογία καθώς συνιστούν ένα μοναδικό αρχιτεκτονικό σύνολο. Προτείνονται

Βενετίας αποδεικνύεται πολύ θετική και ήδη συζητείται η συνέχισή της και τα προσεχή έτη. Ελπίζω ότι ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε από φοιτητές και διδάσκοντες θα αποδειχθεί χρήσιμος και για το Δήμο Βέροιας και θα συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη προστασία των ιστορικών οικιστικών συνόλων της πόλης μας.

Κλείνοντας θέλω να ευχαριστήσω θερμά το Δήμο Βέροιας, το τοπικό ΤΕΕ και προσωπικά όλους όσους συνέβαλλαν στην άρτια διοργάνωση των σεμιναρίων και στη φιλοξενία των φοιτητών. Ήταν μια από τις περιπτώσεις που αισθάνθηκα περήφανος ως Βεροιώτης καθώς ο δήμαρχος και φίλος Γιάννης Χασιώτης ενδιαφέρθηκε προσωπικά για αυτό το πειραματικό μάθημα και παρείχε φιλοξενία σε Έλληνες και Ιταλούς φοιτητές και καθηγητές. Ιδιαίτερα πρέπει να ευχαριστήσω ακόμη τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού για την παραχώρηση του εξοπλισμού της αίθουσας στο Στέκι Νεολαίας, τη Δημοτική Επιχείρηση της Ελιάς για τα γεύματα και τη Δημοτική Επιχείρηση Τεχνικών Εργων Δήμου Βέροιας "Ηφαιστος" για την τεχνική υποστήριξη που παρείχε.

ΔΙΚΤΥΟ ΠΟΛΕΩΝ

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ

Δημήτρης Αθανασιάδης. Καλλιτεχνικός Διευθυντής του Ωδείου της Δημοτικής Επιχείρησης του Δήμου Βέροιας.

Όταν πληροφορήθηκα τη δημιουργία του δικτύου πόλεων, χωρίς να αλλοτριωθώ στην ιδέα μιας ακόμα αφηρημένης αυθεντίας δεν αποδέχτηκα την αντίληψη της σύλληψης μιας μεγαλοφυούς χωροταξίας του πολιτισμού, αλλά μιας παραχώρησης οθωμανικού τύπου εθνικού πολιτιστικού χώρου στο αθηνοκεντρικό σουλτανάτο του πολιτισμού για την ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου και ολοκληρωτικού μοντέλου πολιτισμού όπως αυτό διαμορφώνεται τις τελευταίες δεκαετίες στην Ευρώπη με την προσαρμογή του στον εθνικό μας χώρο.

Θα μπορούσα βέβαια να απαλλάξω αυτό το σύστημα της πολιτιστικής υποδομής από κοινωνικά ιδεολογικά φορτία μόνο αν υιοθετούσα την άποψη ότι σχεδιάστηκε στα πλαίσια μιας "μικρούτσικης" ιδιοτελούς και κυκλωματικής πολιτικής για τη συγκρότηση παρακαταθήκης συμφερόντων από ένα διάττοντα νομέα της πολιτικής εξουσίας, προσθέτοντας στο διοικητικό και έναν πολιτιστικό υδροκεφαλισμό.

Η διάταξη μιας διακριτικής και εξειδικευμένης χωροταξίας αποτελεί μια νηπιακή αντίληψη για τον πολιτισμό για τον οποίο δεν ισχύει γεωγραφικά η επιμεριστική ιδιότητα, τόσο για λόγους πρακτικούς όσο και για λόγους κοινωνικής αναγκαιότητας, αφού κατακερματίζεται ένα ενιαίο και οικουμενικό αγαθό σε ένα puzzle ιδιαιτεροτήτων. Η χώρα μας θα γίνει μια πολιτιστική ομοσπονδία και η καθιέρωση ίσως ενός πολιτιστικού διαβατηρίου θα εξασφαλίζει τη μετακίνηση στην πόλη του βιβλίου, του χορού, της μουσικής κλπ. Αυτή η Disneyland του πολιτισμού μόνο ως διαμαρτυρία περί τη διάπλαση με σχιζοειδείς τάσεις θα μπορούσε να χαρακτηριστεί.

Πιστεύω πως η σύνταξη δημοτικών αρχών, που

φημίζονται για το διασταλτικό δημοκρατικό ήθος, πίσω από αυτό το μοντέλο αποτέλεσε ένα αναγκαστικό συνοικέσιο από συμφέρον, έναν πολιτικό και όχι ιδεολογικό συμβιβασμό που μετά "το μήνα του μέλιτος" θα οδηγήσει στην αυτοδυναμία της σκέψης και της δράσης.

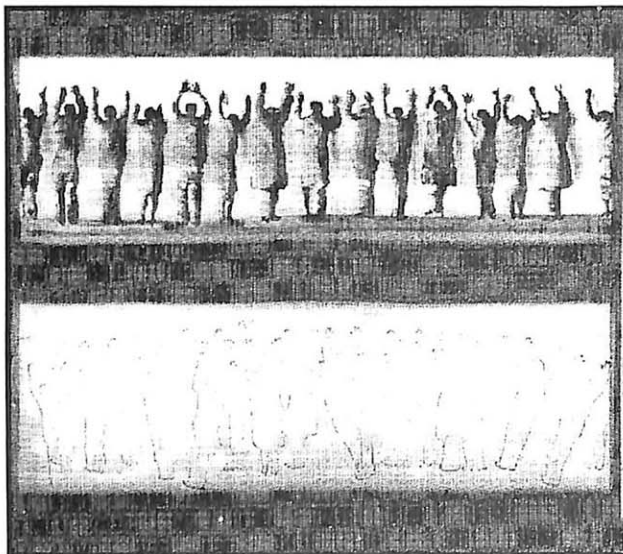
Πριν προχωρήσω στον προσδιορισμό της πολιτιστικής φυσιογνωμίας όπως αυτή σφυρηλατείται σε εθνικό και υπερεθνικό (ευρωπαϊκό) χώρο, θα επιθυμούσα να προβάλλω έναν έντονο προβληματισμό και δυσaráσκεια σχετικά με άρθρο που δημοσιεύθηκε στο τεύχος Απριλίου - Μαΐου - Ιουνίου 1996 των "Πολιτιστικών Δρώμενων" που

ξεπερνώντας τα στοιχειώδη προσχήματα και όρια της ευγένειας της φιλοξενίας προσβάλλει άκομψα όχι μόνο την ΔΕΤΟΠΟΚΑ στην οποία ανήκει το έντυπο, αλλά και τις μέχρι τώρα δραστηριότητες του Ωδείου τη φήμη των οποίων τουλάχιστον έχω χρέος να προστατεύσω.

Η ιδεολογία του άρθρου έχει θα μπορούσα να πω, εξαντλώντας τα όρια του πιό ήπιου χαρακτηρισμού, φασίζουσες ροπές

όταν ισχυρίζεται πως οι πολιτιστικοί φορείς που μέχρι τώρα έδρασαν στην πόλη προσέφεραν πολλά, αλλά πρόχειρα, ενώ ο νέος φορέας θα εξασφαλίσει "ένα πράγμα σωστό".

Θέλω να πιστεύω, για να αποκλείσω το δόλο, πως ο συντάκτης του άρθρου δε γνώριζε την πολιτιστική παράδοση και τις δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν μέχρι τώρα. Θα συνιστούσα βέβαια να ενημερωθεί από τα σχετικά αρχεία των εκδηλώσεων και θα αποκαλυφθεί αν θεωρεί (χωρίς να έχει προσωπικά για μένα σημασία η άποψή του,

Γκενοβές. Ατέλειωτη Σειρά. 1968.

αλλά για διασκέδαση των εντυπώσεων) αν είναι πρόχειρες και όχι με υψηλές προδιαγραφές εκδηλώσεις όπως π.χ. οι διεθνείς μέρες κιθάρας, οι διεθνείς μέρες πιάνου, οι συναυλίες της ΚΟΘ, ΔΟΘ ή συγκροτημάτων μουσικής δωματίου, τα διεθνή σεμινάρια πιάνου, το γεγονός ότι μόλις μια εβδομάδα μετά το θάνατο του Ο. Messiaen το 1992 διοργανώθηκε στην πόλη μας η πρώτη σε παγκόσμιο επίπεδο τιμητική συναυλία στη μνήμη του και έγινε η πρώτη παρουσίαση έργων του στην Ελλάδα και μάλιστα με πενιχρά οικονομικά μέσα, όταν το αθηναϊκό τοτέμ του πολιτισμού με τα πανίσχυρα μέσα του κράτους και παρακράτους που διαθέτει ταλανιζόταν στον φετιχισμό της αυτοπροσδιοριζόμενης μοναδικότητάς του.

Φαίνεται ακόμα ότι υπάρχει περίεργη αντίληψη για το σωστό (δυτικός ορθολογισμός) αν κρίνω από τη μέχρι τώρα δραστηριότητα γιατί βέβαια δεν μπορεί να θεωρηθεί κάτι τέτοιο η χατζηδακική υποκουλτούρα που μας προσέφερε. Ακόμα θα ήθελα να επισημάνω το γεγονός ότι από την αρχή της σχολικής χρονιάς δημιουργήθηκε η εντύπωση της πολιτιστικής εξάρτησης και της απώλειας της αυτοδυναμίας από το γεγονός ότι δε δόθηκαν καν στους μαθητές οι σχετικές κάρτες παρουσίας για τις εκδηλώσεις με αποτέλεσμα ένα μετέωρο προβληματισμό τόσο στο εκπαιδευτικό προσωπικό όσο και στους μαθητές ανάμεσα στην ορθότητα της τακτικής για την υποχρεωτική παρακολούθηση των εκδηλώσεων (για το γεγονός αυτό χρειάστηκε να συγκρουσθούμε στον τύπο και με αντίθετες απόψεις) ή την αδυναμία ολοκλήρωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την παντελή έλλειψη εκδηλώσεων.

Θα μπορούσα να ξεκινήσω την καταγραφή του πολιτιστικού μοντέλου που προβάλλεται σήμερα στη χώρα μας (ως δορυφορικού και υπανάπτυκτου μέλους της Ευρώπης) με τη διαπίστωση του Ramonet "Η κρίση των μεγάλων παραδοσιακών κοινωνικών μηχανισμών διευθέτησης και πειθαναγκασμού - οικογένεια, σχολείο, εκκλησία, στρατός - εξέθρεψε την υπόθεση ότι το άτομο ίσως ξανάβρισκε την απρόσκοπτη ελευθερία. Καθαρή αυταπάτη. Άλλοι μηχανισμοί, διακριτικοί, χαμογελαστοί, και δυσδιόρατοι επιφορτίστηκαν με ζήλο τον ετεροκαθορισμό της σκέψης: ΜΜΕ, διαφήμιση, δημοσκοπήσεις, μάρκετινγκ, επικοινωνία, πολεοδομία. Πώς να αντισταθεί κανείς στο ανελέητο σφυροκόπημά τους" (Maniere de voir No 27 - Le Monde diplomatique).

Σήμερα ο πολιτισμός και μια βασική συνιστώσα του η τέχνη φαίνεται να γίνονται πρωτοπόροι στην

ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που ξεκίνησε ως μια οικονομική συνεργασία (ΕΟΚ) και συνεχίστηκε ως μια απροσδιόριστη ταυτότητας Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), στην οποία έχει δοθεί βασική φροντίδα και προτεραιότητα στην ομοιογενοποίηση του πολιτισμού από τη μια μέσα από την προβολή ενός τεχνητού μοντέλου που κατά τη γνώμη μου θα εκφράζει τα συμπλεγματικά σύνδρομα του ευρωπαϊκεντρικού (ιδιαίτερα του γερμανικού) πολιτισμού, από την άλλη μέσα από την άμβλυνση των εθνικών πολιτισμών με σκοπό το ξερίζωμα της εθνικής συνείδησης των λαών.

Ιδιαίτερα προβληματική είναι η Ευρώπη όταν βρίσκεται μπροστά στην ιστορία και το μεγαλείο της ανατολής και ιδιαίτερα της Ελλάδας.

Η τραγική και ανιστόρητη ένταξή μας στη Δύση με τη συνθηματική μάλιστα δουλικότητα του "ανήκουμε στη Δύση", μπορεί να ανταποκρίνεται στην περιορισμένη εμβέλεια της πολιτικής σκέψης, δεν είναι δυνατό όμως να ξεπεράσει το χάσμα ανάμεσα στην ανιδιοτέλεια, το μέτρο και τον οικουμενισμό της Ανατολής ("Είμαι του ολίγου και του ακριβούς. Δεν υπήρξα ποτέ του τρίτου προσώπου. Τρέφομαι από το δυς και το ευ που κατά περίπτωση προσφέρω. Αρνούμαι όμως τροφή στους χορτάτους που ζητούν ολοένα κι άλλη κι άλλη πείνα", στο απόσπασμα αυτό του Ελύτη εντοπίζεται η πεμπουσία της ανατολικής σκέψης) και το συγκεντρωτισμό, φορμαλισμό και ιδιοτέλεια της δυτικής κουλτούρας.

Κι αν ακόμα αποδεχτούμε το Χριστιανισμό ως μια μεγαλοφυή κοσμοθεωρία, η σύλληψη της έγινε κατορθωτή στην Ανατολή και δεν μπορεί να αμβλυνθεί η διάσταση ανάμεσα στους φυσικούς κτήτορές του στην Ανατολή και τους θετούς σκοταδιστές του στη Δύση.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ή και νωρίτερα προβάλλεται η ιδέα ενός κοινού ευρωπαϊκού ιδανικού, χωρίς προσδιορισμό στην ιδεολογία και το περιεχόμενό του. Αυτοπροσδιορίζεται μια πολιτιστική αυθεντία με το γνωστό απορριπτικό πνεύμα που η Αυγουστίνη φιλοσοφία και θεολογία ευνούχισε τη δυτική σκέψη.

Φορείς αυτού του αόριστου ιδανικού είναι ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, ΜΜΕ, πνευματικοί άνθρωποι και χώροι που έχουν συνταχθεί για διάφορους λόγους στην εξισωτική και ισοπεδωτική αυτή ιδεολογία. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η αλλοτρίωση μέσα από τον πνευματικό μηδενισμό.

Αυτή την ιδεολογία χωρίς περιεχόμενο φαίνεται να στηρίζει η άρχουσα πολιτιστική τάξη και στη χώρα μας, προσπαθώντας μέσω μηχανισμών

παρουσιάσεις

επικοινωνίας, δίκτυα κλπ σε εθνικό επίπεδο να χειροποιήσει την κουλτούρα.

Το γνωστό "Μέγαρο" και ίσως και άλλα που θα δημιουργηθούν στην περιφέρεια, ως ιδέα αντικατοπτρίζουν μιά τοτεμιστική παλινδρόμηση γύρω από μια αόριστη και απροσπέλαστη ιδέα - σύμβολο που θα συμπαρασύρει τον κάθε αφελή σε μια ασυνείδητη στράτευση που θα οδηγήσει στην πνευματική και πολιτιστική αλλοτρίωση.

Από τις αρχές ήδη της δεκαετίας του 1980 μια σειρά διεργασιών στην τότε ΕΟΚ προσδιορίζουν και περιχαράκωνουν τον πολιτιστικό χώρο και αποτελούν το χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου του εθνικού μας πολιτισμού.

Ανάμεσα σ' αυτές τις διεργασίες θα μπορούσα επιγραμματικά να αναφέρω τις παρακάτω:

1. Την πολιτιστική χάρτα της Ευρώπης (Αθήνα 1978).

2. Την έκθεση Φάντι της πολιτιστικής επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (28.10.1983).

3. Τη διακήρυξη της Στουτγκάρδης για την πολιτιστική συνεργασία.

4. Τη συνάντηση των υπουργών πολιτισμού στη Νάπολη με πρωτοβουλία των Σκόττι και Λαγκ (17-18/9/1982).

5. Την έγκριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της έκθεσης Πρυβώ για την προώθηση του πολιτισμού, παιδείας, πληροφοριών και αθλητισμού.

6. Το σχέδιο για την ευρωπαϊκή ενοποίηση των Γκένσερ - Κολόμπο που εντάσσει την πολιτιστική ολοκλήρωση σε έναν από τους τέσσερις βασικούς άξονες της πολιτικής της ΕΟΚ.

7. Την παρέμβαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (έκθεση Ολαφ Σβενγκ 30-9-1983) στη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Ιδρύματος με πρόφαση τη διεύρυνση της ακτινοβολίας και δράσης του.

Παρόμοιες προφάσεις και διεξόδους μετέρχεται το αθηνοκεντρικό πολιτιστικό μοντέλο σήμερα και στην χώρα μας. Σήμερα με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΜΜΕ και της πληροφορικής επιχειρείται μια απροκάλυπτη χειραγώγηση του πνεύματος και του πολιτισμού και πιστεύω πως οι πρόσφατες εξελίξεις στην πόλη μας και τη χώρα μας δεν απέχουν πολύ από αυτή την τακτική.

Το Γαλλικό περιοδικό *Maniere de voir* No 27 - *Le Monde diplomatique* του Αυγούστου του 1995 που εκδόθηκε με τίτλο *Medias et controle des esprits* προσδιορίζει τη διάσταση αυτού του μοντέλου.

Θα μπορούσα επιγραμματικά να σταχυολογήσω ορισμένες απόψεις που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, χωρίς για λόγους ευγένειας να αρνηθώ κάθε σχέση με την πραγματικότητα που διαμορφώνεται σήμερα στο χώρο μας.

Ο *I. Ramonet* αναφέρει σε άρθρο του "Νέα ιδεολογικά ρεύματα με οικουμενικές αξιώσεις" και "Νέοι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου":

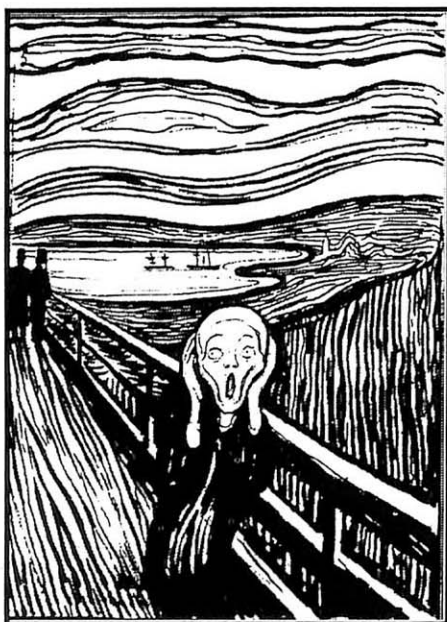
"Είμαστε δεμένοι χειροπόδα. Ολο και περισσότερο στις σημερινές δημοκρατίες οι ελεύθεροι πολίτες αισθάνονται δεμένοι χειροπόδα ακινητοποιημένοι από ένα δόγμα, που χωρίς να γίνεται αντιληπτό, περισφίγγει σαν κολλώδης ουσία κάθε ανυπότακτο συλλογισμό, δεν τον αφήνει να εξωτερικευτεί, του βάζει εμπόδια, τον παραλύει και τελικά καταφέρνει να τον πνίξει. Το δόγμα αυτό είναι αυτό που αποκαλούμε "μοναδική σκέψη", η μόνη δηλαδή επιτρεπόμενη από μια αόρατη και πανταχού παρούσα αστυνομία της γνώμης".

"Η αλαζονεία, η αφ' υψηλού θεώρηση και αναίδεια του δόγματος αυτού... μας επιτρέπει να χαρακτηρίσουμε χωρίς υπερβολή τη νέα αυτή ιδεολογική παραφορά ως ένα σύγχρονο δογματισμό.

Τί είναι αυτή η "μοναδική σκέψη;" Είναι η μετάφραση σε όρους ιδεολογίας οικουμενικών αξιώσεων των συμφερόντων ενός συνόλου οικονομικών δυνάμεων, κυρίως των δυνάμεων του διεθνούς κεφαλαίου".

"Σαν μια κυρίαρχη ιδεολογία παρεισφρέουν παντού, επιβάλλονται ως φυσιολογικό φαινόμενο και προβάλλονται ασταμάτητα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, τύπο) από μεγάλο μέρος των "ιθυνόντων ομάδων" από διαμορφωτές της κοινής γνώμης και από τους οπαδούς της μοναδικής αυτής σκέψης.

Τα βασικά παραδείγματα είναι δύο. Το πρώτο είναι η επικοινωνία..... Η υποκατάσταση της ιδεολογίας της προόδου από την ιδεολογία της επικοινωνίας επιφέρει πλήθος ανατροπών. Μεταξύ άλλων οδηγεί κάποιους ηγέτες να απορρίψουν

Μούνκ. Η Κραυγή, 1895.

ανοιχτά κοινωνικούς στόχους βασικής σημασίας, στόχους που επιτεύχθηκαν χάρις στην "ισότητα" και την αδελφοσύνη της δημοκρατικής παράδοσης που έχει τις ρίζες της στη Γαλλική Επανάσταση". "Όλοι αυτοί διέβλεπαν στην ανάπτυξη των μεγάλων μέσων μαζικής ενημέρωσης (κινηματογράφος, ραδιόφωνο, μικρόφωνο, μεγάφωνο) επίφοβες τεχνικές υποταγής και επιβολής μιας "κατευθυνόμενης σκέψης".

Οι R. Tixier - Guichard και D. Chaize σημειώνουν σε άρθρο τους "*Η επικοινωνία ενάντια στην πληροφόρηση*": "..... Όλοι οι θεσμοί (πολιτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί ή πολιτισμικοί) συγκρότησαν "διευθύνσεις επικοινωνίας" που έχουν ως έργο την παραγωγή ενός κολακευτικού και εγκωμιαστικού για τους ίδιους λόγους. Η ικανότητα αυτή ξεγελάει τα μέσα ενημέρωσης".

"Η σύγχυση μεταξύ επικοινωνίας και πληροφόρησης, που διαστρέφει την έννοια της πληροφορίας, βρίσκεται στην καρδιά του παρόντος συστήματος της "κοινωνίας της επικοινωνίας".

Ο P. Rajon στο "*Η ανάλυση των μέσων ενημέρωσης στη Γαλλία*" προσδιορίζει τα στάδια και τα επίπεδα της εξάρτησης: "Επιχειρηματικοί όμιλοι που ασφαλώς δεν αναγορεύουν τη διαφορά της γνώμης και τον πλουραλισμό σε αντικείμενο λατρείας, δημιουργούν σε συνεργασία με ξένες φίρμες ισχυρά συγκροτήματα προοριζόμενα να αποφέρουν κέρδη και όχι να υπηρετήσουν τον πολιτισμό και την δημοκρατία".

"Αυτό το κύκλωμα περιλαμβάνει τρία ολοένα και πιο αλληλοεξαρτώμενα "επίπεδα": τα "περιεχόμενα" (προγράμματα ή υπηρεσίες), τα ποικίλα δίκτυα για τη μεταφορά τους και τα υλικά εκείνα τα οποία επιτρέπουν την πρόσβαση, την κατανάλωση και την τιμολόγηση.

Μπροστά λοιπόν σ' αυτό το ζοφερό τοπίο για τον εθνικό μας πολιτισμό θα 'λεγα πως οι ποιητές μας με το προφητικό αισθητήριό τους μας έδωσαν σημαντικές παρακαταθήκες.

Ο Σεφέρης στις "*Δοκιμές*" μιλάει για τον πνευματικό νεοπλουτισμό "Με την πορεία που πήρε ο κόσμος μετατοπιστήκαμε ξαφνικά από μία θέση τοπικού ενδιαφέροντος σε μια θέση γενικού...

Είναι σχεδόν βέβαιο πως η απότομη αυτή μεταβολή υποχρεώνει το λαό μας να απορροφά αλλότριες επιδράσεις σε βαθμό μεγαλύτερο από ότι θα έπρεπε.... Ετσι δημιουργούνται τα διάφορα συμπλέγματα κατωτερότητας απέναντι των ξένων, ανωτερότητας απέναντι των ντόπιων, και ο πνευματικός νεοπλουτισμός που είναι τα συνηθισμένα

χαρακτηριστικά των μορφωμένων μας".

Ο Ελύτης στη συλλογή του "*Ο κήπος με τις αυταπάτες*" που μέρος της κατά ευτυχή συγκυρία προλογίζει το τεύχος των "*Πολιτιστικών Δρώμενων*" δίνει το στίγμα του ανατολικού μας προσανατολισμού όπου δεν έχουν θέση η υποκρισία του ορθολογισμού και λογιστικισμού της Δυτικής Ευρώπης.

"Στο συντομότερο διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα σε πέντε στίχους του Ιβυκου και άλλους τόσους του Κάλβου, πρόφτασε ν' αφυπνιστεί από τον πρωτογονισμό και την ωμοφαγία της η ομάς των λαών που επέτυχε στη συνέχεια να συγκροτήσει τα κράτη της Ευρώπης, όπως τα γνωρίζουμε σήμερα. Βουτηγμένα στο συμφέρον, όπως οι ποντικοί στο λάδι, και για ένα διάστημα τόσο χαμηλής μετατρεψιμότητας που ο τελευταίος φθόγγος της φωνής τους να 'χει σταθεί ανάμεσα στη ρίνα και τον λάρυγγα. Δόξα να 'χει ο Θεός που εις την κορυφή του Ομήρου εστάθηκάν της θαλάσσης ο θρούς και των ανοιχτών φωνήεντων το πάφλασμα.

Στο μακρό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στην Απελευθερωμένη Ιερουσαλήμ και την Ερωφίλη, οι απόφοιτοι του Καίμπριτζ, της Ecole Normale και της Σορβόνης κατάφεραν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να περπατήσουν πάνω στ' αχνάρια των μύθων που βρήκαν δοσμένους: τις Αντιγόνης και τους Οιδίποδες, τους Ορέστηδες και τις Ηλέκτρες. Λησμονώντας ότι μες στο λεξιλόγιο τους υπάρχουν συν τοις άλλοις και δεκάδες χιλιάδες λέξεις της Ελληνικής. Και το πιο διασκεδαστικό καταντά να είναι ότι μήτε πήγε ποτέ ο νους τους πως μετά 3000 χρόνια ο ίδιος λαός στην ίδια γη εξακολουθεί να ομιλεί την ίδια γλώσσα, με την έννοια ότι και ο λιγότερο εγγράμματος, κυρίως αυτός, ο οπωροπώλης και ο αρτοποιός, εξακολουθεί να λέει τον ουρανό ουρανό και τη θάλασσα θάλασσα. Αυτα λέγονται στην γλώσσα την δική μου και είναι τα μικρά πένθη της ούπω έτι γεννηθείσης Ενωμένης Ευρώπης.

Μα τι γίνεται λοιπόν; Μήπως η Αφροδίτη γεννήθηκε στο Λέυντεν; Υπάρχει περίπτωση οι Ανθέμιοι και Ισιδωροι να εργάστηκαν στη Νυρεμβέργη; Ή μήπως ο Αλβανικός πολιτισμός ήκμασε στις Βερσαλλίες; Τότε, αλίμονο στην Ελλάδα που γέμισε όλη την Ευρώπη τουλίπες".

Ο Κ. Καστοριάδης είναι αρκετά παραστατικός για το χωρίς ιδεολογία μοντέλο πολιτισμού που προωθείται στην Ευρώπη, όπως το περιγράφει στο τελευταίο βιβλίο του "*La montee de l' insignifiance*" (Η άνοδος της ασημαντότητας) που εκδόθηκε πριν

παρουσιάσεις

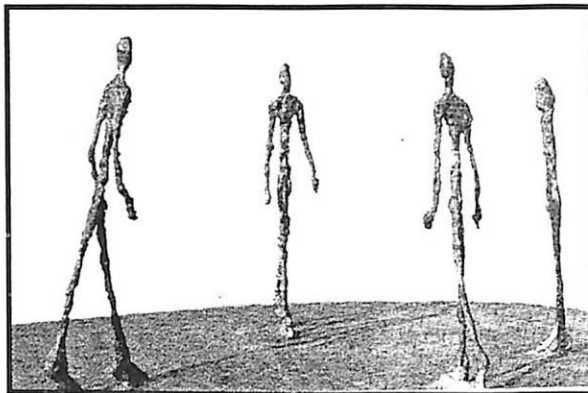
λίγες μέρες από τις εκδόσεις πριν λίγες μέρες από τις εκδόσεις Seuil "Όλα τα αλέθουν τα ΜΜΕ. Τα δίκτυα συνεισφοράς είναι παντοδύναμα. Σήμερα τις αποκλίνουσες και ετερόδοξες φωνές δεν τις καταπνίγουν ούτε η λογοκρισία ούτε οι εκδότες. Τις καταπνίγει η γενικευμένη εμπορευματοποίηση".

Λυπάμαι που είμαι αναγκασμένος στα πλαίσια ενός παραγωγικού διαλόγου για τον πολιτισμό να αντιτάξω με επιχειρήματα την ιδεολογία μιας άλλης αποψης που δεν αποδέχεται τις αυτοπροσδιοριζόμενες αυθεντίες και το χρεωκοπημένο δυτικό ορθολογισμό.

Ακόμα κλείνοντας θα ήθελα να πω πως το αθηνοκεντρικό μοντέλο του πολιτισμού τα μόνα που μπορεί να προσφέρει είναι ο πνευματικός νεοπλουτισμός και η πολιτιστική ομοφυλοφιλία μετατρέποντας τις δορυφορικές πόλεις της περιφέρειας μακροπρόθεσμα σε άλλοθι καταξίωσής του και άμεσα σε συγκοινωνούντα δοχεία διακίνησης ενός συντεταγμένου πολιτισμού που εξυπηρετεί το φετιχισμό της πνευματικής ολιγαρχίας και των οικονομικών συμφερόντων, ώστε οι στρόφιγγες να έχουν μια ελεγχόμενη ροή προς το κέντρο και να καθαγιάζεται για να μην πω "ξεπλένεται" ο αυταρχισμός τους μέσω μιας υποτιθέμενης χωροταξίας του πολιτισμού.

Με την ευκαιρία, και για να επισημάνω ακόμα μια φορά την υποκρισία και τη διαστρέβλωση, γίναμε μάρτυρες μιας πρόσφατης ανιστόρητης τακτικής. Στη σειρά "Μουσική και αυταρχισμός" το "Μέγαρο" παρουσίασε τα έργα *Fidelio* του *Beethoven* και *Wozzeck* του *Berg* που βέβαια ελάχιστη σχέση έχουν με τον αυταρχισμό. Αραγε δε γνώριζαν τον Γερμανικό αυταρχισμό, τη βαρβαρότητα του αιώνα μας και την επαναστατική μουσική φιλολογία που ανέπτυξε η μουσική πρωτοπορία γύρω από αυτά (π.χ. έργα των *Nono*, *Penderecki* κλπ.) ή μ' αυτό τον τρόπο εξυπηρετώντας τα συμφέροντα του Ευρωπαϊκού (Γερμανικού) ιμπεριαλισμού ήθελαν να παραγράψουν την ιστορική μνήμη. Και αυτό αποτελεί ένα ακόμα παράδειγμα της αλλοτρίωσης της πληροφορίας

από την επικοινωνία, της υποβάθμισης της αντικειμενικότητας και της αποθέωσης της κατευθυνόμενης υποκειμενικότητας.

Αλμπέρτο Τσιακομέτι. Πλατεία μεγαλούπολης. 1948-9.

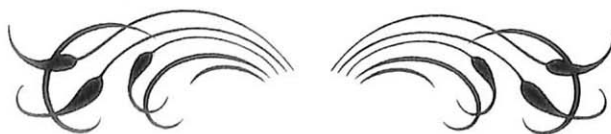
Μπροστά λοιπόν σ' αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα του πολιτιστικού ολοκληρωτισμού που άρχισε να διαμορφώνεται στη χώρα μας σε συνάρτηση με τον οικονομικό αυταρχισμό και τον πολιτικό αμοραλισμό που δοκιμάζουν το λαό μας τις τελευταίες δεκαετίες ολοκληρώνεται το μοντέλο της νέας ευρωπαϊκής τάξης που ο Γερ-

μανικός ιμπεριαλισμός κυοφόρησε για τον πειθαναγκασμό των λαών (η πολιτική δικτατορία μπαίνει από το παράθυρο του πολιτισμού και της οικονομίας, χωρίς νησιά, αλλά μέσα από τους πνευματικούς αποκλεισμούς και την οικονομική εξαθλίωση) θα ήταν επίκαιρο να κλείσω με τους στίχους του ποιητή όπως τους περιφέραμε με ευλάβεια επιταφίου από αγώνα σε αγώνα στη διάρκεια της δικτατορίας, τη στιγμή που ορισμένοι από τους σημερινούς τιμητές του πλουραλισμού είχαν στοιχιστεί ως φερέφωνά της:

"Όσοι το χάλκεον χέρι
βαρύ του φόβου αισθάνονται
ζυγόν δουλείας ας έχωσι
θέλει αρετήν και τόλμην
η ελευθερία.
Αυτή (και ο μύθος κρύπτει
νουν αληθείας) επτέρωσε
τον Ικαρον και αν έπεσεν
ο πτερωθείς κ' επνίγη
θαλασσωμένος.
Αφ' υψηλά όμως έπεσε,
και απέθανεν ελεύθερος.
Αν γένης σφάγιον άτιμον
ενός τυράννου, νόμιζε
φρικτόν τον τάφον".

Α. Κάλβος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι παραπάνω σκέψεις διαμορφώθηκαν ύστερα από μια τηλεοπτική συζήτηση για τον πολιτισμό, τη θεολογία και την τέχνη που είχα με τον διαπρεπή νομικό και πρώην εισαγγελέα κ. Κ. Λογοθέτη.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΝΤΑ ΔΙΚΤΥΑ, ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΟΥΝΤΑ ΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΡΟΦΗΤΙΚΟ

Θανάσης Ρεπάνης. Καθηγητής του Ωδείου της Δημοτικής Επιχείρησης του Δήμου Βέροιας.

Διαβάζοντας το άρθρο του κ. Ζαγκλακούτη Αντώνη στο περιοδικό "Πολιτιστικά Δρώμενα" στο τεύχος Απριλίου - Ιουνίου 1996 με τίτλο: "Στόχοι και προοπτικές της πολιτιστικής ανάπτυξης της Βέροιας μέσα από το Δίκτυο Πόλεων" μου γεννήθηκε η επιθυμία να εκφράσω με την μορφή γραπτών σχολίων μερικές σκέψεις που πιθανόν να φανούν χρήσιμες σε όσους ενδιαφέρονται είτε λόγω θέσης είτε λόγω προσωπικών τους ευαισθησιών για τα πολιτιστικά ζητήματα της πόλης και όχι μόνον.

Αρκετά χρόνια τώρα, αν και κάτοικος άλλης πόλης, βιώνω τους παλμούς της ζωής της Βέροιας εργαζόμενος στο Δημοτικό της Ωδείο ως καθηγητής πιάνου. Όλοι οι συνάδελφοι καθηγητές αποτελούμε αντικειμενικά έναν ανθρώπινο κρίκο που ενώνει την Διοίκηση της ΔΕΤΟΠΟΚΑ με την νεολαία και μ' όλο εκείνο τον κόσμο που στον ένα ή στον άλλο βαθμό σχετίζονται με τις μουσικές τουλάχιστον δραστηριότητες της "Στέγης". Καθημερινά, άλλωστε, γινόμαστε δέκτες και πομποί μηνυμάτων που σιγά - σιγά διαμορφώνουν μέρος του πολιτιστικού τοπίου της πόλης. Γι' αυτό πιστεύω ότι ένας ανοικτός διάλογος για το σημαντικό αυτό θέμα, όπως αποτυπώνεται συμπυκνωμένα στον τίτλο του άρθρου του κ. Ζαγκλακούτη, είναι και απαραίτητος αλλά και αποτελεσματικός όταν γίνεται όχι μόνον σε επίπεδο γραφειοκρατών και

τεχνοκρατών (στον βαθμό βέβαια που εξακολουθεί να παραμένει σημαντικό οι αποφάσεις να λαμβάνονται με διαφάνεια και όχι ερήμην των ενδιαφερομένων).

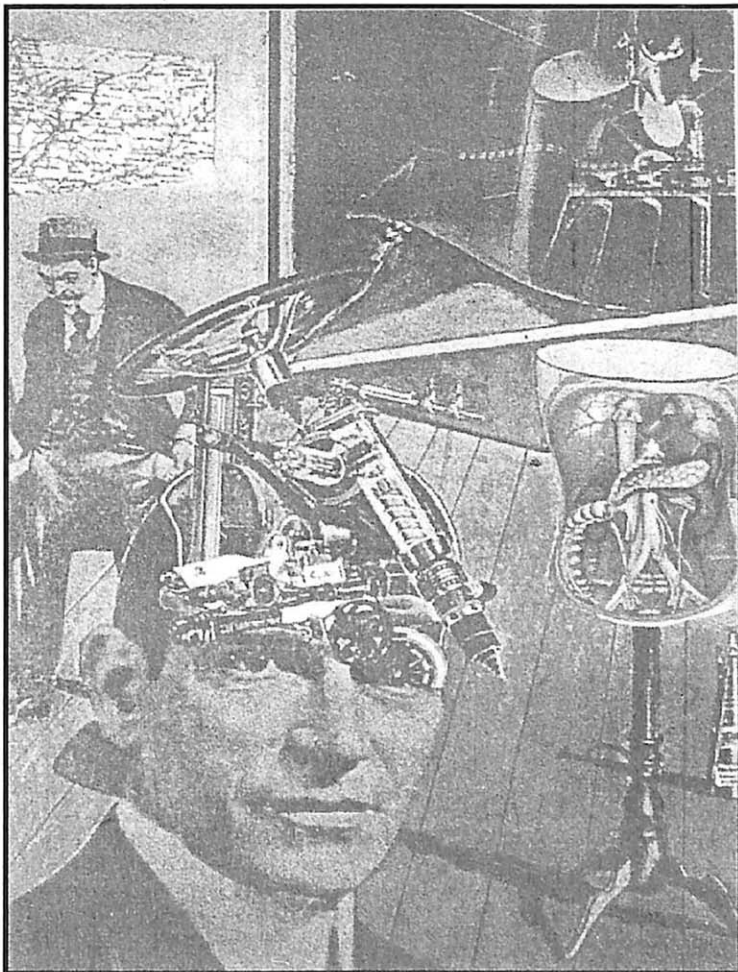
Θα διατυπώσω τις σκέψεις μου βήμα προς βήμα σταματώντας σ' εκείνα τα σημεία των συλλογισμών του αρθρογράφου που μου προκάλεσαν ανάμικτα συναισθήματα έκπληξης, πικρίας και ανησυχίας. (Οτι περικλείεται σε εισαγωγικά είναι λέξεις και

φράσεις αυτούσια παραμένες από το άρθρο, το δε Κέντρο Πολιτιστικών Πρωτοβουλιών και Επικοινωνίας ΟΤΑ γράφεται για συντομία "Κέντρο").

1. "Ο Δήμαρχος κ. Γιάννης Χασιώτης και ο κ. Γιάννης Καμπούρης διευθυντής της ΔΕΤΟΠΟΚΑ Βεροίας.... μαζί με μια ομάδα δραστήριων στα πολιτιστικά ανθρώπων ξεκίνησαν τις προσπάθειες για την ένταξη της Βέροιας στο Δίκτυο".

Ποιοί, πράγματι, εξαιρώντας τα γνωστά πλέον μέλη του Δ.Σ. του "Κέντρου", προσδιοριζόμενοι ως "ομάδα δραστήριων στα πολιτιστικά" πήραν τέτοιες πρωτοβουλίες και κυρίως με ποιές διαδικασίες. Τι θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς από το ότι οι καθηγητές του

Ωδείου πληροφορούνται την ύπαρξη, τους στόχους και την δράση του νέου θεσμού από ένα άρθρο στο περιοδικό ένα χρόνο αργότερα; Πόσο ευρύς και αντιπροσωπευτικός είναι ο κύκλος των "οραματιστών" που σχεδίασαν τις βασικές κατευθύνσεις του "Κέντρου"; Πόσο "ξεκάθαρη"

Ραούλ Χάουσμαν: "Ο Τατλίν στο σπίτι του" 1920. Μεικτή τεχνική (κολάζ).

παρουσιάσεις

είναι στ' αλήθεια η φιλοσοφία του Δικτύου και γιατί ομολογεί ο νεός καλλιτεχνικός Διευθυντής (υποκρινόμενος;) ότι "ίσως είναι ακόμη ασαφές";

2. "Πρόκειται για μια ευκαιρία που δίνεται στις πόλεις - αυτές που πραγματικά επιθυμούν να βγουν από το πολιτιστικό τέλμα των ασήμαντων φεστιβάλ"...., "...προκειμένου το παραγόμενο πολιτιστικό προϊόν να ανταποκρίνεται σε υψηλές προδιαγραφές. Δηλαδή είναι καλύτερα να κάνεις ένα πράγμα σωστά παρά να κάνεις πολλά άλλα

αναλογισθεί το κοινό που στήριξε και συμμετείχε με ενδιαφέρον στην πραγματοποίησή τους.

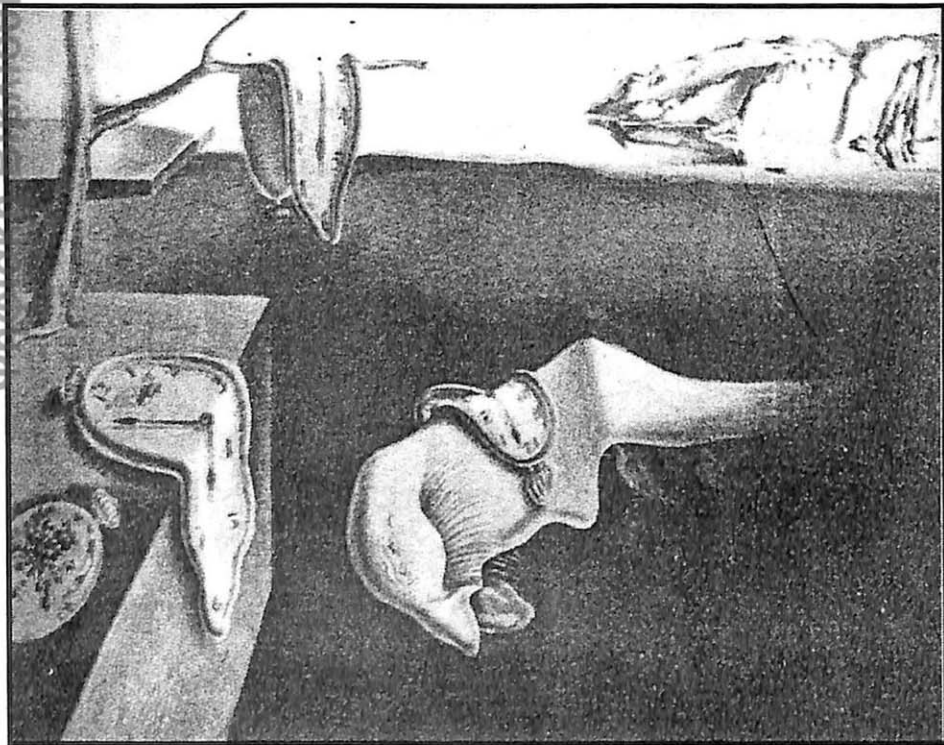
3. "Δημιουργήθηκε έτσι το Κ.Π.Π.ΕΠ..... αλλά σχεδιάστηκε από την αρχή για να είναι (θεσμός) ανεξάρτητος και ευέλικτος αλλά και να αφήσει ανεμπόδιστη την ΔΕΤΟΠΟΚΑ να συνεχίσει, χωρίς το επιπλέον βάρος, το πολύ σημαντικό της έργο".... "Έχοντας κατά νου τα δεδομένα του παρελθόντος πρέπει να ανακαλύψουμε το άλλο, το νέο, το

διαφορετικό και ενδιαφέρον που θα παρακινήσει τον πολίτη και θα εξασφαλίσει την συμμετοχή του".

Θα ήταν ενδιαφέρον να γίνει γνωστό η νομική υπόσταση του θεσμού. Ίσως απ' αυτό θα προκύψει τι είδους ανεξαρτησία και ευελιξία παρέχεται στο "Κέντρο" και ποιό πεδίο δράσης απομένει "χωρίς εμπόδια" στην ΔΕΤΟΠΟΚΑ. Θα απαντηθεί ίσως και το ερώτημα τί είδους ανεξαρτησία παρέχει ο ένας θεσμός στον άλλο όταν οι θέσεις - κλειδιά έχουν κατενεμηθεί "χιαστί" και όταν ένας σημαντικός αριθμός προσώπων ανήκουν και στους δύο με διαπλεκόμενους ρόλους υφισταμένων και προϊσταμένων. Οι εναπομείναντες δεν καλούνται να φέρουν σε πέρας "το πολύ σημαντικό έργο" που έχουν

αρχίσει αλλά συγχρόνως οφείλουν να καλύψουν "το άλλο, το νέο, το διαφορετικό". Μήπως πρόκειται για μια συνήθη, αμελητέα λεκτική αντίφαση ή μήπως σχεδιάζεται (Πανελλήνια;) μια υποκατάσταση και μετάθεση ρόλων από και προς τον γραφειοκρατικό μηχανισμό των τοπικών (και όχι μόνον) πολιτιστικών φορέων;

4. "Γι' αυτόν τον λόγο βασικό μέλημα παραμένει η αυτοτέλεια και καλή λειτουργία των άλλων σημαντικών φορέων όπως η ΔΕΤΟΠΟΚΑ και το ΔΗΠΕΘΕ οι οποίοι θα συνυπάρχουν και θα λειτουργούν σαν συγκοινωνούντα δοχεία. Μέσα στο πλαίσιο αυτό σχεδιάζεται και σύντομα θα ξεκινήσει η αναβάθμιση του ΔΗΠΕΘΕ και ελπίζουμε πως συνολικά η αναβάθμιση των δημοτικών φορέων θα παρασύρει στην ίδια κατεύθυνση και τους ιδιωτικούς φορείς της πόλης όπως επίσης και τις όποιες άλλες σημαντικές

Σαλβατόρ Νταλί: "Η επιμονή της μνήμης" 1931. Ελαιογραφία. Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, Νέα Υόρκη.

πρόχειρα".

Ακόμη και να θεωρούσαμε τους χαρακτηρισμούς ατυχείς ("τέλμα", "υψηλές προδιαγραφές", "πρόχειρα"), θεμελιώνεται άραγε πειστικά η ανάγκη δημιουργίας νέου θεσμού; Εκτιμήθηκε δηλαδή από κάποιους, αντιστρέφοντας τον προβληματισμό, ότι η ΔΕΤΟΠΟΚΑ με τον τρόπο και τα μέσα που λειτουργούσε είχε περιορισμένο οπτικό πεδίο "οραματισμών" τέτοιο ώστε να αδυνατούσε να προβάλλει και "παράγει προϊόντα υψηλών προδιαγραφών"; Είναι ενδιαφέρον να γίνει γνωστό αν η Διοίκησή της εκτιμά ότι μέχρι τώρα διοργάνωνε τέτοιας ποιότητας εκδηλώσεις και με τέτοιο τρόπο ώστε να τύχουν τέτοιου χαρακτηρισμού. **Ειδικά για τις μουσικές εκδηλώσεις διερωτώμαι πώς θα αισθάνονται μετά απ' όλα αυτά όσοι καθηγητές συνέβαλαν στον προγραμματισμό και τη διοργάνωσή τους και τι θα**

ομάδες".

Δημιουργείται ένα ερώτημα κατά πόσο το σχήμα και η λειτουργικότητα των "Συγκοινωνούντων Δοχείων" (όπως το διδαχθήκαμε στα σχολεία) ανταποκρίνεται στη διαμορφωμένη κατάσταση. Απ' ό,τι διαφαίνεται βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα φυσικό παράδοξο αφού οι ελεύθερες επιφάνειες του υγρού ισορροπούν σε διαφορετικά επίπεδα όταν από θέση υπεροχής το "Κέντρο" θεωρεί ως "βασικό μέλημα την αυτοτέλεια και καλή λειτουργία των άλλων σημαντικών φορέων", όταν "σχεδιάζει την αναβάθμισή τους" και όταν ελπίζει ότι αυτή "θα παρασύρει στην ίδια κατεύθυνση.... τις όποιες άλλες σημαντικές (sic) ομάδες".

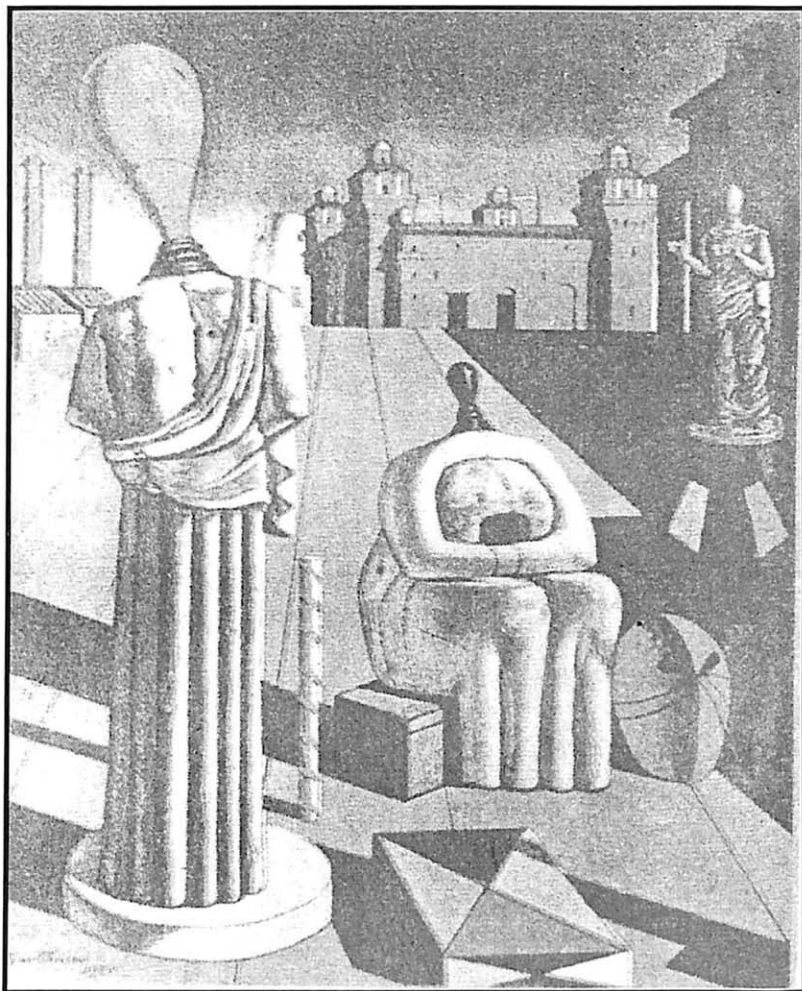
Επιπλέον, μοιάζει ξένη προς τις αρχές ανεξαρτησίας και αυτονομίας των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης η αυτοαναγόρευση κάποιου "Κέντρου", ακόμη κι αν αυτό τυχαίνει της εκτίμησης της Δημοτικής Αρχής, σε τιμητή πολιτιστικών αξιών σε τέτοιο βαθμό ώστε να αυτοχαρακτηρίζεται ως "πρωτοποριακή επιλογή (που) μπορεί να αναδείξει την πόλη σαν σημείο αναφοράς και κέντρο ανάπτυξης της πολιτιστικής ζωής των μικρότερων πόλεων". **Εκτός αν, επιστρέφοντας στο μοντέλο των συγκοινωνούντων δοχείων, στο σύστημα δεν μετέχει ένα μόνο υγρό αλλά δύο, όπου το δεύτερο, διαφορετικού "ειδικού βάρους", θα παίζει ρυθμιστικό ρόλο στην ισορροπία του όλου συστήματος.**

Αντί Επιλόγου

Τίθεται προφανώς ένα εύλογο και ανησυχητικό ερώτημα που η σημασία του ξεπερνά τα όρια της πόλης και αγγίζει το σύνολο του Ελλαδικού χώρου γεωγραφικά και πολιτισμικά:

Βαδίζουμε πλέον, στα πλαίσια ενός "μεγάλου πολιτιστικού σχεδίου", σ' ένα Δίκτυο μονόδρομων όπου θα κυκλοφορούν τα εκ των προτέρων αξιολογηθέντα "προϊόντα υψηλών προδιαγραφών" ως μια προσπάθεια αλλοτρίωσης της σκέψης;

Ηχούν προφητικά οι στίχοι του ποιήματος "Ποιός τη ζωή μου" του Μ. Ελευθερίου, που τραγουδήθηκε, σε μουσική του Μ. Θεοδωράκη, από χιλιάδες στόματα κάποιων άλλων οραματιστών (χωρίς εισαγωγικά) τότε που λέξεις και οράματα

Τζόρτζιο Ντε Κίρικο: Ανδρείκελα.

δεν είχαν αρχίσει να χάνουν το νόημά τους.

*Ποιός τη ζωή μου, ποιός την κυνηγά
να την ξεμοναχιάσει μες την νύχτα;
Ουρλιάζουν και σφυρίζουν φορτηγά
σαν ψάρι μ' έχουν πιάσει μες στα δίχτυα
(Δίκτυα;..)*

*Για καποιον μες στον κόσμο είν' αργά
Ποιός τη ζωή μου, ποιός την κυνηγά.*

*Ποιός τη ζωή μου, ποιός παραφυλά
στού κόσμου τα στενά ποιός σημαδεύει;
Πού πήγε αυτός που ξέρει να μιλά
που ξέρει πιο πολύ και να πιστεύει;*

Πιστεύοντας ότι τα αποθέματα των προσωπικών μου ευαισθησιών δεν αντιδρούν υπέρμετρα στις "προκλήσεις", ελπίζω ότι οι σκέψεις αυτές θα τύχουν καλοπροαίρετης στάσης και αφορμή διαλόγου από θέσεις αρχών.

παρουσιάσεις

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ

Φανή Βλάχου. Υπεύθυνη Π.Ε. Δ/θμιας Εκπ/σης Ν. Ημαθίας

Οι εξωδιδακτικές σχολικές δραστηριότητες χαρακτήριζαν πάντα την ενδοσχολική ζωή και εμφανίζονταν όπου υπήρχαν ανήσυχοι εκπαιδευτικοί που έψαχναν για διέξοδο από το τέλμα που συχνά οδηγεί η σχολική καθημερινότητα. Αυτές άφηναν ανεξίτηλες μνήμες στους μαθητές που συμμετείχαν και συνέβαλαν πολύ στην κοινωνικοποίησή τους.

Από την πλευρά της πολιτείας, οι μεμονωμένες αυτές προσπάθειες άλλοτε ενθαρρύνονταν και άλλοτε τίθονταν υπό διωγμό, ανάλογα με τις εκάστοτε ηγεσίες και τις επιλογές τους.

Τα τελευταία χρόνια (από το 1990) το ΥΠΕΠΘ κατανοώντας την ανάγκη για ελεύθερη έκφραση και δημιουργία τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών θεσμοθέτησε τις σχολικές δραστηριότητες και έδωσε τη δυνατότητα, σ' όποιο σχολείο αποφασίσει, να μπορεί να εντάξει στο πρόγραμμά του κάποια δραστηριότητα.

Ετσι δημιουργούνται από την αρχή της σχολικής χρονιάς, από εθελοντές μαθητές και καθηγητές, ομάδες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης θεατρικές, μουσικές, εκδοτικές, φωτογραφίας και τοπικής ιστορίας που αποτελούν μια όαση συλλογικής προσπάθειας και δημιουργίας που αλλάζει το κλίμα στο παραδοσιακό σχολείο.

Στον πολλαπλασιασμό των δραστηριοτήτων αυτών συνετέλεσε ο ορισμός υπευθύνου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που ενθαρρύνει, βοηθά και συντονίζει τις ομάδες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η δημιουργία επιτροπής σχολικών δραστηριοτήτων, που διαχειρίζεται ειδικό κονδύλιο

Μέλη της Ομάδας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του 7ου Γυμνασίου Βέροιας στη δράση για να ομορφύνουν τους γκρίζους τοίχους του σχολείου τους.

Μέλη της ομάδας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του 2ου Γυμνασίου Νάουσας. "Περπατώντας στους δρόμους της Νάουσας".

και ενισχύει οικονομικά τις προσπάθειες και οι πανελλήνιοι και τοπικοί μαθητικοί αγώνες (θεατρικοί, μουσικοί κ.α.).

Ο νομός Ημαθίας που αποτελεί μια τυπική περίπτωση Ελληνικής Εκπαιδευτικής Περιφέρειας μας δίνει για την σχολική χρονιά 1995-96 την παρακάτω εικόνα.

Ολο το χρόνο λειτούργησαν 33 ομάδες που ασχολήθηκαν με διάφορες σχολικές δραστηριότητες.

Σε σύνολο 45 σχολείων του νομού 17 υλοποίησαν κάποιο πρόγραμμα, ποσοστό 38%.

Σε σύνολο 980 καθηγητών του νομού 48 υλοποίησαν κάποιο πρόγραμμα, ποσοστό 5%.

Σε σύνολο 11.470 μαθητών του νομού 1008 υλοποίησαν κάποιο πρόγραμμα, ποσοστό 8,8%. (Αναλυτικά στοιχεία, βλέπε πίνακα).

Ισως τα νούμερα να φαίνονται μικρά γι' αυτούς που θέλουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αλλά και τις άλλες δραστηριότητες να επιβάλουν την παρουσία τους σ' όλα τα σχολεία, είναι όμως ικανοποιητικός για εκείνους που γνωρίζουν τι σημαίνει

ένα πρόγραμμα που ξετυλίγεται όλη τη σχολική χρονιά και που είναι προϊόν επιθυμίας και όχι καταναγκασμού.

Ακόμη πρέπει να σημειώσουμε ότι η ποιότητα της δουλειάς των ομάδων ήταν υψηλού επιπέδου και κίνησαν το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας και όχι μόνο.

Ετσι δεν είναι τυχαίες οι πανελλήνιες διακρίσεις.

1. Στον Ευρωπαϊκό διαγωνισμό του Νεαρού Καταναλωτή.

α) Ομάδα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης 4ου Γυμνασίου Βέροιας (3ο Πανελλήνιο Βραβείο).

β) Ομάδα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης 3ου Γυμνασίου Νάουσας (7ο Πανελλήνιο Βραβείο).

2. Στους θεατρικούς μαθητικούς αγώνες.

α) ΤΕΛ Νάουσας (2ο Πανελλήνιο, 1ο Κεντροδυτικής Μακεδονίας, 1ο ΔΗΠΕΘΕ).

β) 2ο Λύκειο Νάουσας (2ο Κεντροδυτικής Μακεδονίας, 2ο ΔΗΠΕΘΕ Βέροιας).

γ) 1ο Λύκειο Νάουσας (3ο Κεντροδυτικής Μακεδονίας).

δ) 3ο Γυμνάσιο Νάουσας (3ο ΔΗΠΕΘΕ Βέροιας).

3. Στους μουσικούς μαθητικούς αγώνες.

α) ΕΠΛ Βέροιας (1ο Πανελλήνιο η ομάδα 3 ατόμων - Δημοτική μουσική).

β) 3ο Γυμνάσιο Βέροιας (1ο Πανελλήνιο Τροχόπουλος Παναγιώτης. Πιάνο Α' κατηγ.).

Παρ' όλα αυτά δεν είναι λίγοι οι εκπαιδευτικοί που προβληματίζονται, όχι για την αναγκαιότητα των σχολικών δραστηριοτήτων, αλλά για τον τρόπο και τον ρυθμό που εντάσσονται στη σχολική πραγματικότητα.

Μπορεί να φέρνουν ένα πνεύμα δημιουργίας και δράσης στην τυπική σχολική διαδικασία, δημιουργούν όμως και πολλές αντιφάσεις που οι μαθητές και οι καθηγητές βιώνουν και καλούνται να αντιμετωπίσουν καθημερινά. Είναι οι αντιφάσεις που προκύπτουν από τη συνύπαρξη δύο εκπαιδευτικών φιλοσοφιών με διαφορετική αντίληψη για την εκπαίδευση.

Από τη μια πλευρά έχουμε τον σημερινό προσανατολισμό του παραδοσιακού σχολείου με τον συγκεντρωτικό του χαρακτήρα, την εξι-

δανίκευση της ακαδημαϊκής γνώσης, την περιχαράκωση των μαθημάτων, την δασκαλοκεντρική και βιβλιοκεντρική διδασκαλία, την προώθηση της άκριτης και στείρας αποδοχής και απομνημόνευσης της γνώσης.

Από την άλλη έχουμε τους πράγματι φιλόδοξους στόχους για άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και τη ζωή, για διεπιστημονική και βιωματική προσέγγιση της γνώσης, για παραγωγή της σε τοπικό επίπεδο, για αυτενέργεια και συνεργασία μαθητών και εκπαιδευτικών που κύρια εκφράζονται στην φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Μπορεί όμως η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή οι άλλες δραστηριότητες, όπως εμφανίζονται σήμερα στα σχολεία να αλλάξουν την κυρίαρχη εκπαιδευτική λογική, όταν πρακτικά βρίσκουμε τρόπους να τις πραγματοποιήσουμε προσπαθώντας να διατηρήσουμε ανεπηρέαστη και αδιατάραχτη την λειτουργία του παραδοσιακού σχολείου.

Μ' αυτόν τον τρόπο αποτελούν μια περιθωριακή διαδικασία ίσως το "άλλοθι" του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Οσοι όμως πιστεύουν στην αξία του θεσμού και έχουν αντιληφθεί τη δυναμική που κρύβει μέσα του, αισιοδοξούν.

Η μεθοδολογία και οι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που τόσο γοητεύουν δεν είναι αποκλειστικότητα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Μπορούν να εφαρμοσθούν και να συμβάλουν κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις (αλλαγή αναλυτικών προγραμμάτων, διδακτικών βιβλίων κ.α.) στον εκσυγχρονισμό του σχολείου και στο άνοιγμά του στην κοινωνία και την ζωή.

Ετσι μόνο η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και οι άλλες σχολικές δραστηριότητες, αντί να αποτελούν το "άλλοθι" του εκπαιδευτικού μας συστήματος θα αποτελέσουν τον "Δούρειο ίππο" που θα φέρει μέσα στην εκπαίδευση μια διαφορετική παιδαγωγική φιλοσοφία.

Προς το παρόν πρέπει να υποστηριχθούν με ενθουσιασμό, γιατί αποτελούν όχι μόνο για τους μαθητές αλλά και για τους καθηγητές, έναν ουσιαστικό χώρο δημιουργίας και ελεύθερης έκφρασης μέσα στο σχολείο και προπάντων για να μην εκλείψει η ελπίδα.

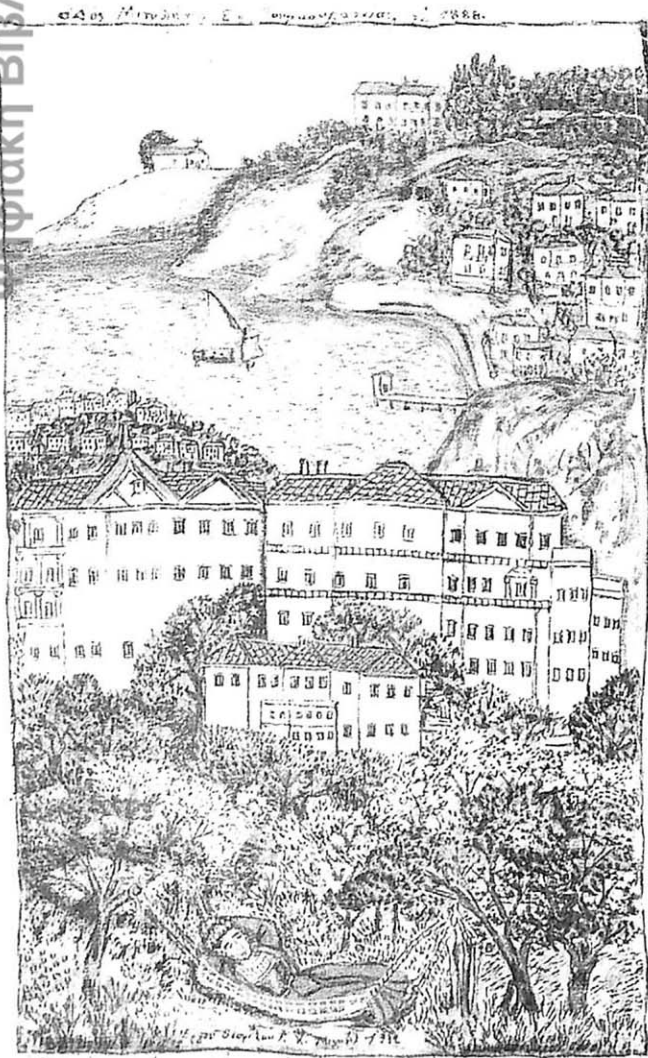

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥΣ

Βασίλειος Κοκοζίδης. Δάσκαλος.

Αφορμή για το παρόν μου έδωσε το θαυμάσιο εισαγωγικό σημείωμά σας, στο τεύχος Απριλίου - Ιουνίου '95, σχετικά με την παράδοση.

Μέσα στο ίδιο πλαίσιο νοήματος, αξίας και ανά-

Θεόφιλος: Μυτιλήνη.

γκης διατήρησης της παράδοσης, θεωρώ χρήσιμο να επισημάνω, όσο γίνεται συνοπτικά, ορισμένα γεγονότα, που αφορούν τη διαχρονική στάση των Ελλήνων απέναντι στην ιστορικο-πολιτιστική παράδοσή τους και τα αίτια αυτής της στάσης.

Η στάση αυτή αφορά την Αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο και την Ευρώπη.

Ο Έλληνας της κλασσικής και μετακλασσικής αρχαιότητας ήταν περήφανος για τη, μέχρι τότε, παράδοσή του, όπως μαρτυρεί το "πας μη Έλλην βάρβαρος" και το ισοκράτειο "Έλληνες εισί οι της παιδείας της ημετέρας μετέχοντες". Υπερήφανοι ήταν και οι Έλληνες της ρωμαιοκρατίας, ακριβώς, γιατί έβλεπαν τους κατακτητές τους (και μάλιστα τους διακεκριμένους Ρωμαίους) να εκφράζονται με θαυμασμό για τον πολιτισμό της Ελλάδας και να τον οικειοποιούνται. Πόσο έντονα εκδηλωνόταν αυτή η περηφάνεια φάνηκε κι από την ενόχληση που εξέφρασε Ρωμαίος αυτοκράτορας γι' αυτήν κι ας αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της αυτοσυνειδησίας όποιου λαού.

Οι Έλληνες των πρώτων μ.Χ. αιώνων αισθανόταν, ασφαλώς, ιδιαίτερη ικανοποίηση, ακούοντας το κήρυγμα των αποστόλων στη γλώσσα τους και διαβάζοντας τα σπουδαιότερα κείμενα της νέας θρησκείας σ' αυτήν.

Όταν οι πατέρες της εκκλησίας των πρώτων χριστιανικών αιώνων επεξεργάζονταν τα δόγματα του χριστιανισμού με όργανο την ελληνική γλώσσα και φιλοσοφία και αποδείκνυαν (Μ. Βασίλειος) τον τρόπο ωφέλιμης μελέτης της ελληνικής γραμματείας, αποκάλυπταν, συγχρόνως, όχι μόνο πόσο συστηματικοί μελετητές της θύραθεν σοφίας και πόσο βαθείς γνώστες της ήσαν, αλλά και πόση εκτίμηση έτρεφαν γι' αυτήν. Την ίδια εποχή, ο Ιουλιανός ο Παραβάτης, Ρωμαίος αυτοκράτορας, αλλά που μιλούσε μόνο ελληνικά, επιχειρούσε, με μέτρα διοικητικά, την αναβίωση της θρησκείας και του πολιτισμού των αρχαίων, αλλά μάταια, γιατί "δύο φορές στο ίδιο ποτάμι δε θα μπεις" (Ηράκλειτος).

Αμέσως μετά κι ενώ η σύγκρουση ανάμεσα στην παλιά και τη νέα θρησκεία βρισκόταν στο κα-
τακόρυφο, πράξεις καταστροφής μνημείων του παλιού πολιτισμού από τους οπαδούς της νέας θρησκείας στρέφονταν κατά της παράδοσης.

Τους κατοπινούς αιώνες διαμορφωνόταν, βαθμιαία, ο νέος πολιτισμός, ο βυζαντινός, θεμελιωμένος πάνω στη νέα θρησκεία και στην κληρονομημένη κρατική μορφή της αυτοκρατορίας, ενώ ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός πρωτοαναπτύ-

παρουσιάσεις

χθηκε στην πόλη-κράτος, για να συμπληρωθεί κι απλωθεί στα εκτεταμένα βασίλεια του Μ. Αλεξάνδρου και των διαδόχων του, βασισμένος στην ειδωλολατρική θρησκεία.

Κατά τον υπερχιλιετή βίο του Βυζαντίου δεν έπαυσε ποτέ η σπουδή κι αναπαραγωγή των συγγραμμάτων των αρχαίων Ελλήνων, αποτολήθηκε δε αργότερα κι η παράσταση ποιητών, φιλοσόφων κι άλλων ιστορικών προσώπων της αρχαιότητας ως αγίων στις τοιχογραφίες ναών.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, όμως, συντελείται μια τομή στην παράδοσή μας, που αποτελεί αντανάκλαση ουσιαστικής μεταλλαγής στο βίο του λαού: Συνδέεται, άμεσα και στενά με τον εκκλησιαστικό βίο. Όλες οι εκδηλώσεις και δραστηριότητες της καθημερινότητας εντάσσονται στο εορτολόγιο. Σπουδαία γεγονότα για την τύχη της Βασιλεύουσας και της αυτοκρατορίας μεταπλάθονται σε ύμνους της εκκλησίας (Ακάθιστος) και παρακολουθούνται, έκτοτε, με ξεχωριστή κατάνυξη από το λαό κι η σχετική λειτουργία μετατρέπεται σε στοιχείο της λαϊκής παράδοσης. Η παράδοση, έτσι, προσλαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο, ανανεώνεται, γίνεται ελληνο-ορθόδοξη.

Απέναντι σ' αυτή τη νέα παράδοση, ποιά είναι η στάση των Ελλήνων, λαού και ηγεσίας;

Ηδη κατά τις επαφές - διαπραγματεύσεις - για την ένωση των εκκλησιών, υπό την πίεση των εξωτερικών κινδύνων για τη βυζαντινή αυτοκρατορία, οι "ενωτικοί" (πολιτικά πρόσωπα ή κάποιοι από την πνευματική ηγεσία) υπολόγιζαν λιγότερο (έως και καθόλου πιθανόν, κάποιοι) τα στοιχεία της παράδοσης, που διαφοροποιούσαν τους Έλληνες Ορθόδοξους σε σχέση με τους Δυτικούς, απ' όσο τα λάβαιναν υπ' όψιν οι "ανθενωτικοί" (κλήρος, ιδίως κατώτερος και μοναχοί, και λαός). Όμως, δεν μπορούν, ακόμα, να χαρακτηρισθούν οι ενωτικοί σαν δυτικόφιλοι. Απλά, πρότασαν το κρατικό συμφέρον έναντι των

στοιχείων ταυτότητας και προτιμούσαν, φαίνεται, ενδεχόμενη λατινοκρατία από πιθανή τουρκοκρατία. Οι ανθενωτικοί, αντίθετα, μετά και την πικρή γεύση της φραγκοκρατίας, προτιμούσαν να βλέπουν στην Πόλη να κυκλοφορεί "φακιόλιον Τούρκου ή τιάραν παπικήν", πεπεισμένοι για τον αλλοτριωτικό κίνδυνο που συμβόλιζε το δεύτερο.

Αλλά, απέναντι στην ελληνορθόδοξη παράδοση διαφοροποιείται σταδιακά και ουσιαστικά η στάση των Νεοελλήνων (Μεταβυζαντινών) κατά την τουρκοκρατία και σημαντικό διάστημα μετά, κατά

το ρυθμό και το μέτρο που αυξάνονται, αριθμητικά και ποσοτικά, οι ελληνικές κοινότητες στην Ευρώπη και εμφανίζονται εκεί κοσμοϊστορικές αλλαγές. Είναι η εποχή που, ενώ ο ελληνικός κόσμος στις χώρες της ανατολικής Μεσογείου στενάζει κάτω από το ζυγό υπανάπτυκτου κατακτητή, καθηλωμένου διαρκώς σε αναδρομικό στάδιο ανάπτυξης του, οι ευρωπαϊκοί λαοί πραγματοποιούν την Αναγέννηση, τη Θρησκευτική Μεταρρύθμιση, την Επιστημονική Επανάσταση, το κίνημα του Διαφωτισμού, τη Γαλλική Επανάσταση, διεκδικώντας και κατακτώντας δικαιώματα ποικίλα.

Ηταν, λοιπόν, φυσικό, παρά το συντηρητικό ρόλο των οργανωμένων ελληνικών κοινοτήτων στην Ευρώπη, γενεές Ελλήνων, που γεννήθηκαν και έζησαν εκεί, ν' αποκοπούν εν μέρει ή εν όλω, από τις ρίζες τους, επηρεασμένοι από το πνευματικό κλίμα (ορθολογισμός, αντικληρικισμός, λατρεία της επιστήμης, εχθρότητα προς κάθε δέσμευση) που

κυριαρχούσε εκεί και, ιδιαίτερα, την ολοκληρωτικά αντιμεσαιωνική κι υποτιμητική αντιβυζαντιακή προκατάληψη, από την εποχή ακόμα του Καρλομάγνου. Χαρακτηριστική της μειωτικής για το Βυζάντιο, όσο και δυσφημιστικής στάσης των Ευρωπαίων γι' αυτό είναι ο τίτλος που του προσέδωσαν (τον 16ο αι.) οι ιστορικοί τους.

Η χαλάρωση ή και πλήρης διακοπή της σχέσης με την παράδοση μεταφυτεύθηκε, συν τω χρόνω, και στην υπόδουλη, αλλά, ταχύτερα, στην μεταπελευθερωτική Ελλάδα, κυρίως μεταξύ

Θεόφιλος: Ερωτόκριτος και Αρετούσα.

παρουσιάσεις

εκείνων που μπορούσαν να μεταβαίνουν στην Ευρώπη και στον κύκλο των γραμματισμένων. Για τους φτωχούς κι αγράμματους, η παράδοση δεν έπαυσε ν' αποτελεί τον ομφάλιο λώρο, που τους συνέδεε με το παρελθόν τους.

Είναι, πάντως, εκπληκτικό και δύσκολα κατανητό το γεγονός ότι, χωρίς έρευνα αμερόληπτη και διεξοδική, υιοθέτησαν οι Έλληνες, αβασάνιστα, μια στάση μονότονα καταδικαστική για μια πολύ σημαντική σε έκταση και προσφορά στον παγκόσμιο πολιτισμό περίοδο της **δικής τους** ιστορίας. Εχθρική δε στάση απέναντι στο Βυζάντιο σήμαινε κι αρνητική διάθεση προς την παράδοση του λαού, στο βαθμό τουλάχιστον που ήταν βυζαντιογεννής. Αυτή η στάση, σ' όποιο βαθμό και έκταση, ίσως δεν έχει την ομοιά της στην ιστορία των λαών. Θα μπορούσε να ονομασθεί και ρήγμα στο εθνικό φρόνημα, καθώς διέκρινε τους μεν "κρατούντες" την παράδοση φανατική προσήλωσή τους δε αρνητές της πείσμα και καύχηση.

Αλλά, όπως η άρνηση της παράδοσης είχε καταντήσει συρμός, έτσι είχε και την τύχη του κάθε συρμού. Γιατί οι βυζαντινολόγοι, Ευρωπαίοι πρωτοπόροι κι Έλληνες, έφεραν στο φως, όταν η αμερόληπτη έρευνα εισχώρησε στο βάθος των πραγμάτων, τη σημασία του Βυζαντίου από κάθε άποψη, στο πλαίσιο της παγκόσμιας ιστορίας. Φτάσαμε και στον Κόντογλου, που ανέδειξε πειστικά την αξία της βυζαντινής ζωγραφικής (αυτή, που η πινακίδα της ειδικής αίθουσας στο αρχαιολογικό μουσείο των Αθηνών, στις αρχές του αιώνα μας, χαρακτήριζε με τη φράση "έργα του παρηκμακότος ελληνισμού") και στο Χάλαρη, που, στις μέρες μας, αποκαθιστά, εξ ίσου πειστικά, τη βυζαντινή κοσμική μουσική.

Κατόπιν αυτών, καθώς περνούν τα χρόνια, καθεστώτα απομυθοποιούνται και μετά καταρρέουν, ιδεολογίες υποχωρούν, μειώνεται προοδευτικά ο αριθμός των συμπατριωτών μας που διάκεινται αρνητικά στο Βυζάντιο και τη βυζαντιογεννή παράδοσή μας και χαμηλώνουν οι τόνοι της αντιπαράθεσής μας πάνω στο θέμα αυτό.

Κι όπως οι Έλληνες της ρωμαιοκρατίας ήσαν υπερήφανοι για την απήχηση που είχε ο πολιτισμός τους στους κοσμοκράτορες κατακτητές τους (επίδραση που απέληξε στο μοναδικό ιστορικό γεγονός της μεταλλαγής της ρωμαϊκής αυτο-

κρατορίας σε ελληνική) έτσι κι εμείς σήμερα δικαιούμαστε και μπορούμε να καυχώμαστε για ΟΛΟ μας το παρελθόν και την πολιτιστική μας παράδοση και να στεκόμαστε με το κεφάλι ψηλά μπροστά σ' όλους τους σύγχρονους "πολιτισμένους". Κι έτσι θα στεκόμαστε, αν και όταν συνειδητοποιήσουμε αρκετά πόσα οφείλουν όλοι αυτοί σ' εμάς. Από τις αξιόλογες δε σχετικές πρωτοβουλίες των ομογενών μας των κοινοτήτων εξωτερικού ενισχύεται καθημερινά η πεποίθησή μου ότι, όπως η αρνητική προς την παράδοση στάση ξεκίνησε απ' αυτούς, έτσι κι η συνειδητοποίηση του ποιοί είμαστε και πόσο ευεργετήθηκαν οι ξένοι από τον πολιτισμό μας θα έχει την αφετηρία της κυρίως σ' αυτούς, γιατί είναι το πιο δραστήριο και δημιουργικό τμήμα

του έθνους μας (εξαίρετο παράδειγμα η κ. Αρβελέρ, που τυχαίνει να είναι και βυζαντινολόγος) σ' εποχή που τους Ελλαδίτες τους δυναστεύει ένας εφησυχασμός μοιρολατρικός κι ένας ωφελιμισμός χωρίς προηγούμενο.

Φώτη Κόντογλου: "Ο Αθανάσιος Διάκος" 1943. Ελαιογραφία. Συλλογή Παντ. Πρεβελάκη.

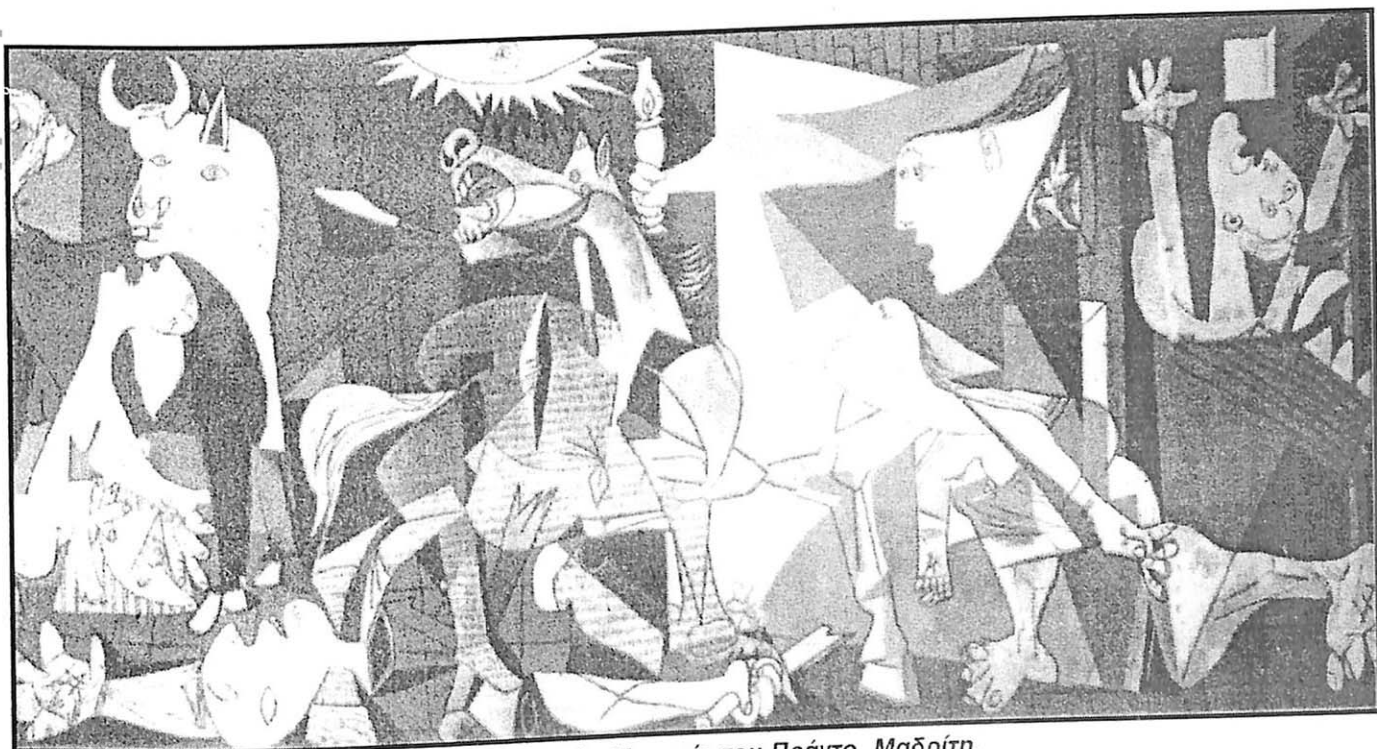
Σημείωση: Το παρόν γράφτηκε το Φθινόπωρο του '95.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΚΥΠΡΟΥ Αρχαία Ολυμπία 2-4 Αυγούστου 1996 ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ

Από τον ιερό χώρο της κοιτίδας του πανανθρώπινου ιδεώδους της ειρήνης, της συναδέλφωσης, της πνευματικής άθλησης, του ελληνικού ήθους και της αρετής, την Ολυμπία, όλοι εμείς, που το χρέος, η ευθύνη και η άγρυπνη συνείδηση, μας έφεραν κοντά στην αυθεντική έκφραση της

Ως ταπεινοί ιεουργοί του Λόγου και της Τέχνης, πιστοί στις αρχές της οικουμενικότητας του Ανθρώπου, της Πνευματικής Ελευθερίας, της δύναμης της Γλώσσας, της διαχρονικής αξίας του Ελληνικού Πολιτισμού και της Παράδοσης, **Καλούμε** όλες τις γνήσιες πνευματικές δυνάμεις Ελλάδος - Κύπρου, σε μια πανελλήνια εκστρατεία

Πάμπλο Πικάσσο: "Γκουέρνικα" 1937. Ελαιογραφία. Μουσείο του Πράντο. Μαδρίτη.

πίστης και του ιδανικού μας, **διακηρύσσουμε:**

Την θέλησή μας να υπηρετούμε εφ' όρου ζωής, τις ιδέες και τις αξίες, που ανυψώνουν τον άνθρωπο και την κοινωνία και εμπνέουν την προσφορά, την ευγένεια, την αξιοπρέπεια, τον κοινωνισμό και τροφοδοτούν την αισιοδοξία για τη ζωή, την ελπίδα για το αύριο, το όραμα και το στοχασμό για έναν καλύτερο κόσμο.

Σκοπός της ύπαρξής μας: Ο αγώνας και η μάχη του πνεύματος ενάντια στον ευτελισμό, στον πολύμορφο μηδενισμό, στην απάθεια και αδράνεια κάθε δημιουργικού ανθρώπου, στην αλλοτρίωση της συνείδησης και στην έκπτωση των κοινωνικών αξιών.

αναστήλωσης της εθνικής μας αυθεντίας, της πολιτισμικής μας κληρονομιάς, για ν' αποκαταστήσουμε τον Οικουμενικό Ανθρωπισμό που εκφράζει την κοινωνική αλληλεγγύη και ισότητα, τη γνώση της αλήθειας, την υπέρτατη έννοια της αγάπης και να υψώσουμε στον ιστό των μεγάλων ιδανικών την Αρετή και την Ευπρέπεια του Πνεύματος.

Ανταποκρινόμενοι στην προσταγή των καιρών, προβάλλουμε τη δύναμη του πνεύματος έναντι της αποθέωσης της ύλης, την καθαρότητα του λόγου έναντι του εκχυδαϊσμού και της βαρβαρότητας του παραλόγου, την αγρύπνια της συνείδησης έναντι της ασυνείδητης αδράνειας και απάθειας, την αυ-

παρουσιάσεις

τονομία της σκέψης έναντι του βερμπαλιστικού πληθωρισμού.

Όλοι εμείς οι Σύεδροι είμαστε αποφασισμένοι να αντισταθούμε στη συντελούμενη, από την τεχνολογική πρόοδο, καταστροφή της αισθητικής διαμόρφωσης και ακεραιότητας του ατόμου και του περιβάλλοντος, που διαβρώνει την ταυτότητα και φυσιολογία του λαού και της χώρας και με την πνευματική και συγγραφική αυτάρκεια να ξανασυνθέσουμε τα κοσμολογικά και ανθρώπινα στοιχεία σε μια ενότητα του ατόμου με τον εαυτό του, του ανθρώπου με τον χώρο.

Τιμούμε όλους τους εργάτες του Πνεύματος και της Τέχνης, που στοχάζονται την ομορφιά, την Αλήθεια της Τέχνης και τον πανανθρώπινο χαρακτήρα της και αναγνωρίζουμε την μεγάλη συμβολή τους τη συνέχεια της εθνικής μας ζωής. Όλοι αποτελούν τα μέλη της μεγάλης λογοτεχνικής Οικογένειας που με το έργο τους - μικρό ή μεγάλο - δίνουν το αληθινό νόημα της ζωής, περιεχόμενο και προοπτική στα έργα των ανθρώπων.

Διακηρύσσουμε την απόφασή μας να συνεχίζουμε τους αγώνες, τις δημιουργικές προσπάθειες και με το λόγο και την πράξη να καταστήσουμε ενεργότερη τη συμμετοχή και παρέμβαση του Λογοτεχνικού κόσμου στην κίνηση και δράση των τοπικών κοινωνιών με κύριο σκοπό: Την καλλιέργεια κάθε ανθρώπινου ιδανικού που προάγει την παιδεία και τον πολιτισμό.

Εκφράζουμε την απογοήτευση του λογοτεχνικού κόσμου, για την αρνητική συμπεριφορά της Πολιτείας, που αποβαίνει καταλυτική για την ανάπτυξη της Λογοτεχνίας, την αξιοποίηση του πνευματικού δυναμικού και του πολιτιστικού εθνικού πλούτου. Πεποίθησή μας είναι ότι ο αρμόδιος κρατικός φορέας Υπουργείο Πολιτισμού δεν μπορεί να παράγει Πολιτισμό, αφού αρνείται τη συνεργασία με τους λογοτέχνες μας και συνεργεί με την απθεία του στη συσσώρευση των προβλημάτων, που συνδέονται με τον πολιτισμό και την πνευματική ανάπτυξη. Είμαστε πάντα έτοιμοι για κάθε μάχη που θα χρειασθεί για να υλοποιήσουμε τους στόχους και τις ευγενικές επιδιώξεις μας, όπως τις υπαγορεύει η τίμια συνείδηση κάθε λογοτέχνη και κάθε πνευματικού ανθρώπου - αγωνιστή και οραματιστή.

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΟΥ

Τις θέσεις, αγωνίες, αναζητήσεις και τους προβληματισμούς του Λογοτεχνικού και ευρύτερα του Πνευματικού κόσμου, το ρόλο της Λογοτεχνίας

στην ανάπτυξη του Πολιτισμού, όπως και την ανάδειξη της πολυσήμαντης Εθνικής Πολιτιστικής παράδοσης Κύπρου, έχει ως βασικούς στόχους το Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο Ελλάδας - Κύπρου, που διοργανώνει το λογοτεχνικό Περιοδικό "Νουμάς", σε συνεργασία με τους Δήμους: Αρχ. Ολυμπίας, Πύργου και Έγκωμης Κύπρου.

Το Συνέδριο είναι απάντηση στην πρόκληση των καιρών για τον επαναπροσδιορισμό της πολιτιστικής και παιδευτικής πορείας του ανθρώπου, που έχει κοινό παρανομαστή την πνευματική αναγέννηση, την ιδεολογική του ανακοίνωση και την ηθική του ενδυνάμωση. Είναι ακόμα κατάθεση προσωπικής αναφοράς των πνευματικών δημιουργών Ελλάδας - Κύπρου, για ό,τι αγαθό, ωραίο και υγιές προσφέρει το Πνεύμα και η Τέχνη στην κοινωνία και τα άτομα.

Η εκδηλούμενη οργανωμένη, ενιαία και ουσιαστική αυτή παρέμβαση των Λογοτεχνών, εκφράζει τη σταθερή και καθαρή στάση τους απέναντι στο χρέος και την ευθύνη τους: Να δώσουν με καθαρότητα λόγου, στοχασμού και πράξης, νέα σύνθεση και μορφή στις έγνοιες και προσπάθειες του Ανθρώπου: στην Αγάπη, Ανθρωπιά, Ελευθερία, Κοινωνική Αλληλεγγύη και Δικαιοσύνη, Ειρηνική συνύπαρξη, αρετή και Αλήθεια.

Αφετηρία μιας δυναμικής αγωνιστικής παρουσίας και δράσης, είναι το Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο Ελλάδας - Κύπρου, για όλους τους πνευματικούς ανθρώπους που πρέπει να είναι οι πρωταγωνιστές στο στίβο των κοινωνικών αγώνων και πρωτοπόροι στη μάχη για την αναγέννηση των ιδεολογιών, την αποκατάσταση των αξιών, την ανασύνθεση των κοινωνικών ιστών.

Η συμμετοχή και συμπάραταξη αυτή αποτελεί απόκριση στις εκκλήσεις και προσταγές της μοίρας και του χρέους κάθε εμπνευσμένου Έλληνα και Κυπρίου πνευματικού δημιουργού, ταυτόχρονα δε, και κοινή μαρτυρία - μήνυμα προς όλες τις δυνάμεις της ελληνικής και κυπριακής κοινωνίας για εθνική αφύπνιση και αδιάκοπη εγρήγορση με στόχο την προβολή και υπεράσπιση των κοινών χαρισμάτων και της ελληνο-κυπριακής υπεροχής στο παγκόσμιο πνευματικό, πολιτιστικό και κοινωνικό χώρο.

Σημείωση: Το παρόν κείμενο μας εστάλη από το φιλολογικό περιοδικό "Νουμάς".

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΕΠ

Ευθαλία Τυφοξύλου. Φιλόλογος, Υπεύθυνη του Τμήματος του Ανοιχτού Πανεπιστημίου

Το Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο το οποίο άρχισε να λειτουργεί από το 1992 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα είναι ίσως η νέα μορφή του παλιού Ανοιχτού Λαϊκού Πανεπιστημίου το οποίο κάποιες εποχές λειτούργησε με μετακλητές διαλέξεις.

Το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο από το 1992 λειτούργησε ως κλειστό τμήμα στο οποίο δίδαξαν καθηγητές από τη Βέροια με αντικείμενο ποικίλα θέματα: όπως λογοτεχνία, ιστορία ελληνικής γλώσσας, ιστορία τέχνης του 20ου αιώνα, οικολογία, ψυχολογία, ιστορία θεάτρου, φιλοσοφία.

Τα αντικείμενα διδάσκονται με τρόπο ώστε να γίνονται κατανοητά από όλα τα επίπεδα των ανθρώπων που ήθελαν να πλουτίσουν τις γνώσεις τους. Αλλωστε ο σκοπός του ανοιχτού πανεπιστημίου ήταν να δώσει διέξοδο σε όλους εκείνους που ανησυχούν και επιθυμούν να επεκτείνουν τόσο τις γνώσεις τους όσο και να αποκτήσουν "γνώση". Γι' αυτό τα μαθήματα τα οποία επιλέχθηκαν ήταν "ανθρωπιστικά".

Στόχος μας είναι να συνεχίσει αυτή η προσπάθεια και για το λόγο αυτό παραθέτουμε τις σκέψεις και τους προβληματισμούς δύο συμμετεχόντων στα μαθήματα ώστε να γνωστοποιηθεί εκ των έσω ποιά ήταν η κατάσταση και πώς κινητοποιήθηκε το έμψυχο υλικό.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Χριστίνα Κορακά.

Ο θεσμός του "Ελεύθερου Ανοιχτού Παν/μίου" ξεκινώντας με την αρχή της δεκαετίας του '90, λειτούργησε με εισηγήσεις σε ποικίλα και ασύνδετα θέματα καθηγητών που καλούνταν συνήθως από Παν/μια της χώρας, με χώρο την αίθουσα Θεάτρου της Αντωνιάδειου Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών. Και αν συγκρίνω το τότε με τις τελευταίες περιόδους που παρακολούθησα, είμαι σίγουρη πως ωρίμασε, παρ' όλη την πενιχρή προσέλευση για πληθυσμό της Βέροιας και της γύρω περιοχής του νομού, ατόμων. Η σειρά μαθημάτων φιλοσοφίας (με εισηγητή τον Γ. Μύαρη) και ψυχολογίας (με εισηγητή τον Γ. Νικολαΐδη) ήταν επιτυχής σαν επιλογή και με σημαντικό αποτέλεσμα ως προς την ενημέρωση.

Με φιλότιμη προσπάθεια που εμπεριείχε και έντονο το χάρισμα της υπομονής (λόγω της ανομοιογένειας μορφωτικού επιπέδου όσων παρακολούθησαν τους δύο κύκλους μαθημάτων), επιτεύχθηκε ένας ζωντανός και ζωηρός διάλογος εισηγητών - κοινού, μια επαφή και επικοινωνία που σπάνια συναντάται σήμερα σε συλλογικούς χώρους. Και όλα αυτά σε αίθουσες που το λιγότερο δεν προσφέρονταν για την ορθή λειτουργία των εισηγητών και των ακροατών, ενώ

ακόμη και οι ώρες ήταν προβληματικές για την προσέλευση κοινού (9.00-10.30 βραδυνή κάθε Δευτέρα σε περίοδο χειμερινή). Αν εξαιρέσουμε την νεολαία, που το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα και η νοοτροπία των σημερινών γονέων, της αφαιρεί και τον ελάχιστο χρόνο και την δυνατότητα διαμόρφωσης αξιών και προτεραιοτήτων σαν πολιτών, η προσέλευση για τους πιο πάνω λόγους ήταν δύσκολη έως αδύνατη και για το υπόλοιπο κοινό.

Ομως ο θεσμός μπορεί να διατηρηθεί και πρέπει, διότι είναι μια ανάσα στην πόλη και σε μια εποχή που οι συλλογικότητες τείνουν να εκλείψουν ΠΡΕΠΕΙ να φροντίσουν οι πολίτες και να απαιτήσουν να είναι αυτό που αυταπαγγέλεται δηλαδή ΑΝΟΙΚΤΟ και ΕΛΕΥΘΕΡΟ (άρα προσιτό σ' όλους με σωστά επιλεγμένους εισηγητές και κύκλους θεμάτων).

Τα θέματα που θίχτηκαν ήταν σημαντικά, γιατί ήταν ΕΠΙΚΑΙΡΑ. Αποτελούσαν έναυσμα μελέτης στο σπίτι, συνειδητοποίηση των ελλείψεων σε γνώσεις αναγκαίες και απαραίτητες στις μέρες μας. Σε μια εποχή που το μοναχικό διάβασμα βιβλίου στο σπίτι που ποτέ άλλωστε δεν ωφελούσε και δεν ωφελεί, μετά από μια επίπονη εργασία ρομποτοποίησης ή υπαπασχόλησης ή απραξία λόγω

παρουσιάσεις

ανέργειας, τείνει να γίνει αδύνατο. Ετσι επείγει η ύπαρξη ενός θεσμού που επιτρέπει στον πολίτη να γνωρίσει κάποιο συγκεκριμένο θέμα που τον αφορά, μ' ένα εισηγητή και συντονιστή της συζήτησης που ακολουθεί και με τις αναπόφευκτες συγκρούσεις απόψεων κάποιες φορές μέσα στα πλαίσια μιας "μίνιμουμ" συλλογικότητας να αφυπνιστεί η διάθεση για πνευματική δράση.

Επαναλαμβάνω είναι η καλύτερη εποχή να καρποφορήσουν τέτοιοι θεσμοί σαν το "ΕΛΕΥΘΕΡΟ - ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ", μια εποχή που χρόνια την καθήλωνε στο σπίτι στα πλαίσια του θεσμού μιας σιωπηλής και παθητικής υπερκαταναλωτικής, "οικογένειας" που δήθεν ψυχαγωγείται και διασκεδάζει με το φτηνότερο απ' όλες τις απόψεις μέσο μαζικής επικοινωνίας, δημιουργώντας αντικοινωνικότητες και παραμορφώσεις χαρακτήρων που όλο και περισσότερο λαμβάνουν διαστάσεις ανησυχητικές.

Γι' αυτό θα επανέλθω σε κάτι που προαναφέρθηκε, στο ότι το "Ελεύθερο - Ανοικτό Παν/μιο" πρέπει να είναι προσιτό στους χαμηλόμισθους, συνταξιούχους, άνεργους, υπαπασχολούμενους), σε χαμηλά οικονομικά στρώματα, οποιουδήποτε μορφωτικού επιπέδου. Διότι αυτά έχουν ανάγκη να υπάρχουν τέτοιοι θεσμοί. Αρα χρειάζεται να γίνουν οι ώρες περισσότερες και ν' αλλάξουν οι μέρες (π.χ. Παρασκευο - Σάββατο - Κύριακα). Ενας μεσήλικας ή ηλικιωμένος ή εργαζόμενος από πολύ νωρίς το πρωί δεν μπορεί να παρακολουθεί νυχτιάτικες ώρες κουρασμένος και ελαφρά νυσταγμένος φιλοσοφία ή ψυχολογία ή κοινωνιολογία. Θα πρότεινα να γίνεται αυστηρή η επιλογή των εισηγητών με βάση τα προσόντα και

τις δυνατότητές τους ως δάσκαλοι ΜΟΝΑΧΑ. Να δημιουργηθεί μια βιβλιοθήκη στα πλαίσια του θεσμού στην Αντωνιάδεια Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και να εμπλουτισθεί και η Δημόσια Βιβλιοθήκη με επιστημονικά βιβλία έρευνας, να γίνουν περισσότεροι από συνήθως οι κύκλοι μαθημάτων για μεγαλύτερη προσέλευση πολύμορφου κοινού και κινήτρων μάθησης. Να καλούνται καθηγητές από Παν/μια της χώρας εκτάκτως.

Θέματα όπως αυτά που είχαμε φέτος στο "Ελεύθερο Ανοικτό Παν/μιο" π.χ. "Διανοούμενοι και Κοινωνία", "Σύγκρουση Πολιτισμών" δεν μπορούν να εξαντληθούν στο ελάχιστο χρόνο που δίνεται. Αρα επιβάλλεται μια ρύθμιση του χρόνου.

Η αφύπνιση παραμένει "επικίνδυνη". Πρέπει να διεκδικούμε και να στηρίζουμε τέτοιους θεσμούς, μια που γνωρίζουμε καλά ότι τίποτε δεν χαρίζεται. Αλλιώς θ' αυξάνονται τα μπαράκια, τα επιπλάδικα θα κάνουν καλές δουλειές και τα ρουχάδικα (για όσους θα έχουν την πρόσβαση σ' αυτά) και τα φαινόμενα εκφυλισμού, αποκλείουσα συμπεριφοράς, ο αλκοολισμός, τα ναρκωτικά παντός είδους, ο ναρκισσισμός και η επαναφορά σε ρόλους κοινωνικούς. Ρόλοι που θεωρούνταν ξεπερασμένοι και αντιδραστικοί επανέρχονται με νέες μορφές περισσότερο αφανείς και γι' αυτό επικίνδυνες.

Τα σημερινά κοινωνικά αδιέξοδα δεν θάχουν τρόπους να λυθούν, γιατί δεν θα υπάρχουν οι κατάλληλοι χώροι. Ετσι σε μια εποχή επιτακτικών αλλαγών σαν την δική μας, ο αποπροσανατολισμός θα γεννιέται σε άθλια "στέκια" και θα επιβάλλεται ή θα εκπορεύεται ποικιλοτρόπως πάσης φύσεως υποκουλτούρα ντόπια ή αλλοδαπή.

ΣΚΟΠΟΣ - ΣΤΟΧΟΙ - ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

Γιάννης Μητριτώνης.

Στο παρακάτω κείμενο θα προσπαθήσω να εκθέσω κάποιες σκέψεις, κάποιους προβληματισμούς για τον θεσμό του ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ.

Θα πρέπει να εξετάσουμε το ζήτημα καταρχήν από την σκοπιά της ιστορικής επιστήμης, την "γέννηση" του θεσμού σε σύνδεση με τον χρόνο και τον χώρο, τις ανάγκες που καλείται να καλύψει, καθώς και την ζήτηση που υπάρχει από τους πολίτες για πληροφόρηση, ενημέρωση, διάλογο, σε

θέματα γενικού ενδιαφέροντος, κοινωνικά προβλήματα, ερωτήματα υπαρξιακής φύσης.

Μπορούμε να τοποθετήσουμε τη "γέννηση" του θεσμού στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, και την σύνδεσή του και μ' άλλους θεσμούς παράλληλους: "δια βίου μάθηση", "σπουδές εξ αποστάσεως", θεσμοί που εξελίχθηκαν μ' εντυπωσιακό τρόπο στις αναπτυγμένες χώρες και αν και βρίσκονται έξω από τον κυρίως θεσμό της εκπαίδευσης, το εκπαιδευτικό

παρουσιάσεις

σύστημα δηλαδή, λειτουργούν συμπληρωματικά μαζί του. Η "γέννηση" του θεσμού και ο τόπος ανάπτυξής του δεν είναι κάτι το "τυχαίο", συνδέεται με εξελίξεις στην οικονομία, στην κοινωνία, στην δομή των κοινωνιών αυτών και στην ανάγκη του πολίτη για πληροφόρηση, ενημέρωση, διάλογο, γνώση και ανάπτυξη από μέρους του έγκυρης και ολοκληρωμένης άποψης για πολλά ζητήματα.

Όταν αναφερόμαστε σε εξελίξεις στην οικονομία, στην κοινωνία και στην δομή, εννοούμε εξελίξεις στην παραγωγή, στην κατανάλωση, στην οικογένεια, στην αστικοποίηση, στην τεχνολογία, στην μεταβιομηχανική εποχή, στην ανάπτυξη της γνώσης, της πληροφόρησης, στα ΜΜΕ και γενικά στην συνθετότητα και πολυπλοκότητα των κοινωνιών αυτών.

Θα προσπαθήσω να δώσω έναν ορισμό του **Ανοιχτού Λαϊκού Πανεπιστημίου**, τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο **Ελεύθερο Λαϊκό Πανεπιστήμιο** είναι ο θεσμός ο οποίος βρίσκεται έξω από το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα, απευθύνεται σ' όλους τους πολίτες χωρίς εξαιρέσεις (εξετάσεις, τυπικά προσόντα κλπ.) και προσπαθεί να εκπληρώσει ανάγκες πληροφόρησης, γνώσης, διαλόγου. Η ιστορία του θεσμού στην χώρα μας ξεκινάει την δεκαετία του '80, μπορούμε να πούμε, στην ολοκληρωμένη του μορφή με συστηματικό τρόπο και λειτουργούν σε πολλές πόλεις εκείνη την εποχή **Ανοιχτά Λαϊκά Πανεπιστήμια** με μεγάλη συμμετοχή

των πολιτών, αντιπαράθεση γνώμων κτλ.

Τα θέματα που εξετάζονται, αναλύονται, στα **Ανοιχτά Λαϊκά Πανεπιστήμια** είναι θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος, κοινωνικά προβλήματα, δηλαδή, μ' έναν τρόπο ελεύθερο, ανοιχτό, χωρίς δογματισμούς, προκαταλήψεις, περιχαράκωσεις, αλλά με διάλογο, με τρόπο κριτικό και δημιουργικό. Τα κοινωνικά προβλήματα είναι: το ζήτημα της Ανεργίας, Απασχόλησης, το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού, του ρατσισμού - φυλετισμού, το πρόβλημα των ναρκωτικών, οι σχέσεις των δύο φύλων.

Το θέμα της γνώσης, τα ΜΜΕ και η σύγχρονη δημοκρατία, και άλλα θέματα ευρύτερου προβληματισμού και ενδιαφέροντος των πολιτών που θέλουν να είναι πολίτες και όχι υπήκοοι.

Τα προβλήματα είναι πολλά και είναι σύνθετα κι έτσι σύνθετος και πολύπλευρος, πολυεπιστημονικός θα πρέπει να είναι και ο τρόπος εξέτασης και ανάλυσης με την βοήθεια των κοινωνικών επιστημών (Πολιτική Επιστήμη - Κοινωνιολογία - Ψυχολογία - Ιστορία).

Το **Ανοιχτό Λαϊκό Πανεπιστήμιο** μπορεί να παίξει σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης των πολιτών, στην διαμόρφωση ολοκληρωμένων

προσωπικότητων απαλλαγμένων από την άγνοια, την προκατάληψη, τον δογματισμό, τον φανατισμό, τον φυλετισμό.

Τέτοιες προσπάθειες αξίζει να δημοσιοποιούνται, να αναβαθμίζονται (και όχι να καταργούνται όπως σκοπεύουν κάποιοι να κάνουν).

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΑΝΤΙΟ

Βούλα Κοτσάλου

Την Θεανώ Ζωγιοπούλου λίγο πολύ όλοι μας - αν δεν τη γνωρίζαμε προσωπικά - τη γνωρίζαμε προσωπικά - την έχουμε ακουστά. Το όνομά της είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις δωρεές της: τον Α' Δημοτικό Βρεφονηπιακό Σταθμό, το 17ο Νηπιαγωγείο, τη Δημοτική βιβλιοθήκη, κλπ.

Μια ακόμα δωρήτρια, απ' τους μεγάλους δωρητές που βοήθησαν και εργάστηκαν για το κοινωνικό σύνολο και την ίδια την πόλη της Βέροιας έφυγε, πριν από λίγες μέρες, από κοντά μας.

Το Σάββατο 21 Σεπτεμβρίου στις 3 μ.μ. η Θεανώ Ζωγιοπούλου έδωσε και έχασε την τελευταία της μάχη. Τη μάχη για την ίδια της τη ζωή. Μετά από ολιγοήμερη ασθένεια και νοσηλεία στο Γενικό Νοσοκομείο της πόλης μας η αγαπημένη μας δωρήτρια ξεκίνησε για τον μακρινό της και τελευταίο περίπατο.

Μέχρι την τελευταία στιγμή ο χρόνος στάθηκε καλός μαζί της. Διατηρούσε τις αισθήσεις της και το λογικό της. Εφυγε ήρεμη και ήσυχη. Είχε φέρει σε πέρας μια δύσκολη αποστολή. Σχεδόν ένας αιώνας κύλησε στις πλάτες και έβαψε λευκά τα καστανά μαλλιά της.

Γεννήθηκε το 1909 και καταγόταν από αρχοντική οικογένεια της Βέροιας. Αφού τελείωσε το δημοτικό και γυμνάσιο φοίτησε στη Σχολή Νηπιαγωγών της Θεσσαλονίκης. Υπηρέτησε 35 χρόνια ως νηπιαγωγός στο 3ο Δημ. Σχολείο της πόλης. Υπόηρξε πνευματική μητέρα, δασκάλα, παιδαγωγός για πολλές γενιές Βεροιάων στη διάρκεια

της επαγγελματικής της σταδιοδρομίας. Ασυμβίβαστη με έντονη προσωπικότητα, στα δύσκολα χρόνια του Α' παγκοσμίου πολέμου υπηρέτησε σαν εθελόντρια αδερφή του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.

Αφού συνταξιοδοτήθηκε ασχολήθηκε, με ζήλο σε διάφορες φιλανθρωπικές και κοινωνικές οργανώσεις. Συμμετείχε σε πατριωτικές, θρησκευτικές, λαογραφικές κλπ. εκδηλώσεις. Υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά στελέχη του Λυκείου Ελληνίδων, ενώ επί σειρά ετών διετέλεσε και πρόεδρος του σωματείου.

Οι δωρεές της, απ' το 1982 στην οδό Αριστοφάνους ο Α' Δημοτικός Βρεφονηπιακός Σταθμός, το 17ο Νηπιαγωγείο, το 1988, η Δημοτική Βιβλιοθήκη, αποτελούσαν τη συνέχεια του έργου και σκοπού της ζωής της. Της προσφοράς της δηλαδή στα παιδιά της πόλης της. Στα παιδιά που η ίδια δεν αξιώθηκε να αποκτήσει μα που τ' αγαπούσε πάντα και είχε πάντα γι' αυτά ένα καλό λόγο και πολλές συμβουλές.

Τα "πνευματικά της παιδιά", οι δωρεές της γέ-

μιζαν τη ζωή της τα τελευταία χρόνια. Δεν χρειάζεται να γράψουμε ότι η μνήμη της, το παράδειγμά της και η δράση της θα μείνουν αιώνια όπως και των άλλων δωρητών της πόλης του Α. Αντωνιάδη, του Α. Κάππου, του Ρακτιβάν και της Σαράφογλου.

Η Θεανώ έφυγε στα 87 της χρόνια. Η Βέροια έχασε μια μεγάλη δωρήτρια, μιά μεγάλη ευεργέτρια. Είναι μικρότητα ν' αναφέρουμε τις δωρεές της και τις ευεργεσίες της σε εκκλησίες, σωματεία, φιλαρμονική και τόσα άλλα. Η Θεανώ με τη σπινθηροβόλα γαλάζια

ματιά έφυγε. Η γυναίκα που πρόσφερε μέχρι το τέλος της ζωής της χάθηκε. Κι εμείς όλοι οι ανώνυμοι και οι επώνυμοι, οι μικροί της φίλοι, τα παιδιά που τόσο αγάπησε και που τους πρόσφερε τόσα και οι μεγάλοι που τη γνωρίσαμε και τη ζήσαμε, θέλουμε να της πούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ. Ενα μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ για όλα όσα πρόσφερε σ' όλους εμάς και θα συνεχίσεις να προσφέρεις μέσα απ' τις δωρεές σου και στις γενιές που θα 'ρθουν και μετά από μας, στα παιδιά

μας και στα εγγόνια μας. Με το θάνατό σου νοιώθουμε όλοι εμείς πιο μόνοι και πιο έρημοι.

Ετσι σε συνοδέψαμε την Κυριακή 22 Σεπτεμβρίου στο μεγάλο σου ταξίδι, στην τελευταία σου κατοικία όλοι με μιά ευχή στο στόμα για **"καλό ταξίδι"**. Κι αν έφυγες πάντα θα είσαι εδώ. Ο αέρας, ο ήλιος, η βροχή δεν μπορούν να σε βλάψουν. Γιατί δεν μας άφησες αληθινά. Γιατί θα ζεις στη μνήμη μας, θα ζείς στη σκέψη μας.

Αντίο Θεανώ και καλό σου ταξίδι.

Μ' ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΓΕΜΙΖΕΙ Η ΖΩΗ ΜΟΥ ΧΡΩΜΑΤΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Κότσαλου - Πάπαρη Βούλα. Υπεύθυνη Δημ. Βιβλιοθήκης

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη ξεκίνησε από το χειμώνα του '94 μέχρι την άνοιξη του '95 ένα πρόγραμμα προβολής και προώθησης του παιδικού βιβλίου και της ανάγνωσης με την συνεργασία του Υπουργείου Πολιτισμού με το γνωστό σ' όλους μας τίτλο "Μ' ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΤΑΩ". Πέρις το πρόγραμμα ήταν επιδοτούμενο από το Υπουργείο Πολιτισμού και στην πόλη μας υλοποιήθηκε από την Δημοτική Βιβλιοθήκη με την συνεργασία φορέων όπως ο Κύκλος του Ελληνικού παιδικού βιβλίου, η εταιρεία Ελλήνων λογοτεχνών κλπ. Το πρόγραμμα περιελάμβανε εκδηλώσεις για παιδιά, εκπαιδευτικούς, γονείς και εκδηλώσεις μέσα στο χώρο του σχολείου. Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε σ' όλα τα σχολεία της πόλης μας και των γειτονικών κοινοτήτων και περιελάμβανε αναγνώσεις αφηγήσεις και δραματοποιήσεις κειμένων από μέλη της ΕΚΦΡΑΣΗΣ (*) καθώς και την προκήρυξη του διαγωνισμού καλύτερης έκθεσης με θέμα **"Εντυπώσεις από ένα βιβλίο που διάβασα"**. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με την εκδήλωση βράβευση του διαγωνισμού έκθεσης.

Το πρόγραμμα "Μ' ένα βιβλίο πετάω" ήταν ένα ερέθισμα, μία καθαρή πρόκληση για την προώθηση του παιδικού βιβλίου και της ανάγνωσης μέσα στο χώρο του σχολείου. Φέτος θέλοντας να συνεχίσουμε τις προσπάθειες στην πόλη μας για έκφραση και δημιουργία μέσα στον ίδιο αυτό χώρο πραγματοποιήσαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Μ' ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΓΕΜΙΖΕΙ Η ΖΩΗ ΜΟΥ ΧΡΩΜΑΤΑ". Ένα πρόγραμμα για να ξεφύγουν τα παιδιά από τον λήθαργο της μη θετικής έκφρασης της τηλεόρασης, για να αφυπνίσουμε την παιδική φαντασία. Στοχεύοντας συγχρόνως και στην πολιτιστική ανάπτυξη - γιατί τα βιβλία και οι βιβλιοθήκες είναι μέσα πολιτιστικής ανάπτυξης -, θεωρώντας δεδομένο ότι η αγάπη για το βιβλίο και η άσκηση της ανάγνωσης θα πρέπει να ξεκινάει

από την μικρή ηλικία με το διάβασμα εξωσχολικών παιδικών βιβλίων, και μέσα από την διαδικασία της έρευνας και της απομάκρυνσης από το σχολικό εγχειρίδιο σαν μοναδική πηγή γνώσεων. Το εκπαιδευτικό μας σύστημα θα έπρεπε να στηρίζει το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα στην ύπαρξη της βιβλιοθήκης. Μόνο μέσω της βιβλιοθήκης μπορεί κανείς να ξεφύγει από τον παραδοσιακό και ξεπερασμένο τρόπο διδασκαλίας και να παρακινήσει στη μάθηση και την έρευνα μεγαλύτερο αριθμό μαθητών. Ας μην ξεχνάμε ότι η αγάπη για διάβασμα απαιτεί ενδιαφέρον, προϋποθέτει απορίες, χρειάζεται χρόνο και ατομικό ρυθμό. Ζητάει κάποιο κόπο, ατομική ζωή, κάποιο χρόνο. Παρολαυτά το θέμα για τα παιδιά παραμένει. **Το διάβασμα είναι απάντηση σε ενεργητικό ενδιαφέρον, είναι ανάπτυξη λόγου.** Το σχολείο θα έπρεπε να στρέφει τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία στην έρευνα.

Σε αντίθεση με τους μεγάλους βλέπουμε τα μικρά παιδιά να διαβάζουν. Ναι αλλά ποιά παιδιά και πόσο διαβάζουν; Διαβάζουν σίγουρα τα παιδιά των οποίων οι γονείς διαβάζουν, και επομένως το βιβλίο βρίσκεται στο σπίτι σε αφθονία, ελεύθερο σαν καταναλωτικό αντικείμενο. Σ' αυτές τις οικογένειες τα παιδιά διαβάζουν. Εκεί όπου η βιβλιοθήκη δεν είναι διακοσμητικό έπιπλο αλλά λειτουργικό.

Στόχος μας δεν είναι να προσελκύσουμε τα παιδιά που ήδη διαβάζουν - αυτά αργά ή γρήγορα βρίσκουν το δρόμο για τη βιβλιοθήκη - στόχος μας είναι να φέρουμε στη Δημοτική Βιβλιοθήκη παιδιά που δεν γνωρίζουν το παιδικό βιβλίο ή που δεν έχουν τη δυνατότητα να διαβάσουν όλα όσα θα ήθελαν, λόγω κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Ετσι συνεχίζοντας τις προσπάθειές μας δημιουργήσαμε, θέλουμε να πιστεύουμε, ένα νέο θεσμό στη Βέροια, τις εκδηλώσεις μέσα σ' έναν οικείο χώρο για τα παιδιά, της αίθουσας του

(*) ΕΚΦΡΑΣΗ Ερασιτεχνική θεατρική ομάδα ΔΗΠΕΘΕ Βέροιας.

παρουσιάσεις

σχολείου. Πραγματοποιήσαμε μια σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα με αποκορύφωμα το πρόγραμμα "Μ' ένα βιβλίο γεμίζει η ζωή μου χρώματα". Βασική προϋπόθεση τα παιδιά ν' αφήσουν την φαντασία τους ελεύθερη και έστω στο λίγο χρόνο που μας προσφέρουν από το σχολικό τους πρόγραμμα να δημιουργήσουμε μαζί τους το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε, όπως και πέρυσι, από μέλη της ΕΚΦΡΑΣΗΣ τη Γιάννα Κοντοτάσιου και τη Νίνα Συροπούλου. Πρώτος στόχος μας η γνωριμία των παιδιών με την διαδικασία συγγραφής και εκτύπωσης των βιβλίων. Όλες οι διαδικασίες που περνά για να τυπωθεί ένα βιβλίο. Ένα "κινητό" τυπογραφείο περιόδευσε σ' όλα τα σχολεία. Τυπογραφικές μήτρες με κινητά γράμματα όπου τα παιδιά μπορούσαν να τα δουν και να τοποθετήσουν δίπλα - δίπλα σχηματίζοντας λέξεις όπως οι παλιοί τυπογράφοι, φιλμ τυπογραφείου, διαφάνειες, τσίγκοι, έγχρωμες εικόνες, φωτογραφίες έδωσαν μια πρώτη γεύση και γνώρισαν στα παιδιά μια διαδικασία με απλά λόγια

πιστεύουν ότι τους βοηθάμε σε τομείς που ή οι ίδιοι δεν γνωρίζουν ή δεν τους δίνεται η δυνατότητα από το πρόγραμμα ν' ασχοληθούν. Με τη δραματοποίηση κειμένων συγχρόνων συγγραφέων και παραμυθάδων π.χ. Ζακ Πρεβέρ, του Τζιάννι Ροντάρι καθώς και αποσπάσματα από βιβλία που έχουν γυριστεί ταινίες όπως το **Κάπταιν Χουκ** και το **Χορεύοντας με τους λύκους** γνώρισαν τους συγγραφείς και έργα από άλλη οπτική γωνία. Διαβάζοντάς τους αστεία ποιηματάκια και ιστορίες τους δώσαμε τη δυνατότητα να μας γράψουν και τα δικά τους. Να και δύο μικρά παραδείγματα, γραμμένα από παιδιά της πέμπτης και έκτης δημοτικού:

Ενας λύκος απ' το δάσος το κοντινό
επήγε στου κάμπου το χωριό
κι εβρήκε ένα πρόβατο τροφαντό.
Μόλις το είδε το έφαγε στο λεπτό
Είπε "αχ τι ωραίο ήταν το πρόβατο αυτό!"
Ο κόσμος άρχισε το θρηνητό.

Στο τέλος ο λύκος πήγε
στο βουνό
και έσκασε απ' το πολύ
το φαγητό.

Ο Αντώνης μια φορά
πήγε διακοπές στον
Πειραιά
και άρχισε στη
θάλασσα να κολυμπά.
Κι είπε αχ τι καλά!
Ο κόσμος είπε "τι
καλός κολυμβητής!!"
Μα στο τέλος πνίγηκε
ο δυστυχής.

που και σε πολλούς μεγάλους είναι άγνωστη. Ετσι γνώρισαν όλα τα στάδια συγγραφής και εκτύπωσης του βιβλίου απ' την εμφάνιση της τυπογραφίας και τον GUTENBERG μέχρι τις μέρες μας.

Με ερωταπαντήσεις και δραματοποιήσεις τα παιδιά μαθαίνουν και συγχρόνως διασκεδάζουν. Οι κριτικές μετά την παρουσίαση του προγράμματος ήταν πολύ θετικές. Οι εκπαιδευτικοί

θηκαν τα παιδιά και για τον διαγωνισμό καλύτερης έκθεσης με θέμα "Εντυπώσεις από ένα βιβλίο που διάβασα και μ' άρεσε". Ένα διαγωνισμό που γίνεται θεσμός. Η συμμετοχή φέτος ξεπέρασε τις 150 συμμετοχές.

Οι εκδηλώσεις ξεκίνησαν στις 30 Απριλίου και έληξαν στις 6 Ιουνίου με την εορταστική εκδήλωση βράβευσης του διαγωνισμού της καλύτερης

παρουσιάσεις

έκθεσης.

Σε μια κατάμεστη αίθουσα από παιδιά έγινε η απονομή των φετινών βραβείων και επαίνων.

Η επιτροπή αξιολόγησης η οποία αποτελείται από τους κ.κ. **Παπαδόπουλο Νικάνωρα Σχολικό Σύμβουλο της Δ' Περιφέρειας**, τους διευθυντές του 2ου Δημ. Σχολείου **Αγγέλη Δημήτριο** και του 14ου Δ.Σ. **Μαζίνη Δημήτριο** και τους εκπαιδευτικούς **Μαυροκεφαλίδη Νίκο** και **Σουλίδη Λάζαρο**, είχε να επιτελέσει ένα πολύ δύσκολο έργο. Κατέβαλαν προσπάθειες να αξιολογήσουν με αντικειμενικότητα όλες τις εκθέσεις των παιδιών χωρίς να λάβουν υπόψη τους τα ονόματα των παιδιών, τα σχολεία στα οποία φοιτούν κλπ. Με απόλυτη μυστικότητα και αντικειμενικότητα έκριναν και κατέταξαν τις ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ και τις πιο ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ για την ηλικία των παιδιών εκθέσεις.

Το **πρώτο βραβείο** απονεμήθηκε στη μαθήτριά του 2ου δημοτικού σχολείου **Αποστολίδου Κατερίνα** και ήταν ένα ποδήλατο BMX. Την απονομή του βραβείου έκανε ο πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΔΕΠ Κυριαζής Κόλβατζης.

Το **δεύτερο βραβείο** απονεμήθηκε από τον προϊστάμενο της Πρωτοβάθμιας κ. Υπ. Πετανίδη στη μαθήτριά του 5ου δημοτικού σχολείου **Μέλλιου Αγγελική** και ήταν μια φόρμα αθλητική.

Οι έπαινοι απονεμήθηκαν από μέλη της επιτροπής αξιολόγησης στους εξής μαθητές:

1ος έπαινος (Κρυφός Επαινος) στο μαθητή του 9ου Δ.Σ. Ανδρεάδη Δημήτριο και μία μπάλα μπάσκετ.

2ος έπαινος (Κρυστάλλινος Επαινος) στο μαθητή του 6ου Δ.Σ. Μακρή Σωτήρη και μία μπάλα ποδοσφαίρου.

3ος έπαινος (Κρινένιος Επαινος) στη μαθήτριά του 11ου Δ.Σ. Παπαγιαννούλη Χριστίνα και μαζί ένα αθλητικό καπελάκι.

4ος έπαινος (Ασύγκριτος Επαινος) στη μαθήτριά του 2ου Δ.Σ. Πασιοπούλου Ελενα και μαζί και ένα αθλητικό καπελάκι.

Στα παιδιά που έλαβαν μέρος στο διαγωνισμό απονεμήθηκαν Επαινοι Συμμετοχής και Αναμνηστικές Αφίσες.

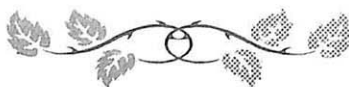
Από μέρους της Δημοτικής Βιβλιοθήκης θα

πρέπει να ευχαριστήσουμε τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ημαθίας, τον προϊστάμενο Υπάτιο Πετανίδη καθώς και τα μέλη της επιτροπής αξιολόγησης του διαγωνισμού, γιατί χωρίς την δική τους βοήθεια δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί ο διαγωνισμός. Τους ευχαριστούμε θερμά για τον χρόνο που διέθεσαν για την αξιολόγηση και την κατάταξη των εκθέσεων όπως και για τις συμβουλές που μας έδωσαν για την καλύτερη διεξαγωγή του διαγωνισμού έκθεσης ευελπιστώντας και σε μελλοντικές συνεργασίες.

Ευχαριστούμε επίσης και το φροντιστήριο Αγγλικών ΚΕΡΑΣΙΔΗ που στάθηκε χορηγός και αρωγός στην προσπάθειά μας αυτή.

Ετσι με αφορμή το βιβλίο, το παιδικό βιβλίο, σηματοδοτούμε μια συστηματική προσπάθεια παρέμβασης στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, αλλά ταυτόχρονα δημιουργούμε ένα αναγνωστικό περιβάλλον "φιλικό" προς τα παιδιά. Στόχος μας να γνωρίσουν την χαρά, την αγαλλίαση, τον ενθουσιασμό που προσφέρει η ανάγνωση ενός καλού βιβλίου. Να μην ντρέπονται να εκφράσουν τον ενθουσιασμό τους μπροστά σ' ένα έργο γραμμένο με πρωτοτυπία, πνεύμα και φαντασία. Επιτέλους ας δώσουμε μ' όσους τρόπους μπορούμε ερεθίσματα στα παιδιά να προσεγγίσουν τις βιβλιοθήκες και τα βιβλία, να δημιουργήσουμε στην κοινωνία μας το απαραίτητο πολιτιστικό υπόβαθρο για την σωστή ανάπτυξή της. Να βάλουμε την φαντασία τους να δουλέψει για να γεμίσουμε τη ζωή τους με χρώματα.

βιβλιοπαρουσιάσεις

Κοτσάλου - Πάπαρη Βούλα. Βιβλιοθηκονόμος Δημοτικής Βιβλιοθήκης "Θ. Ζωγιοπούλου".

DREIKURS, RUDOLF **Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΝΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΓΟΝΕΙΣ** (εκδόσεις ΘΥΜΑΡΙ)

Με περισσότερα από τριάντα χρόνια αφιερωμένα στην αγωγή του παιδιού ο συγγραφέας έχει μια βαθιά κατανόηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γονείς. Με το βιβλίο του αυτό εφοδιάζει τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς με μια βασική λογική και συναισθηματική στάση απέναντι στα παιδιά και την εκπαίδευσή τους. Ερευνά τα αίτια που κρύβονται πίσω από την συμπεριφορά των παιδιών και φωτίζει με μοναδικό τρόπο τη δημιουργία και την ανάπτυξη των διαφόρων "συμπτωμάτων" της απειθαρχίας, της παθητικής υποταγής και της μελαγχολίας. Ενα αυστηρό βιβλίο όμως γεμάτο βοήθεια και κουράγιο γι' αυτούς που μεγαλώνουν και καθοδηγούν παιδιά στον σημερινό κόσμο της ανασφάλειας, από τον προφήτη ενός παιδαγωγικού συστήματος που βασίζεται στην κατανόηση και την ενθάρυνση.

INNERHOFER, PAUL **ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ** (εκδόσεις ΝΟΤΟΣ)

Το να ανατρέφει κανείς σωστά το παιδί του δεν αποτελεί έμφυτη ικανότητα ούτε μπορεί να γίνει με διαίσθηση και αυτοσχεδιασμούς. Αν θέλετε να είστε καλοί γονείς αυτό μπορείτε να το μάθετε, λέει ο συγγραφέας. Με την βοήθεια πολλών παραδειγμάτων από την καθημερινή ζωή, δίνει τις απαραίτητες γνώσεις και οδηγίες για να αντιμετωπίσουν σωστά τα προβλήματα και τις δυσκολίες που συναντούν στην αγωγή των παιδιών, γονείς και εκπαιδευτικοί. Ο συγγραφέας πατέρας τεσσάρων παιδιών, ασχολήθηκε με την κλινική ψυχολογία και φιλοσοφία. Έχει εργαστεί σε ινστιτούτα έρευνας των σχέσεων μεταξύ ψυχικών διαταραχών και περιβάλλοντος στην παιδική ηλικία. Το πολύτιμο και δοκιμασμένο υλικό του το χρησιμοποιεί και αποτελεί το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου.

DUNN, JUDY **ΑΔΕΡΦΙΑ (ΣΧΕΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ - ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ)** (εκδόσεις ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΣ)

Όπως γνωρίζουν όσοι γονείς έχουν δύο ή και περισσότερα παιδιά, οι σχέσεις τους είναι ιδιαίτερα ισχυρές. Η συγγραφέας παρουσιάζει την πολυπλοκότητα, τον πλούτο και την ποικιλία των αδερφικών σχέσεων. Αμφισβητεί τις υποθέσεις ότι η σειρά γέννησης, η διαφορά ηλικίας και το φύλο είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες που εξηγούν τις εντυπωσιακές διαφορές των αδερφών μιας οικογένειας και εκφράζει την άποψη ότι τα ίδια τ' αδέρφια αλληλεπιδρούν αποφασιστικά στην εξέλιξή τους. Ενα τρυφερό και προσιτό βιβλίο, που βασίζεται σε νέες έρευνες και δίνει μια καινούργια αντίληψη για τη σχέση που διαρκεί περισσότερο απ' οποιοδήποτε άλλη στη ζωή πολλών ανθρώπων.

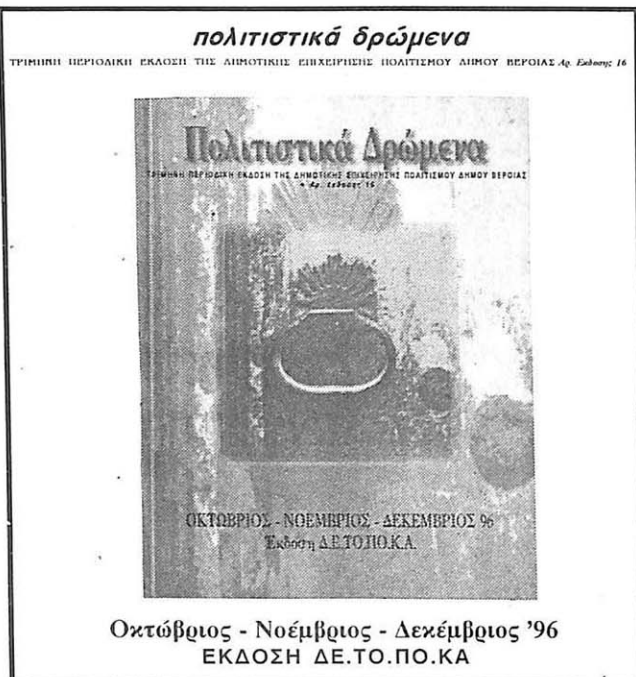

WHITE SELDON, NOTKIN-WHITE BARBARA **Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ** **ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ** (εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ)

Ο τρόπος που αναπτύσσεται το παιδί κατά την παιδική ηλικία είναι ο πιο πολύπλοκος. Καθώς το παιδί αποκτά μια πιο πλούσια προσωπικότητα και φυσικά αναπτύσσεται νοητικά πιο γρήγορα απ' ότι σωματικά - προσαρμόζεται ταυτόχρονα στη ζωή σαν μέλος της κοινωνίας και μαθαίνει πως να διευθετεί τις σχέσεις του μέσα στην οικογένεια ή την τάξη του. Ο συγγραφέας με παγκόσμιο κύρος στην εξέλιξη του παιδιού και η γυναίκα του, διασαφηνίζουν τις διαδικασίες εξέλιξης και συζητούν τις προεκτάσεις τους για την παιδική φροντίδα. Συγχρόνως δεν πρέπει να ξεχνούμε την ιδιότητα του γονέα και το ότι και οι δύο είναι σημαντικές ακαδημαϊκές προσωπικότητες του κλάδου τους.

Τα βιβλία που παρουσιάζονται μπορείτε να τα βρείτε στη ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ".

Εξώφυλλο: Ρόπτρο από παλαιά πόρτα σπιτιού της Βέροιας τύπου "κρικέλλας" (φωτογραφία από το βιβλίο του Νικολάου Μουτσόπουλου "Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Βέροιας").

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 16

Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος '96

Υπεύθυνες Σύνταξης:

Τυφοξύλου Ευθαλία

Λάμπρη Χαρά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΧΟΛΙΑ	5
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ:	
Θάνος Βερέμης: Από το εθνικό κράτος στο έθνος χωρίς κρατική οργάνωση. 1821-1910	6-15
Δρ. Γεώργιος Δ. Μάρδας: Το πνεύμα των Μακεδονικών Αγώνων	16-19
Νίκος Καλογήρου: Το μάθημα της Μπαρμπούτας	20-21
Δημήτρης Αθανασιάδης: Δίκτυο Πόλεων	22-26
Θανάσης Ρεπάνης: Επικοινωνούντα δίκτυα, συγκοινωνούντα δοχεία και ένα τραγούδι προφητικό	27-29
Φανή Βλάχου: Περιβαλλοντική εκπαίδευση και πολιτιστικές δραστηριότητες στη σχολική καθημερινότητα	30-31
Βασίλειος Κοκοζίδης: Η στάση των Ελλήνων απέναντι στην παράδοσή τους	32-34
Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο Ελλάδας-Κύπρου	35-36
Ευθαλία Τυφοξύλου: Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο	37-39
Βούλα Κοτσάλου-Πάπαρη: Τελευταίο αντίο	40-41
Βούλα Κοτσάλου-Πάπαρη: Μ' ένα βιβλίο γεμίζει η ζωή μου χρώματα	42-44
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ:	45

* Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα.
* Το περιοδικό δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

ε λ κ α

Π
Ρ
Ω
Τ
Ο
Π
Ο
Ρ
Ε
Ϊ

Π
Ρ
Ω
Τ
Ο
Π
Ο
Ρ
Ε
Ϊ

και στο

ΠΑΙΔΙΚΟ ΡΟΥΧΟ

για το γούστο και το συμφέρον σας

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΑ ΘΕΛΑΤΕ ΑΠΟ ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΑΛΥΣΙΔΑ ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ

εκπληκτικές
τιμές

ποικιλία
ποιότητας

μεγάλες
προσφορές

φιλική
εξυπηρέτηση

ΑΦΟΙ ΜΠΙΣΚΑ

ο καλός σας γείτονας!

ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ

ΕΛΟΜΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΑΓΕΙΔΩΝ SUPER MARKET